

Interne notater

STATISTISK SENTRALBYRÅ

92/4

12. februar 1992

DOKUMENTASJONSRAPPORT FOR FAMILIE- OG YRKESUNDERSØKELSEN 1988 (F&Y 88)

av

Svein Blom og Turid Noack

INNHold

1. Formålet med rapporten	1
2. Overblikk over utviklingen av F&Y 88 - tidsplan og ressursbruk	2
3. Prøveundersøkelsen	8
4. Informasjon om undersøkelsen	14
5. Opplæring og veiledning av intervjuere, organisering av feltarbeidet	17
6. Feltarbeidet - framdrift og oppfølging..	22
7. Erfaringer med livshistoriekartleggingen	26
8. Revisjon, koding og kontroll	33
9. Kommentarer til emneområder og enkelte spørsmål	37
Litteratur	49
VEDLEGG	51
1. IO-brev	51
2. Spørreskjema, kvinner	53
3. Spørreskjema, menn	81
4. Feltinstruks, kvinner	99
5. Instruks/orientering for intervjuerne ..	103
6. Hjemmeoppgave for intervjuerne m/ fasit.	121
7. Timeplan for intervjuerkurs	129
8. Brev til intervjuerne	131
9. Prosjektbeskrivelser	135

1. FORMÅLET MED RAPPORTEN

Rapporten presenterer arbeidet med Familie- og yrkesundersøkelsen (F&Y 1988) fra de første utredningene og fram til dataene var analyseklare. Framstillingen er temmelig detaljert. I tillegg er en god del av materialet som ble utarbeidet, tatt med som vedlegg.

Siktemålet med rapporten er tredelt. Hovedsaken har vært å gi dem som analyserer Familie- og yrkesundersøkelsen 1988, et godt grunnlag for å vurdere hva slags data de arbeider med. Vi har også hatt i tankene at rapporten sammen med dokumentasjonsrapporten fra Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 (Noack og Østby 1980) skal komme til nytte dersom det før eller siden blir aktuelt å lage en tredje fruktbarhetsundersøkelse. Atskillige av de erfaringene vi høstet, er også så generelle at de bør kunne overføres til andre større intervjuundersøkelser enten de gjennomføres av Byrået eller andre.

Rapporten er ingen objektiv framstilling av planleggingen og gjennomføringen for Familie- og yrkesundersøkelsen 1988. Den er skrevet av de samme som hadde hovedansvaret for gjennomføringen, og gir innsikt i arbeidets gang slik det artet seg fra vårt ståsted. Noe ble skrevet ganske rett etter at arbeidet var utført, andre deler er kommet til senere. Og alt har modnet en stund. Detaljer kan ha blitt glemt eller tilslørt, og nye momenter kan ha kommet til. Alt i alt tror vi at distansen har vært positiv. Vi har forhåpentligvis fått en klarere vektlegging av de viktigste momentene sammenliknet med om vi hadde satt sluttstrek idet dataene fra Familie- og yrkesundersøkelsen var analyseklare.

Et stort antall personer nedla en betydelig arbeidsinnsats for Familie- og yrkesundersøkelsen og var positivt interessert i at undersøkelsen skulle bli vellykket. Alt i alt er det imidlertid ikke det positive og det som gikk bra, som preger denne rapporten. Vårt siktemål har vært å slippe fram de mer kritiske kommentarene slik at det åpner for en reell mulighet for å gjøre ting annerledes og bedre ved neste anledning.

En intervjuundersøkelse i den størrelsesorden det her dreier seg om, er et kostbart og ressurskrevende prosjekt. Vår hovedkonklusjon er at det vil være betydelige muligheter for rasjonaliserings- og effektiviseringsgevinster i dette arbeidet. Vi regner også med at selve datakvaliteten kan forbedres ytterligere. Å utrede samt legge til rette for slike gevinster er imidlertid ikke en oppgave for det enkelte prosjekt alene. Det aller meste av det vi trekker fram, er forhold som berører enhver større intervjuundersøkelsen som Byrået arbeider med. Flere av disse forholdene er da også etter det vi vet, allerede tatt hånd om, og andre står for tur.

2. OVERBLIKK OVER UTVIKLINGEN AV F&Y 88 - TIDSPLAN OG RESSURSBRUK

Arbeidet med Familie- og yrkesundersøkelsen kan inndeles i sju forskjellige faser: 1) Utredning 1, 2) Utredning 2, 3) Planlegging for prøveundersøkelsen, 4) Prøveundersøkelsen, 5) Planlegging av hovedundersøkelsen, 6) Hovedundersøkelsen og 7) Registrering, kontroll og tilrettelegging av analysefil. Vi skal nedenfor gjengi det viktigste som foregikk i de enkelte fasene slik at en kan få et overblikk over "gangen" i planleggingen og gjennomføringen av Familie- og yrkesundersøkelsen.

2.1. Fase 1: Utredning 1 (1984 - sept. 1985)

Arbeidet med å utrede en ny fruktbarhetsundersøkelse begynte i 1984. Det nærmet seg ti år siden første tilsvarende undersøkelse (Fruktbarhetsundersøkelse 1977 - FU 77) ble gjennomført. Skulle en ny undersøkelse foretas, ville et tiårsintervall være høvelig. En ny undersøkelse ville kunne besvare mange spørsmål om familie- og fruktbarhetsutviklingen på 80-tallet som registerundersøkelser ikke ville kunne gjøre. Med en oppfølging ville en del av informasjonen i FU 77 kunne utnyttes bedre ved å muliggjøre tidsseriestudier.

På denne bakgrunnen utarbeidet Noack og Østby (1985) en "Utredning om ny fruktbarhetsundersøkelse 1988". Her skisseres det en undersøkelse av samme format og type som FU 77. Kostnadene beregnes til ca. 2 mill. 1985-kroner, såfremt utvalg (5000 kvinner) og opplegg blir som i 1977. Med en stor grad av replikasjon av 1977-undersøkelsen antar en at innsparingene vil bli betydelige. Det tas sikte på at størstedelen av utgiftene vil dekkes over Byråets eget budsjett. Planlegging av analysene tenkes gjennomført ved Sosiodemografisk forskningsgruppe (Sos. dem.).

Utredningen gir mange forslag til alternative utforminger av undersøkelsen. Hensikten er å gi rådgivere og senere beslutningstakere et reelt valg mellom ulike opplegg og utvidelser. Den eneste klart prioriterte "utvidelsen" (i forhold til FU 77) er at retrospektive utdannings- og yrkesopplysninger (såkalte "historier") skal vektlegges.

På grunnlag av utredningen holdes det i september 1985 en Idédugnad med i alt 45 inviterte deltakere fra forskjellige miljøer innen forskning og forvaltning. Her kommer det fram et mangfold av synspunkter på hva en ny fruktbarhetsundersøkelse bør inneholde. Bl.a. blir det sterkt framholdt at undersøkelsen bør omfatte menn. Møtet styrker inntrykket av at det foreligger bred interesse for en slik undersøkelse.

2.2. Fase 2: Utredning 2 (okt. 1985 - febr. 1986)

Kort tid etter idédugnaden nedsetter Byrådet en plangruppe for å utrede det videre opplegget for en ny fruktbarhetsundersøkelse

(kalt Fruktbarhetsundersøkelse 1988 - FU 88). I plangruppen sitter følgende personer: prof. Jan M. Hoem (formann), forskningssjef Per Sevaldson, forsker Kari Skrede, prof. Annemette Sørensen, prof. Lars Walløe, forsker Lars Østby, f.konsulent An-Magritt Jensen og f.konsulent Turid Noack. Utvalget har tre møter hvor også andre forskere trekkes inn, og det avlegger sin utredning for ledelsen i SSB i begynnelsen av februar 1986.

Utvalget anbefaler at SSB gjennomfører en ny fruktbarhetsundersøkelse i 1988. Et gjennomgående trekk ved utredningen er at planene utvides betraktelig i forhold til opplegget i den første utredningen. Utvalget økes til 7000 personer idet også menn skal intervjues. Undersøkelsen foreslås sammensatt av en "kjernedel" som Byrådet bekoster og diverse "utvidelser" som eksterne interessenter utformer og finansierer.

Det foreslås opprettet en egen stilling ved Sosiodemografisk forskningsgruppe til planlegging av datainnsamling og utarbeiding av tabellpublikasjon (2 årsverk). Det planlegges en formell prøveundersøkelse med et utvalg på 300 personer for å teste ut det nye undersøkelsesopplegget. Kostnadsrammen økes til nærmere 3,5 millioner 1986-kroner, og det utarbeides en tidsplan som legger opp til prøveundersøkelse i mars 1987, feltarbeid for hovedundersøkelsen i januar 1988 og ferdig tabellpublikasjon i desember s.å.

2.3. Fase 3: Planlegging for prøveundersøkelsen (mars 1986 - sept. 1987)

Fasen kan best beskrives som delt i to: før og etter utsettelsen av undersøkelsen. I februar 1987 ble det nemlig klart at Byrådet av økonomiske grunner måtte flytte tidspunktet for hovedundersøkelsen fra første til siste halvår 1988. Dette innebar også en utsettelse av prøveundersøkelsen på et halvt år.

a) Før utsettelsen (mars 1986 - febr. 1987)

Byrådet sender ut invitasjon til "eksterne interessenter" om å utforme særskilte forskningsprosjekter der datakravene kan innfris gjennom FU 88 med spesifiserte tillegg. Forutsetningen er at de eksterne forskerne selv skal kunne finansiere sine tillegg.

Flere institusjoner/miljøer melder sin interesse for å delta i undersøkelsen (prosjektplaner i parentes): Regionsykehuset i Trondheim (Infertilitet - omfang og behandlingsbehov), Universitetet i Trondheim (Verdier, familie og fruktbarhet), RSFs program om sosiale og økonomiske konsekvenser av befolkningsutviklingen (Fruktbarhetsnedgang i utkant-Norge), Helsedirektoratet/Oslo helseråd (Seksualitet og AIDS), Husstands fellesskapsutvalget (Samliv uten vigsel), NORAS' Likestillingsprogram, SSB/Norsk institutt for by- og regionforskning (Barns familieerfaringer), Norges Landbrukshøgskole (Kulturelle faktorer i fertilitetsatferd), Arbeidsforskningsinstituttet i Oslo (Fruktbarhet og samspillsprosesser i samlivet) og en økonomisk forskergruppe ved

Forskningsavdelingen i SSB (Livsløpsanalyse av yrkes- og familietilpasning).

En del av interessentene leverer inn forslag til spørsmål som ønskes med i undersøkelsen, men de færreste av dem har en finansieringsplan for sine ønsker. Flere av forslagene er ganske uferdige og krever mye bearbeiding.

I april 1986 nedsettes et Rådgivende utvalg for å bistå Byrået i planleggingen av undersøkelsen. Medlemmer av den tidligere Plangruppen går inn i Rådgivende utvalg. Dertil kommer byråsjef Einar Jensen og underdirektør Gerd Vollset. Forskningssjef Per Sevaldson er utvalgets formann. Utvalget har til sammen fem møter innen februar 1987. Her diskuteres utvalgsplan, valg av spørsmål, formålet med å intervju menn, prøveundersøkelsen, prinsipper for kartlegging av livshistorie osv.

I overensstemmelse med Plangruppens forslag ansettes det en egen planlegger for undersøkelsen. Byrået har imidlertid ikke midler til å dekke disse utgiftene selv, slik at stillingen må finansieres ved søknad til Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

Forslaget til spørreskjema for prøveundersøkelsen vokser i omfang etter hvert som utvidelsene innarbeides. Utkastet som legges fram på utvalgsmøtet i slutten av januar 1987, er meget omfattende. Likevel er ikke alle spørsmålene innarbeidet; forslag til ytterligere spørsmål foreligger i egne notater. En skjemavariant med en alternativ framgangsmåte for kartlegging av livshistorie er bare skissemessig utviklet. Dertil må det utarbeides en mannsvariant av spørreskjemaet, brev til intervjupersonene samt kort og instruks til alle skjemavariantene. Utsettelsen av undersøkelsen gjør det lettere å fullføre disse deloppgavene og å gå til prøveundersøkelsen med et vel gjennomarbeidet opplegg.

b) Etter utsettelsen (febr. - sept. 1987)

Det utarbeides nye tidsrammer for undersøkelsen. Prøven utsettes til oktober 1987, hovedundersøkelsen til oktober 1988. Dataoverføringen og kontroller tenkes fullført i mars 1989. Analysefilen skal være klar i april s.å. og manus til tabellpublikasjonen et halvt år senere.

I forbindelse med utsettelsen av undersøkelsen blir det også klart at Byrået ikke selv har midler til å bekoste hele datainnsamlingen. 1000 intervjuer må enten utgå eller finansieres eksternt. RSF, NORAS, FAD og KAD bevilger midler slik at det opprinnelige utvalget på 7000 kan beholdes.

Planleggingsarbeidet etter utsettelsen går ut på å bearbeide alle de innkomne spørsmålsforslagene, velge ut de beste spørsmålene og innpasse dem i skjemaet, utvikle en mannsvariant av spørreskjemaet og avgrense antall utvidelser. Det omfattende skjemaet reduseres noe i omfang.

Rådgivende utvalg sammenkalles i slutten i august 1987 for å si

sin mening om utkastet til spørreskjema. Utvalget kommer med forslag til endringer av detaljer i utkastet, og disse innarbeides. Etter utvalgsmøtet utvikler planleggerne et alternativt opplegg for kartlegging av livshistorier. Sammen med to skjematyper etter kjønn gir dette i alt fire forskjellige skjemavarianter. Instruks, kort osv. må likeledes utarbeides i fire versjoner. For den ene av spørreskjemavariantene presenteres deler av holdningsspørsmålene i et minispørreskjema ("hand-out") som intervjupersonen selv fyller ut under intervjuet uten intervjuers påsyn.

2.4. Fase 4: Prøveundersøkelsen (sept. 1987 - mars 1988)

Prøveundersøkelsen representerer en viktig korreksjon til planleggingen ved skrivebordet. På alle områder - fra spørreskjema-konstruksjon til intervjuerkurs og datainnsamling - gir møtet med virkeligheten lærdommer av nytte for hovedundersøkelsen.

Prøveundersøkelsen inneholder flere forskjellige elementer: Planleggerne foretar prøveintervjuer. Det arrangeres opplæringskurs for 15 intervjuere. Intervjuerne foretar feltarbeidet. Planleggerne deltar som passive observatører ved noen av intervjuene og arrangerer ettermøter med intervjuerne der erfaringer belyses og drøftes. De utfylte spørreskjemaene som kommer inn, blir nøye saumfart. Dataene registreres, og frekvensfordelingene granskes.

Som ventet er spørreskjemaet fortsatt for stort og omfattende. For å komme ned til den tiltenkte intervjutid for "kjernedelen" (45 min.) må en rekke spørsmål utgå. Formuleringen av spørsmålene er ofte for omstendelig og tung. Tekstene må kortes ned. Vi trekker erfaringer m.h.t. hvilken måte som er best for å kartlegge livshistorier, og finner at vi vil skrinlegge ideen med en "handout" i hovedundersøkelsen.

Respondentfracfallet i prøven er alarmerende høyt. Dette avføder en diskusjon om mulige tiltak for å bekjempe fracfallet i hovedundersøkelsen. Vi oppdager også svakheter i intervjueratferden som det kan være ønskelig å korrigere, f.eks. tilbøyeligheten til å stille ledende spørsmål.

Lærdommene fra prøveundersøkelsen legges fram i et notat for Rådgivende utvalg i mars 1988. En revidert versjon av dette notatet foreligger i Blom og Noacks (1989) "Rapport fra prøveundersøkelsen for Familie- og yrkesundersøkelsen 1988".

2.5. Fase 5: Planlegging av hovedundersøkelsen (mars - aug. 1988)

Rådgivende utvalg godtar i all hovedsak endringene og nedskjæringerne som foreslås i rapporten fra prøveundersøkelsen. Følgen blir at spørreskjemaet "skrumper" ytterligere inn. Av utvidelsene er bare én (Infertilitet - omfang og behandlingsbehov) tilstrekkelig utredet og finansiert og dermed klar for hovedundersøkelsen. Spørreskjemaet begynner nå å få et omfang og et

innhold på linje med intensjonene i de første planleggingsdokumentene. Betydelige planleggingsressurser gikk med til å utvikle og utprøve nye spørsmål som i siste instans ble forkastet, men mange verdifulle erfaringer ble gjort underveis.

Siste utvalgsmøte medfører også enkelte tilføyelser i skjemaet. Kartlegging av prevensjonshistorier (etter modell av FU 77) tas f.eks. inn i undersøkelsen som en utvidelse, og kartleggingen av livshistorie forbedres ved at utdanning og yrke relateres til fødselsmåned for biologiske barn.

IO-brev, instruks, kort osv. må utarbeides på nytt for hovedundersøkelsen. Det er nå bare to spørreskjemavarianter: menn og kvinner. Planleggerne foretar noen forbedringer i spørreskjemaet på egne vegne, bl.a. å registrere svangerskap under ett som i FU 77 i stedet for å registrere fødsler og aborter hver for seg som i prøven. Intervjukontoret tar tiden på kjernedelen og finner at den utgjør omtrent de foreskrevne 45 min. Noen ekstra runder med prøveintervjuing finner sted før spørreskjemaet går i trykken.

Som en følge av det høye frafallet i prøven endres navnet på undersøkelsen til "Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 - F&Y 88". Også IO-brevet blir forbedret. En kommer fram til (bl.a. i samråd med psykologisk ekspertise) at god mediadekning er viktig for å bekjempe frafallet. Det blir likeledes bestemt å fokusere på frafallsproblemet i intervjueropplæringen. For å bedre kvaliteten på selve intervjuingen produserer Byråets Informasjonsavdeling en video om intervjueratferd til bruk på opplæringskursene for intervjuerne.

2.6. Fase 6: Hovedundersøkelsen (aug. 1988 - aug. 1989)

Hovedundersøkelsen innledes med en intensiv periode med kurs for Byråets intervjuere rundt om i landet. I alt holdes 13 kurs i tidsrommet ultimo august - primo oktober. To ekstrakurs holdes senere. Den ene kursdagen benyttes til opplæring i Arbeidskraftsundersøkelsen, den andre til opplæring i F&Y 88. F&Y-opplæringen rommer en introduksjon til undersøkelsen, forelesning og diskusjon om frafall, prinsipper for kartlegging av utdanningshistorie, video om intervjueratferd, gjennomgåelse av øvelsesoppgave og prøveintervjuing. Kurset er obligatorisk for alle intervjuere som skal delta i F&Y-undersøkelsen (ca. 300).

Feltarbeidet innledes medio oktober 1988. Den offisielle feltperioden ender 15. november. Ved juletider er 2/3 av intervjuerskjemaene returnert. Det siste intervjuet blir foretatt så sent som i august 1989. Mangelfull intervjuerbemanning og problemer på Byråets Intervjukontor fører til at feltperioden blir så lang.

Planleggerne hadde til hensikt å kontakte flest mulig av intervjuerne pr. telefon tidlig i feltperioden etter å ha sett gjennom de første skjemaene som den enkelte intervjuer sender inn. Dette viste seg å bli en for stor oppgave for 2-3 personer.

Nærmere 1/3 av de mannlige og 2/3 av de kvinnelige intervjuerne blir kontaktet. Forskjellen bunner i at kvinnene gjennomgående har flere IO hver slik at tiden de kan kontaktes, blir lenger.

2.7. Fase 7: Registrering, kontroll og tilrettelegging av analysefil (aug. 1989 - febr. 1990)

De ferdige skjemaene blir oversendt Ktr. for manuell databehandling ved Kongsvinger-Byrået. Der går et team på 10 medarbeidere i gang med å revidere, kode og registrere skjemaene.

Først får teamet en felles orientering om undersøkelsen, en innføring i arbeidet og en oppgave å øve seg på. Det blir utarbeidet en instruks for hvordan revisjon og koding skal foregå.

Planleggerne fra Oslo er jevnlig til stede på Kongsvinger de første månedene og veileder arbeidet. Alle tvilstilfeller blir forelagt planleggerne. Under revisjonen og kodingen fører registreringsteamet lister over mangler, tvetydigheter og uklarheter i spørreskjemaene. Lister og skjemaer blir returnert til Oslo, der planleggerne forsøker å løse problemene før skjemaene igjen blir oversendt Kongsvinger. Under dette revisjonsarbeidet konsulterer planleggerne Personregisteret i tilfeller der dette kan bidra til å oppklare problemer.

Dataene blir registrert på et program med automatiske kontrollrutiner (såkalt DOKS). Før registreringen tar til, spesifiserer planleggerne i Oslo hvilke kontroller som ønskes innlagt. Kontrollprogrammene varsler hvis ugyldige data og umulige datakombinasjoner blir tastet inn.

Imidlertid kan ikke DOKS-kontrollene håndtere alle kontrollbehov. Etter dataregistreringen blir det derfor med assistanse fra Systemkontoret i Kongsvinger kjørt en rekke separate kontroller på datamassen. Ktr. for manuell databehandling retter opp feilene som blir funnet. Ofte er det nødvendig å gå tilbake til spørreskjemaene for å se hva som står skrevet der. Dataregistrering og kontroll er først ferdig i januar 1990, ca. ti måneder etter den reviderte tidsplanen. Forsinkelsen skyldes dels forsinkelsen i feltarbeidet, dels at kontrollarbeidet ble noe mer omfattende enn ventet.

Arbeidet med å produsere to analyseklare SAS-datasett av det registrerte datamaterialet overføres fra Systemkontoret på Kongsvinger til Systemkontoret i Oslo og blir først for alvor startet opp på slutten av 1989. Arbeidet fullføres i februar 1990.

3. PRØVEUNDERSØKELSEN

Prøveundersøkelsen er grundig gjennomgått i et tidligere notat (Blom og Noack 1989). Her følger en kortere framstilling.

3.1. Gjennomføringen av prøven

Hensikten med prøveundersøkelsen var å teste ut alle sider av undersøkelsesopplegget. Vi ønsket å høste så mange erfaringer som mulig på forhånd. Selvsagt hadde en erfaringene fra den forrige undersøkelsen å bygge på, men en kunne ikke uten videre gå ut fra at disse hadde samme gyldighet nå ti år senere. Virkeligheten ville være forandret, vår forståelse av virkeligheten ville være endret osv.

a) Planleggernes prøveintervjuer

De tre planleggerne ønsket først selv å prøve ut spørreskjemaet og det øvrige intervjumaterialet. I dagene forut for kurset intervjuet de derfor et utvalg av personer i kommunene Folldal, Lyngdal, Bærum og Oslo. Intervjuene ble siden kodet og registrert på linje med de øvrige og innlemmet i datamaterialet fra prøven.

Planleggerne gjorde på denne måten sine egne erfaringer med intervjuerrollen og fikk oppleve hvordan spørreskjemaet fungerte i praksis. Våre intervjuer stod ellers i den særstilling at vi av og til forfulgte et tema videre, stilte oppklarende tilleggs-spørsmål o.l., dvs. hentet ut mer informasjon enn hva som skjer ved et ordinært intervju.

b) Intervjuerkurs

Før feltarbeidet startet, ble det holdt et én-dags kurs for intervjuerne som skulle delta i prøveundersøkelsen. Bare intervjuere som deltok på kurset, fikk anledning til å være med på prøveundersøkelsen. Vi anså det som nødvendig for intervjuerne å ha god kjennskap til formålet med undersøkelsen og å være tilstrekkelig fortrolig med intervjumaterialet og spørsmålene. I tillegg ønsket vi å lære hvordan slike intervjuerkurs best kunne legges opp med tanke på hovedundersøkelsen.

Forut for kurset fikk intervjuerne en treningsoppgave som de løste hjemme og returnerte før kursstart. Oppgaven ble gjennomgått og kommentert på kurset. Det ble innledet om formålet med undersøkelsen, og intervjuerne fikk anledning til å utføre prøveintervjuer i grupper. Kurset ble avsluttet med en felles-samling der alle kunne få oppklart sine spørsmål og problemstillinger.

c) Feltarbeid

Det viktigste elementet i prøveundersøkelsen var feltarbeidet som et utvalg på 15 av Byråets intervjuerstab gjennomførte i oktober

- desember 1987. 142 intervjuer med tilfeldig uttrukne kvinner og menn i fem forskjellige norske kommuner ble foretatt. Intervjupersonene tilhørte de samme aldersgruppene som skulle intervjues i hovedundersøkelsen. Kvinnelige intervjuere intervjuet kvinner; mannlige intervjuere intervjuet menn. Mange av spørsmålene som skulle testes, var ikke tidligere blitt utprøvd på autentiske intervjupersoner. Erfaringene fra dette intervjuarbeidet utgjør grunnstammen i prøveundersøkelsen.

Planleggerne fikk del i disse erfaringene på flere forskjellige måter. Viktig i så måte var den kvantitative bearbeiding av intervjuene. Da spørreskjemaene begynte å komme inn, ble hvert skjema gjennomgått, kodet og registrert på data. Studiet av svarfordelingene utgjorde et inntak til hva som hadde foregått i felten.

De returnerte spørreskjemaene ble også nøye gransket enkeltvis. På vår oppfordring hadde noen intervjuere notert egne kommentarer til de enkelte spørsmål eller merknader som intervjupersonene hadde kommet med under intervjuet. Også selve måten skjemaene var utfyllt på, feil og misforståelser i spørsmålsgangen o.l., kunne fortelle noe om hvordan spørreskjemaet hadde blitt benyttet i felten.

d) Observasjon av feltarbeidet

Vi ønsket å få et førstehåndsintrykk av hvordan feltarbeidet forløp og ba derfor noen av intervjuerne om anledning til være til stede som observatører under enkelte intervjuer. Intervjuerne (og intervjupersonene) sa ja til dette, og vi kunne i alt observere sju intervju og ett frafall i felten. Slik kunne vi studere nærmere hvordan intervjuene ble innledet og avsluttet, hvordan intervjumaterialet ble håndtert, hvordan spørsmålene ble formulert og oppfattet av intervjupersonen osv. - med andre ord alle leddene i intervjuprosessen - uten selv å være i intervjuerollen.

Erfaringene vi høstet under observasjonene var til stor nytte for den senere opplæringen av intervjuerne til hovedundersøkelsen. Tiltak av denne type bør etter vår vurdering være obligatorisk for alle som arbeider i nærkontakt med intervjuere.

e) Ettermøter med intervjuerne

For å utfylle bildet holdt vi også møter med intervjuerne der disse fortalte om sine erfaringer muntlig. Slike "ettermøter" ble holdt på hvert av de tre geografiske områdene hvor feltarbeidet hadde funnet sted (Time/Gjesdal, Gjøvik/Vestre Toten, Trondheim). Ved disse møtene fikk vi del i intervjuernes inntrykk fra feltarbeidet, deres tanker og erfaringer. Langt fra alt dette var blitt nedfelt skriftlig i skjemaene. Vi erfarte også at mange av intervjuerne hadde stort behov for å ta opp mer generelle sider ved sin virksomhet og kontakt med Byrået.

f) Intervjuer med infertile

En av planleggerne foretok også intervjuer med et spesialutvalg av personer med infertilitetsproblemer. Intervjuene fant sted i regi av Avdeling for barnløshet ved Regionsykehuset i Trondheim. Intervjupersonene var alle nåværende eller tidligere pasienter ved avdelingen. Spørsmål om infertilitet og reproduksjonsproblemer inngår i spørreskjemaet, og det var for å studere utformingen av disse at intervjuene med spesialutvalget ble foretatt. Det ordinære prøveutvalget ville gi oss for få personer med infertilitetsproblemer på intervjuetidspunktet eller tidligere i livet til å gi tilstrekkelig med erfaringer. I alt ble det utført åtte spesialintervjuer. Disse er holdt utenfor det øvrige datamaterialet.

*

Hermed er nevnt de forskjellige elementene som til sammen utgjorde prøveundersøkelsen for F&Y 88. Det er erfaringer på alle disse områdene som til sammen danner utgangspunktet for lærdommene fra prøveundersøkelsen.

Idéen som ble fremsatt i et av planleggingsnotatene om å re-intervjue en del av prøveutvalget - over telefon eller ved hjelp av en ny intervjuer - med sikte på å teste validiteten i livshistoriekartleggingen, ble aldri gjennomført.

3.2. Erfaringene fra prøven

a) Frafall

Utvalget til prøveundersøkelsen bestod av kvinner født i årene 1944, 1949, 1954, 1959, 1964 og 1967 og av menn født i 1944 og 1959. Kohortene som ble valgt ut, er alle fra kalenderåret forut for kohortene som inngår i hovedundersøkelsen.

Av utvalget på 266 personer ble det bare oppnådd intervju med 163 kvinner og menn, en frafallsprosent på 39. En del av intervjupersonene ble ikke kontaktet fordi de hadde flyttet utenfor intervjuområdet. Hadde disse blitt kontaktet og alle sagt ja til å delta, ville frafallet vært nede på 35 prosent. Dette ville fortsatt være mye høyere enn for andre tilsvarende undersøkelser.

Det var ingen forskjell i frafall for menn og kvinner, men frafallet var større for de to yngste årgangene enn for de eldre. Ugifte og skilte var som ventet overrepresentert i frafallet. Hele 68 prosent av frafallet bestod av personer som hadde nektet å delta i undersøkelsen.

Både frafallsprosenten og nektandelen var alarmerende høy og gav grunn til sterk bekymring. Mulige tiltak for å bekjempe frafallet i hovedundersøkelsen kom i sentrum for mye av det videre planleggingsarbeidet. At frafallet i hovedundersøkelsen ikke skulle overstige 20 prosent, ble satt som et mål.

b) Livshistoriekartlegging

Et viktig formål med prøveundersøkelsen var å teste ut to forskjellige opplegg for å kartlegge livshistorie siden 14-årsalderen m.h.t. fødsler (for kvinner også aborter), samliv, utdanning og yrke. Det gjaldt å finne et opplegg som både var praktisk å administrere, og som sikret den nødvendige datakvalitet. En stod overfor den vanskelige oppgaven å kartlegge hendelser som for de eldste respondentene lå nærmere 30 år tilbake i tid.

I den ene varianten, kalt A-varianten eller "samlet kartlegging", ble de enkelte begivenheter og perioder nedtegnet i parallelle kolonner i et samlet skjemaoppsett (i A3-format). Hver "historie" ble opptatt for seg, men nedtegnet i et skjema som skulle gjøre det mulig å samholde kronologien i dem rent visuelt. Lengst til venstre i skjemaet løp en tidsakse fra alder 14 til 43 år, og intervjueren supplerte denne med de korresponderende kalenderår (avhengig av intervjupersonens alder) før intervjuet begynte.

Den andre spørreskjemavarianten, kalt B-varianten eller "separat kartlegging", var mer tradisjonelt lagt opp. Her skulle hver historie nedtegnes i separate oppsett som fulgte etter hverandre. På denne måten ble det vanskeligere å kontrollere den kronologiske konsistensen i opplysningene, men spørsmålsformuleringene kunne på den annen side trykkes i spørreskjemaet på vanlig vis, noe A-varianten ikke gav plass til. I A-varianten måtte spørsmålene samles i en egen "feltinstruks".

Prøveundersøkelsen lærte oss at begge oppleggene hadde sine gode sider og at det gjaldt å utnytte det beste ved hvert av dem. For fødsler/aborter og samliv egnet den "separate kartleggingen" seg best. På den måten sikret vi oss at spørsmålene på dette området ble stilt presist og ordrett etter teksten. Vi erfarte nemlig at intervjuerne ikke alltid hadde feltinstruksen foran seg når de intervjuet med A-varianten.

For utdanning og yrkesaktivitet egnet imidlertid den "samlede kartleggingen" seg best. Aktivitetene på disse områdene vever seg så tett inn i hverandre at det er en fordel å kunne foreta en enkel visuell kontroll av kronologien i historiene under selve intervjuet. Muligheten til å rette opp feil og inkonsistenser i en senere revisjonsfase på kontoret er selvsagt langt mer begrenset.

c) Holdningsspørsmål

Blant spørsmålene som ble utprøvd i prøveundersøkelsen, inngikk en rekke holdningsspørsmål. Mange av disse var nye i forhold til FU 77, selv om enkelte hadde blitt utprøvd i andre norske spørreundersøkelser. Ganske tidlig i planleggingsarbeidet ble dosent i psykologi Lars Bergman ved Stockholms universitet engasjert bl.a. for å utarbeide et framlegg til holdningsspørsmål. Planleggerne anså sin kompetanse på dette feltet som utilstrekkelig.

Bergman lanserte idéen om å kartlegge holdninger ved hjelp av et minispørreskjema (en "handout") som intervjupersonen selv fyller ut og forsegler slik at intervjueren ikke får kjennskap til svarene. Hensikten med et slikt opplegg er å minimalisere påvirkningen fra intervjuer til intervjuperson - den såkalte intervjuereffekt.

Omtrent halvparten av utvalget i prøveundersøkelsen fikk holdningsspørsmålene presentert i en handout. Den øvrige delen av utvalget fikk de samme spørsmålene i det alminnelige intervjuet. Svarfordelingene ved de to fremgangsmåtene avvek ikke så mye fra hverandre at det gav sterke grunner til å benytte en handout også i hovedundersøkelsen. Vi erfarte også at enkelte intervjuere glømt å forsyne handout'en med de nødvendige identifikasjonsopplysningene og at det oppstod ekstra vansker i innsjekningsfasen. Konklusjonen ble at idéen om en handout ble skrinlagt.

Vi noterte imidlertid under observasjonen av feltarbeidet at intervjueratferden ikke alltid var så "profesjonell" som vi skulle ønske. Vi fant derfor at det ville være hensiktsmessig å gå nærmere inn på intervjueteknikk og intervjueratferd i opplæringen for hovedundersøkelsen.

d) Spørsmålsformulering og intervjutid

Prøveundersøkelsen viste med all tydelighet at spørsmålene som skal stilles, må være korte og enkelt formulert. Altfor mange spørsmål var blitt for ordrike og kompliserte, også slike som var benyttet tidligere. Det som da ofte skjer, er at intervjuerne forkorter og forenkler spørsmålene på egen hånd. De som ikke gjør det, risikerer å miste kontakten med intervjupersonen. Faren ved at intervjueren forenkler spørsmålene er selvsagt at de kan legge inn en ny valør i dem. Selve rasjonale ved strukturerte intervju - standardiserte stimuli - faller da bort.

Prøveundersøkelsen avdekket også at intervjutiden var altfor lang. Skulle tidsrammen for "kjernedelen" holdes (45 min.), måtte spørreskjemaene kortes ned med ca. 25 minutters intervjutid. Dette kom i stor grad til å gå ut over holdningsspørsmålene.

En detaljert gjennomgang av de enkelte spørsmål i prøveundersøkelsen og forslagene til nedskjæringer/endringer, fins i Blom og Noack 1989.

e) Instrukser og kort

Det var fire forskjellige spørreskjemavarianter som skulle testes ut i prøven (variant A og B for begge kjønn). Supplerende materiell som instrukser og kort måtte derfor også utarbeides i fire varianter. Vi erfarte at materiellet svarte til sin hensikt og ble godt mottatt av intervjuerne.

Til variant A var det utarbeidet en såkalt "feltinstruks" for hvert kjønn, trykket på stiv papp. Den inneholdt spørsmålene for

kartleggingen av livshistorie, definisjoner av de viktigste begrepene i kartleggingen (utdrag fra hovedinstruksen) og oppfordringer til intervjuerne om å foreta konsistenskontroller av dataene i felten.

Det viste seg at feltinstruksen ble for omfattende og omstendelig i bruk. Meningen var at intervjueren skulle benytte den aktivt under intervjuet, men dette skjedde ikke alltid. Spørsmålene ble da i noen grad improvisert under utfyllingen av livshistorie-skjemaet.

f) Undersøkelsens navn

Erfaringene fra prøveundersøkelsen førte til at undersøkelsen skiftet navn. Enkelte intervjuere kunne meddele at betegnelsen "fruktbarhetsundersøkelse" vekket negative assosiasjoner og muligens virket inn på tilbøyeligheten til frafall.

Vi fant derfor at en mer "nøytral" betegnelse ville være ønskelig. Etter flere forslag og en del diskusjon kom vi fram til det navnet undersøkelsen har i dag: "Familie- og yrkesundersøkelsen - kvinner og menn 1988".

g) Andre lærdommer

Prøveundersøkelsen gav selvsagt et vell av erfaringer som kom til nytte under planleggingen og gjennomføringen av hovedundersøkelsen. Å komme inn på dem alle ville sprengte rammen for dette arbeidet. En del av erfaringene som ikke er nevnt her, vil imidlertid bli tatt opp i andre kapitler.

4. INFORMASJON OM UNDERSØKELSEN

Forut for Byråets intervjuundersøkelser blir intervjupersonene skriftlig underrettet om at de er trukket ut til å delta i en undersøkelse. Dertil kan det ved enkelte høve være hensiktsmessig å la storsamfunnet få informasjon om at en bestemt undersøkelse skal foretas. I dette kapitlet skal vi belyse hvordan disse to informasjonsoppgavene ble løst i F&Y 88.

4.1. IO-brev

Byråets rutine for å etablere kontakt med intervjupersonene er å sende et såkalt "IO-brev"*) til vedkommende i god tid før intervjuet. I IO-brevet blir intervjupersonen gjort kjent med formålet for undersøkelsen og at hun/han er trukket ut til å delta. Det sies videre at intervjupersonen har anledning til å nekte å delta i undersøkelsen, men at dette vil gjøre resultatene mindre representative.

Erfaringer fra prøveundersøkelsen gav visse holdepunkter for å anta at noen lot være å lese IO-brevet. Dertil så det ut til at enkelte kategorier av personer, f. eks. skilte, barnløse og voksne ugifte, var overrepresentert blant dem som nektet å la seg intervjuet.

Da prøveundersøkelsen ble evaluert, besluttet vi å endre IO-brevet etter følgende retningslinjer:

- * Bruke stikkord i margin og kortere setninger i selve teksten for å øke leseligheten.
- * Disponere om rekkefølgen av avsnittene slik at viktige avsnitt ble flyttet lenger fram.
- * Framheve temaene yrke og utdanning, og gjøre mindre vesen av temaer som seksualitet, samliv og fruktbarhet.
- * Gjøre brevet mer personlig ved å la adressatens navn og adresse framgå av selve brevarket og ikke bare av konvolutten.

Vi besluttet dessuten at brevet skulle sendes ut av den enkelte intervjuer i stedet for fra sentralt hold. Intervjuerne ble oppfordret til å sende IO-brevene puljevis noen dager i forveien til de intervjupersonene som stod for tur til å bli besøkt. På denne måten kunne tiden fra intervjupersonen mottok brevet til hun/han ble kontaktet av intervjueren forkortes.

IO-brevet representerer den første innledende kontakten mellom Byrådet og intervjupersonen, og som sådan er det viktig at brevet får en tiltalende og pedagogisk form. Etter vår oppfatning lyktes vi langt på veg med dette i hovedundersøkelsen.

*) IO-brev: Brev til "intervjuobjektet". I stedet for "intervjuobjekt" bruker vi i denne framstillingen begrepet "intervju-person".

4.2. Brosjyre

Noen av intervjuerne som deltok i prøveundersøkelsen, fortalte oss at en del av intervjupersonene ønsket å få tilsendt resultater fra undersøkelsen. Enkelte intervjuere gav også uttrykk for at de gjerne skulle hatt en brosjyre eller opplysningsfolder med informasjon om undersøkelsen å legge igjen hos intervjupersonen.

Spesielt med tanke på å redusere frafallet begynte vi å arbeide med en slik folder. I første omgang ønsket vi imidlertid å prøve ut en enklere løsning, nemlig å benytte baksiden av IO-brevet. Senere anbefalte Rådgivende utvalg å samle informasjonen i en egen folder som kunne legges ved IO-brevet. Vi kom videre til at det var resultater og presseklipp fra den forrige fruktbarhetsundersøkelsen vi ønsket å formidle. Å dokumentere mediaoppmerksomheten og nytteverdien av den forrige undersøkelsen ville etter vår oppfatning lette "markedsføringen" av den nye.

Med dette for øye utarbeidet vi flere utkast til brosjyre. Byråets Informasjonsavdeling, Markedsføringsgruppen ble koplet inn i arbeidet og bisto med råd og veiledning. Til slutt forela vi vårt endelige utkast for et reklamebyrå. Reklamebyrået stilte spørsmålsteget ved nytten av å presentere figurer fra FU 77 når hensikten var å markedsføre F&Y 88 og foreslo i stedet å ha med utsagn fra kjente politikere og samfunnsvitere som stadfestet nytten av undersøkelsen. I praksis ble det foreslått så vidt betydelige endringer i konseptet at vi ikke så oss i stand til å gjennomføre det innenfor de knappe tidsfristene som forelå. Arbeidet med brosjyren ble dermed skrinlagt.

4.3. Annen informasjon til intervjupersonene

Under feltarbeidet for hovedundersøkelsen mottok vi noen ganske få henvendelser, skriftlig og telefonisk, fra intervjupersonene. Noen ville ha tilleggsopplysninger om undersøkelsen; én gav uttrykk for at vi stilte for intime spørsmål uten å hente tillatelse fra ektefellen. Henvendelsene ble selvsagt behørig besvart.

4.4. Informasjon i media

Da den forrige fruktbarhetsundersøkelsen ble gjennomført, ble det ikke gitt forhåndsinformasjon til massemedia. En anså det tvert om som ønskelig å unngå mediaoppmerksomhet for ikke å risikere oppslag som kunne virke negativt inn på gjennomføringen av feltarbeidet. Den gang var en mest bekymret over eventuelle reaksjoner i forbindelse med spørsmålene om seksualitet.

Utgangspunktet i 1988 var noe annerledes. I 1977 hadde en erfart at bekymringene i forbindelse med seksualitetsspørsmålene hadde vært overdrevet. I den nye undersøkelsen var det færre slike spørsmål, og åpenheten om temaet måtte dessuten antas å ha økt siden 1977. Vi hadde derfor et berettiget håp om at denne siden ved undersøkelsen heller ikke ville volde for store problemer i

1988, selv om vi selvsagt ikke hadde noen "garanti" for dette. Derimot hadde prøven for den nye undersøkelsen gitt signaler om at det store problemet i 1988 kunne bli frafallet. Dette aktualiserte spørsmålet om mediadekning kunne ha en gunstig innvirkning på frafallet.

Både Rådgivende utvalg og psykologene vi var i kontakt med (dosent Lars Bergman ved Stockholms universitet og forsker Arild Raaheim ved Universitetet i Bergen), antok det. Det ville antakelig bli lettere for intervjuerne å oppnå intervju dersom de kunne vise til (positive) mediaoppslag om undersøkelsen. En del intervjupersoner ville trolig finne det "spennende" eller smigrende å bli med i en medieomtalt undersøkelse.

Vårt siktemål ble derfor å få en bred og positiv omtale av undersøkelsen i massemedia. Vi erfarte at dette var noe vanskeligere enn forutsett. Aviser, radio og TV synes å være betydelig mer interessert i å bringe ferdige forskningsresultater enn å "forhåndsreklamere" for en undersøkelse som skal gjennomføres. Et av de større ukebladene nektet f.eks. å skrive om undersøkelsen bl.a. under henvisning til at bladet prioriterer reportasjer om det "ekstraordinære" framfor det "gjennomsnittlige".

Vi oppnådde imidlertid en del omtaler både før og under feltarbeidet for hovedundersøkelsen, de fleste i de riksdekkende Oslo-avisene og noen få i radio. Vi ble også nevnt to ganger i Dagsrevyen, en gang i oktober i forbindelse med en reportasje om giftermål og en gang i desember i en omtale av de siste fødselstallene. Alle presentasjonene/omtalene var positive. Noe virkelig mediagjennombrudd ble det imidlertid aldri tale om.

5. OPPLÆRING OG VEILEDNING AV INTERVJUERE, ORGANISERING AV FELTARBEIDET

Feltarbeidet for Familie- og yrkesundersøkelsen skulle utføres av Byråets regulære intervjuerstab. Erfaringene fra FU 77 og fra prøven for F&Y 88 hadde understreket behovet for en grundig opplæring av intervjuerne. Undersøkelsen stiller relativt personlige spørsmål om fruktbarhet og samliv og rommer en ganske innfløkt kartlegging av livshistorie. Intervjuerne burde være spesielt forberedt på å håndtere dette. En generell styrking av allmenne intervjuetekniske ferdigheter ville også være ønskelig. Vi satte derfor som en forutsetning for å kunne delta i intervjuingen at intervjueren hadde gjennomgått vårt spesielle opplæringskurs.

5.1. Intervjuerkursene

I alt ble det avholdt 13 intervjuerkurs rundt om i landet i tidsrommet ultimo august - primo oktober 1988. I tillegg ble det holdt to ekstrakurs i Byrådet ultimo oktober 1988/januar 1989. På ekstrakursene møtte intervjuere som var blitt engasjert til undersøkelsen etter at feltarbeidet var kommet i gang. De 13 første kursene var av to dagers varighet og ble holdt i samarbeid med Kontor for arbeidsmarkedsstatistikk som ønsket å innføre et nytt skjema for arbeidskraftsundersøkelser (AKU). Feltgruppen ved Intervjukontoret stod for den administrative gjennomføringen av alle kursene.

a) Introduksjon og organisering

Første kursdag var avsatt til AKU-opplæring, andre kursdag til F&Y 88. Allerede på slutten av første kursdag slapp vi imidlertid til med en "introduksjon" til Familie- og yrkesundersøkelsen. Vi redegjorde for bakgrunnen for undersøkelsen, hvilke praktiske resultater som kunne komme ut av den, på hvilke måter undersøkelsen er spesiell i forhold til andre intervjuundersøkelser osv. Presentasjonen ble supplert med noen enkle resultater fra FU 77. Formålet med innledningen var å formidle noen elementære bakgrunnsopplysninger og motivere til innsats.

Andre kursdag var inndelt i økter som vekslet mellom gruppe- og plenumsaktiviteter. Deltakerne ble fordelt på 2, 3 eller 4 grupper alt etter kursets størrelse. Planleggerne ledet hver sin gruppe. Med tre planleggere fra Demografisk analysegruppe ble det på de største kursene nødvendig å "låne inn" en planlegger fra daværende Gruppe for planlegging og analyse. Selv da kunne enkelte av gruppene bli noe uhandterlig store. Gruppene på kurset ble kjønnshomogent sammensatt ettersom intervjumaterialet var spesielt utformet for hvert kjønn.

b) Hjemmeoppgave

På forhånd hadde intervjuerne fått tilsendt en hjemmeoppgave som skulle besvares og returneres Byrådet før kursstart. Oppgaven

gikk ut på å fylle ut et spørreskjema på grunnlag av opplysninger om en fiktiv intervjuperson. Det ble oppgitt hvor i skjemaet de enkelte opplysningene skulle registreres. Intervjuerne hadde også - i tillegg til instruks, spørreskjema m.m. - fått tilsendt et eksempel på hvordan de retrospektive utdannings- og yrkesopplysningene i det såkalte "aktivitetsskjemaet" skulle registreres.

Første post på kursprogrammet andre dag var å gjennomgå hjemmeoppgavene i grupper. De innsendte oppgavene var blitt rettet og ble levert tilbake til intervjuerne. Vi lærte etter hvert at rettelsene skulle gjøres på en "skånsom" og "positiv" måte. Ved å studere besvarelsene hadde kurslederne kunnet danne seg en oppfatning om "nivået" i gruppen og hvilke intervjuere som trengte ekstra hjelp og veiledning. Samtidig viste besvarelsene hvilke deler av oppgaven det var mest nødvendig å gå grundig gjennom. Oppgavefasit på overheadtransparenter muliggjorde en instruktiv og effektiv gjennomgang.

c) Kartlegging av utdanning

Neste post på programmet var en forelesning i plenum om hovedtrekkene i det norske utdanningssystemet. Formålet med dette var å gi intervjuerne bedre bakgrunn for å kartlegge intervjupersonenes utdanningshistorier. Prøveundersøkelsen hadde vist at intervjuerne ofte gav mangelfulle opplysninger om utdanning og skoleslag. Dette gjorde det vanskelig eller umulig å foreta en korrekt koding av utdanningene. Mangelfulle opplysninger forekom særlig for utdanninger innen yrkesfag og på universitetsnivå. Det ble i forelesningen derfor spesielt lagt vekt på disse. Dertil viste vi at utdanningsvesenet i Norge hadde undergått betydelige endringer i løpet av den aktuelle tidsperioden.

Forelesningen ble imidlertid ofte noe for lang og klarte ikke alltid å engasjere kursdeltakerne.

d) Frafall

Så fulgte en plenumsforelesning og gruppediskusjon om frafallsproblemet. Selv anså vi dette som et av de aller viktigste innslagene på kurset. Byrådet hadde engasjert en psykolog fra Forskningscenter for arbeidsmiljø, helse og sikkerhet (FAHS) ved Universitetet i Bergen til å forestå dette. Vi antok at en psykolog med erfaring fra utvalgsundersøkelser ville kunne peke på en del framgangsmåter for å avverge frafall. Vi håpet dessuten at valget av en ekstern foreleser ville understreke alvoret i problemet.

Hele tre forelesere fra FAHS kom til å dele på oppgaven, hvilket bidro til å svekke noe av kvaliteten på innslaget. Bare én av foreleserne hadde deltatt på planleggingsmøtene i Byrådet og var tilstrekkelig orientert om undersøkelsen. Selve forelesningen kom for øvrig til å dreie seg vel så mye om generelle prinsipper for surveymetodikk som konkrete strategier for å avverge frafall. For de mer erfarne intervjuerne inneholdt forelesningen trolig lite nytt.

Etter forelesningen ble intervjuerne forsøkt trukket inn i en diskusjon om frafall. Her kom det ofte fram nyttige erfaringer høstet i felten. Ved alle kursene var det noen intervjuere som hadde deltatt i den forrige fruktbarhetsundersøkelsen. Disse leverte oppmuntrende rapporter om gjennomføringen av undersøkelsen og muligheten til å motvirke frafall. Gruppediskusjonen bidro trolig til å øke utbyttet av frafallsforelesningen.

e) Video om intervjueteknikk

Etter lunsjpausen ble intervjuerne igjen delt i grupper og vist en videofilm om intervjueteknikk. Den ti minutter lange videofilmen var blitt spesialprodusert av Byråets Informasjonsavdeling etter et manusutkast av oss. Hensikten var å ha et utgangspunkt for diskusjon. Nok en gang var det erfaringer fra prøveundersøkelsen som hadde satt oss på idéen.

Psykologene vi stod i kontakt med, understreket under planleggingen at videoen fortrinnsvis burde ta sikte på å vise korrekt og ønskelig intervjueratferd. Selv mente vi at en passende blanding av eksempler både på god og dårlig intervjueteknikk kunne forsvares. Da videofilmen endelig forelå, viste det seg at de negative eksemplene langt overskygget de positive. Filmprodusentene hadde eliminert de få eksemplene i manus på positiv intervjueratferd og bevisst skapt en karrikert rollefigur som gjorde seg skyldig i en rekke intervjuertabber.

I ettertid viser det seg at kursledernes erfaring med videoen varierer. Noen kursledere syntes videoen var grei å arbeide med, mens i det minste én syntes den krevde en diplomatisk "balansegang" som ikke alltid var like lett å håndtere. De som likte filmen, så det som positivt at eksemplene på intervjueratferd var så overspilte. Nettopp dette gjorde det lettere å distansere seg fra intervjueren i filmen og drøfte fritt egne og andres feil. Kurslederen som er mer forbeholden i vurderingen, ville foretrukket at filmen hadde inneholdt flere eksempler på korrekt intervjueratferd.

Ikke desto mindre er det enighet om at videoen representerte en kjærkommen avveksling og et engasjerende innslag på kursdagen.

I en evalueringsrapport fra kurset (se pkt. g) sier ni av ti intervjuere at de var fornøyd med videoinnslaget og diskusjonen, men en del bemerker at filmen kanskje kunne vært mindre karrikert (Raaheim og Skogstad 1988).

f) Prøveintervjuing

Også denne posten på kursprogrammet ble gjennomført i grupper. I hver gruppe deltok en planlegger og en medarbeider fra Feltgruppen. Oppgaven gikk ut på å "rollespille" et intervju der personen fra Feltgruppen for anledningen opptrådte som intervju-person. Intervjuerrollen gikk på rundgang mellom kursdeltakerne slik at alle fikk anledning til å stille spørsmål fra en del av skjemaet.

For å berolige deltakerne lot vi være å "dramatisere" øvingen for mye. Enkelte intervjuere røpet ubehag ved å skulle gå inn i et fullt rollespill med ukjente Byråansatte og andre intervjuere til stede. Vi valgte derfor å konsentrere oss om høytlesning av spørsmålene og praktisk håndtering av intervjumaterialet. Planleggeren avbrøt av og til for å kommentere eller for å høre hvordan intervjueren hadde registrert svarene.

Etter vår oppfatning var det nyttig at intervjuerne fikk erfare hvordan spørsmålene "lød" når de ble uttalt høyt. For mange intervjuere var dessuten skjemaet for kartlegging av utdannings- og yrkeshistorie så vidt uvant å arbeide med at en praktisk veiledning kom godt med. Det burde vært avsatt lenger tid til dette innslaget på kurset.

Intervjuerkurset ble avsluttet med en samling i plenum.

g) Evaluerinq

FAHS har utarbeidet to evalueringsrapporter fra kurset og gjennomføringen av undersøkelsen. Den ene (Raaheim og Skogstad 1988) er en evaluering av intervjuerkurset og bygger på en enquete som intervjuerne besvarte umiddelbart etter at kurset var over. Rapporten viser at intervjuerne jevnt over var godt fornøyd med kurset. Blant innvendingene som nevnes, var at flere fant tiden på kurset for knapp. Den andre rapporten (Raaheim og Skogstad 1990) omhandler både intervjuerkurset og selve intervjuingen og bygger på svarene på en enquete som intervjuerne fikk tilsendt ved avslutningen av feltarbeidet. Intervjuerne anser gjennomgangen av hjemmeoppgaven og prøveintervjuingen som de mest umiddelbart nyttige innslagene på kurset iflg. denne rapporten.

5.2. **Kontakt med intervjuerne under feltarbeidet**

a) Telefonkontakt

Vår kontakt med intervjuerne fortsatte også etter intervjuerkursene, dvs. under selve feltarbeidsperioden. Intensjonen var å gi alle intervjuerne en direkte tilbakemelding på telefon i tilknytning til de første fullførte intervjuene som ble sendt inn. Det viste seg at dette vanskelig lot seg gjøre med den arbeidskapasiteten vi hadde til rådighet. Vi lyktes likevel å kontakte ca. 30 prosent av de mannlige og nærmere 60 prosent av de kvinnelige intervjuerne pr. telefon.

Grunnen til at flere kvinnelige enn mannlige intervjuere ble kontaktet, var at kvinnene gjennomgående hadde flere intervjuer pro pers enn mennene. Jo lenger ut i feltperioden en kom, jo større var selvsagt sannsynligheten for at intervjueren allerede hadde fullført intervjuene sine. Etter hvert ble det derfor stadig mindre aktuelt å kontakte mennene.

Før intervjueren ble oppringt, så vi gjennom de første innsendte skjemaene. I samtalen forsøkte vi å gi råd og oppmuntring og bemerke eventuelle systematiske misforståelser eller feil i

utfyllingen. Mange intervjuere viste seg å være våre for korreksjoner, noe vi tror må skyldes at tilbakemeldinger fra SSB av denne typen er heller uvanlig. Etter vår mening bør intervjuerne oftere få tilbakemeldinger på arbeidet sitt.

For å gjøre det lettest mulig å komme i kontakt med intervjuerne ba vi dem å fylle ut et skjema på intervjuerkurset der de - i tillegg til telefonnummer - oppgav hvilke tidspunkter de mest sannsynlig var å treffe. Likevel var det ikke alltid lett å komme i kontakt med dem. På skjemaene noterte vi siden dato og stikkord fra telefonsamtalene.

Det framgår av den andre evalueringsrapporten (Raaheim og Skogstad 1990) at om lag én av ti intervjuere var misfornøyd med oppfølgingen de fikk under feltarbeidet. Ankepunktene var at oppfølgingen uteble eller fikk en viss negativ valør.

b) Frafallsovervåkning

For å kunne overvåke frafallet under selve feltarbeidet hadde vi utarbeidet et eget skjema som intervjuerne fikk utdelt på intervjuerkurset. Her skulle intervjueren oppgi størrelsen på frafallsandelen når ca. 1/3 av intervjupersonene var blitt kontaktet. Skjemaet skulle deretter returneres til Byrået. Svært mange intervjuere gjorde dette, men i realiteten ble ikke disse opplysningene benyttet. Det viste seg at vi meget enkelt kunne få periodiske utskrifter av frafallet etter hvert som spørreskjemaene ble sjekket inn ved Intervjukontoret. Trolig har skjemaene likevel hatt en viss "motiverende" eller "disiplinerende" virkning på innsatsen for å holde frafallet nede, hvilket også var tilsiktet fra vår side.

c) Brevkontakt

I tillegg til den muntlige kontakten med intervjuerne under feltperioden, fant vi det hensiktsmessig å benytte brev. I alt ble det sendt to brev fra planleggerne og ett fra Feltgruppen i løpet av høsten 1988. Brevene inneholdt tilføyelser til instruksene, ros og oppmuntring, informasjon om frafallet, faksimile av presseoppslag om undersøkelsen, opplysning om adgangen til å forlenge feltperioden m.v. Etter vår oppfatning er det ønskelig både med muntlig og skriftlig oppfølging av intervjuerne under feltarbeidet.

6. FELTARBEIDET - FRAMDRIFT OG OPPFØLGING

6.1. For lite samsvar mellom intervjuernes kapasitet og feltperioden

Selve feltperioden tok til medio oktober 1988. Planen var at alle intervjupersonene skulle være kontaktet innen medio november. Dette var en svært kort feltperiode, og det ble raskt klart at den måtte utvides. Årsskiftet eller i praksis medio desember, ble satt som ny frist.

Ved utgangen av den opprinnelige feltperioden var bare 36 prosent av skjemaene returnert (figur 1). I begynnelsen av desember manglet 30 prosent, og ytterligere et par måneder senere gjensto fortsatt 18 prosent.

Hvorfor gikk feltarbeidet så mye tregere enn planlagt? Oppfølgingsrutinene for feltarbeidet gir ingen systematiske kunnskaper om hvor det sviktet. Sykdom og annet lovlig frafall blant intervjuerne kan forklare noe, men neppe alt. En del intervjuere hadde tydeligvis fått for mange intervjuer slik at arbeidsbyrden ble for stor. Ved flere høve viste det seg også at intervjuerne ikke kom i gang til avtalt tid uvisst av hvilken grunn. Dette ga både forsinkelser i datainnsamlingen og ekstra arbeid for dem som skulle følge opp feltarbeidet. Selv etter årsskiftet var det noen intervjuere som ikke hadde returnert et eneste skjema. Dette var spesielt beklagelig siden vi hadde lagt mye arbeid i å få det obligatoriske intervjuerkurset tett opp til feltperioden.

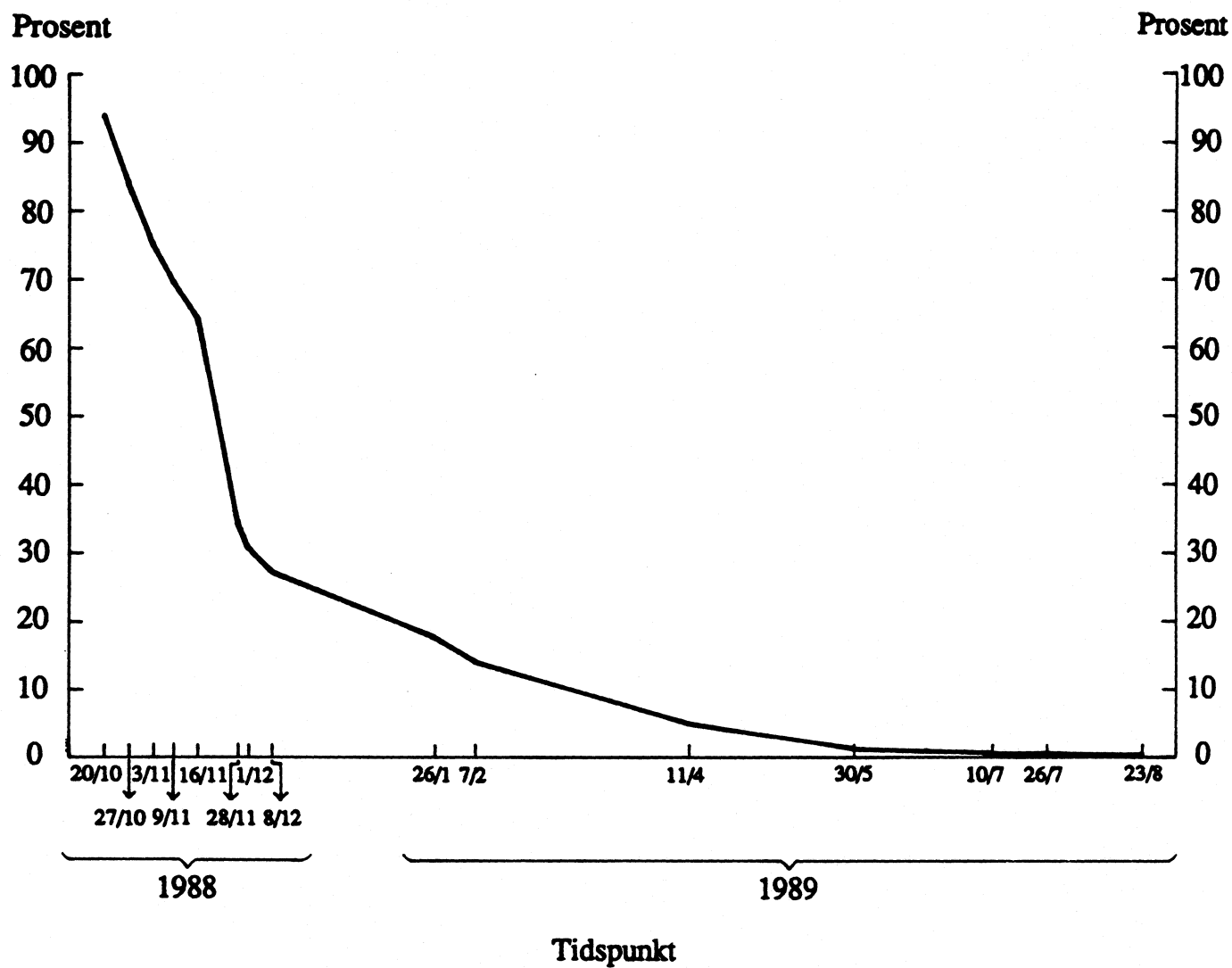
Vi har ingen holdepunkter for at det var spesielle forhold ved Familie- og yrkesundersøkelsen som førte til de store forsinkelsene i feltarbeidet. Det synes snarere som om den faktiske kapasiteten til intervjuerkorpset ikke var tilstrekkelig innarbeidet i planene. Sett i etterhånd burde nok feltarbeidet vært lagt opp slik at en hadde flere tilgjengelige reserver når noen måtte trekke seg eller ikke startet arbeidet til avtalt tid. Tatt i betraktning undersøkelsens omfang og forutsetningen om at intervjueren skulle være av samme kjønn som intervjupersonen, vil en sannsynligvis ha måttet operere med en lenger feltperiode.

Figur 1 viser at gevinsten ved de siste månedene av feltarbeidet var marginal, og datainnsamlingen kunne selvsagt vært avsluttet tidligere. Når så ikke ble gjort, skyldes det først og fremst et ønske om minst mulig frafall. Vi så det også som et poeng at alle som var trukket ut til undersøkelsen, skulle bli forsøkt kontaktet. I vårt tilfelle viste det seg dessuten at kontroll og revisjon av materialet tok så lang tid at det ikke spilte noen rolle at det drøydde så lenge med enkelte skjemaer.

6.2. Oppfølgingsrutinene

Når avslutningen av feltperioden tok uforholdsmessig lang tid, skyldes det etter vår vurdering også at de sentrale rutinene gav

Figur 1: Andel av skjemaene som manglet på ulike tidspunkter.
F&Y 88. Prosent

for dårlig innsikt i hvor arbeidet til enhver tid stod. Det ble kjørt regelmessige lister over **hvor mange** og **hvilke** skjemaer som var kommet inn. Disse listene var både nyttige og nødvendige, men mangler i innsjekkingsrutinene og ikke minst intervjuernes føring av identifikasjon på skjemaene gav for ofte feil. Mest av alt savnet vi en systematisk oversikt over hvordan intervjuarbeidet med de som fortsatt ikke var kommet inn, lå an til enhver tid. Var arbeidet overført til en annen intervjuer, var det avtalt en utsettelse osv.?

Intervjupersoner ble overført mellom intervjuere både med og uten Byråets medvirkning, og meldinger fra/avtaler med den enkelte intervjuer var ikke samlet eller for den saks skyld alltid skrevet ned. Det er utvilsomt nødvendig med en viss fleksibilitet i systemet når arbeidet til så mange personer skal organiseres, men slik det var kunne det lett gå uforholdsmessig lang tid før det ble slått alarm. Og det var ikke alltid like lett å etterspore hvilken intervjuer som var ansvarlig, når et skjema ikke var kommet inn.

I den lange feltperioden ble det også gjennomført en del selektiv oppfølging av tidligere frafall. De vil si at en del personer som hadde nektet, vært bortreist eller forhindret på annen måte første gangen de ble kontaktet, ble oppsøkt på nytt. Med de rutiner som ble brukt, er det dessverre ikke mulig å tallfeste oppfølgingen og utfallet av oppfølgingen.

Slik Byråets standard forside til spørreskjemaet var satt opp, kan vi heller ikke skille ut hvilke intervjuer som er foretatt ved direkte besøk og hvilke som er tatt per telefon. Om det var et telefonintervju, vil bare bli avmerket dersom det dreide seg om en oppfølging av et tidligere frafall. Vi ble dessverre først klar over denne mangelen i ettertid. Hovedregelen var besøksintervju, men med mulighet for telefonintervju dersom intervjuet ellers ikke ville kunne gjennomføres på grunn av for store omkostninger. I de tilfellene hvor nye intervjuere til sist måtte settes inn, kunne det også bli nødvendig med telefonintervju.

6.3. Identifikasjon av intervjupersonene

Med registrering av IO-nummer og utvalgsområde var det ikke behov for ytterligere identifikasjon på skjemaet. Det var ikke satt av plass til å skrive intervjupersonenes navn og adresse på skjemaene. På intervjuerkursene ble det spesielt understreket at med den følsomme karakteren en del av spørsmålene hadde, måtte skjemaene heller ikke påføres slike opplysninger. Denne instruksjonen ble ikke tilstrekkelig overholdt. Ikke så rent få intervjuere hadde som vane å skrive både navn og adresse øverst på skjemaene.

Det som skapte flest og til dels meget arbeidskrevende problemer, var feil i de opplysningene som skulle identifisere intervjupersonen. Vi fant ikke systematiske feil, men feilene var likevel så hyppige at det vanskelig kan aksepteres. Så vel

utvalgsområde, kommunenummer, IO-nummer og fødselsår kunne være feil. I F&Y arbeidet en del intervjuere i andre utvalgsområder/kommuner enn de pleide. De riktige opplysningene framkom imidlertid klart av IO-listen, men skulle altså overføres til skjemaet. Feil kunne oppstå når intervjuerne byttet intervju-personer seg imellom eller fikk overført nye intervju-personer fra Byrået, men forekom nok vel så ofte uten at det hadde skjedd noe spesielt på forhånd.

Feil av denne typen gjorde det som nevnt i forrige avsnitt, vanskeligere å ha løpende kontroll med intervjuarbeidet. Personer som en trodde var kontaktet, viste seg likevel ikke å være det fordi det var feil i identifikasjonen, og omvendt. Et annet og alvorligere problem, var hensynet til de senere registerkoblingene. Siden hvert enkelt intervju skulle suppleres med registeropplysninger, var vi avhengig av helt nøyaktig identifikasjon.

Det ble fra vår side nedlagt et betydelig og meget tidkrevende arbeid i å rette opp identifikasjonene. I mange tilfeller måtte vi gå tilbake til den enkelte intervjuer. Vi hadde også en viss mulighet til å finne fram til riktig person ved å se på opplysninger om personene de bodde sammen med i henholdsvis spørreskjemaet og på utvalgslistene. Arbeidet med å finne fram til riktig identifikasjon var meget ressurskrevende og burde ikke vært nødvendig.

Kontroll med hvilke skjemaer som var kommet inn og om identifikasjonen var riktig, ble også vanskeliggjort av en del feil i selve innsjekkingen av skjemaet. Slikt innsjekningsarbeid krever høy prioritet, og bør etter vår vurdering utføres av godt trenede personer.

7. ERFARINGER MED LIVSHISTORIEKARTLEGGINGEN

I den forrige fruktbarhetsundersøkelsen (FU 77) ble det innsamlet retrospektive opplysninger om svangerskap, samliv og prevensjon. Intervjupersonene ble bedt om å tidfeste alle svangerskap og samliv på månedsnivå og prevensjonsbruk på årsnivå.

Tilsvarende komplette "historier" ble ikke samlet inn for utdannings- og yrkesaktivitet. Interessante spørsmål om sammenhengen mellom fødsler, samliv, utdanning og yrke lot seg ikke besvare ved hjelp av det foreliggende datamaterialet. Det ble derfor tidlig klart at dersom undersøkelsen skulle gjentas, ville innsamling av retrospektive utdannings- og yrkesopplysninger - helst i form av komplette "livshistorier" - bli høyt prioritert.

7.1. "Samlet" eller "separat" kartlegging

Byråets erfaring med å kartlegge utdannings- og yrkeshistorier var imidlertid begrenset. Vi så oss derfor nødt til å utrede framgangsmåten for slik datainnsamling nærmere. Et av spørsmålene som tidlig meldte seg, var om vi skulle benytte en "samlet" eller "separat" kartlegging.

Med "samlet" kartlegging mener vi et opplegg der de forskjellige livshistoriene opptas i nær tilknytning til hverandre og føres inn i et felles skjemaoppsett. Ved "separat" kartlegging opptas historiene mer uavhengig av hverandre og føres inn i atskilte skjemaoppsett.

Det viktigste argumentet for en samlet kartlegging er at intervjupersonen ved en slik framgangsmåte trolig lettere vil kunne knytte forbindelseslinjer mellom de enkelte begivenhetene og periodene i sitt liv og således sikre at tidfestingen blir mest mulig pålitelig. Det er selvsagt spesielt viktig å være oppmerksom på faren for hukommelsesfeil ved innsamling av retrospektive data.

Samlet kartlegging har imidlertid også ulemper. Det kan bli vanskelig å standardisere spørsmålene tilstrekkelig og å finne en måte å innpasse dem på i spørreskjemaet. Intervjueren kan således bli nødt til å improvisere en del av spørsmålene. Ettersom svarskjemaet vanskelig kan inneholde ferdig definerte posisjoner, gir samlet kartlegging ventelig mer arbeid med etterkoding og registrering.

Ved separat kartlegging er spørsmålene lettere å standardisere og innpasse i spørreskjemaet. Spørsmål om spesielle enkeltbegivenheter lar seg føye inn i livshistoriekartleggingen der de tematisk hører hjemme, og arbeidet med etterkoding og registrering av svarene blir trolig enklere.

Et av formålene med prøveundersøkelsen skulle være å evaluere de to framgangsmåtene for livshistoriekartlegging. Hver skulle benyttes på halvdelen av utvalget. Mest arbeid ble nedlagt i

utviklingen av opplegget for samlet kartlegging (den såkalte A-variant).

Et av forbildene for samlet kartlegging var Yrkeshistorieundersøkelsen 1971 (Ramsøy 1977). I denne undersøkelsen ble tre kohorter menn intervjuet om sin bosteds-, utdannings-, yrkes-, samlivs-, helse- og husholdningshistorie. Historiene ble nedtegnet i vertikale kolonner (såkalte "felt"). Langs venstre sidekant var det en vertikal tidsakse inndelt etter intervju-personens alder og korresponderende kalenderår. Det ble benyttet én skjematype for hver kohort.

Et tilsvarende skjema i A3-format ble utviklet for Familie- og yrkesundersøkelsen. Det ble gitt plass til å registrere et tidsrom på fem år pr. dobbelte A4-side slik at det i alt trengtes seks dobbeltsider for å dekke livshistorien til de eldste respondentene. Hver av de fire livshistoriene (svangerskap, samliv, utdanning og yrke) skulle nedtegnes i et felt. Tidspunkter skulle markeres med månedskoder i den riktige årsrubrikk og perioder angis med start- og sluttidspunkt i tillegg til vertikale piler.

For å unngå at det trengtes en skjemavariant for hver kohort, ble bare alder trykt ferdig langs tidsaksen til venstre. Intervjueren måtte selv fylle ut de korresponderende kalenderår. Vi kalte skjemaet et "livshistorieskjema".

Plasseringen av spørsmålene skapte vansker. I de første utkastene ble det ført opp noen innledende spørsmål/-kontrollspørsmål øverst i hver kolonne slik det var gjort i Yrkeshistorieundersøkelsen. Senere ble spørsmålene samlet i en egen "feltinstruks" for intervjuere etter mønster av den britiske undersøkelsen "Social Change and Economic Life" (1986).

Feltinstruksen ble trykket på stive kort, ett for hvert emneområde i skjemaet. Kortene inneholdt - i tillegg til spørsmålene - definisjoner av sentrale begreper og oppfordringer om å kontrollere enkelte av opplysningene på stedet. Intervjuerne skulle ha instruksene framme og benytte den aktivt under intervjuet.

For å få bedre plass ble kortet for svangerskap delt i to: ett for fødsler og ett for avbrutte svangerskap og dødfødsler. Dette påvirket utformingen av spørreskjemaet for separat kartlegging (den såkalte B-variant), slik at levendefødsler, dødfødsler og aborter her ble kartlagt i tre atskilte oppsett. I FU 77 hadde alle svangerskap blitt kartlagt under ett - uavhengig av utfall.

Samliv, utdanning og yrkesaktivitet ble for øvrig også kartlagt ved innbyrdes atskilte oppsett i B-varianten.

7.2. "Sysselsetting" eller utdanning og yrke

En annen inspirator for Familie- og yrkesundersøkelsen var den svenske fruktbarhetsundersøkelsen 1981, "Kvinner i Sverige"

(Statistiska centralbyrån 1982). Her hadde en gått lenger enn FU 77 m.h.t. å kartlegge perioder med utdanning og yrkesaktivitet, men likevel ikke så langt som planlagt i F&Y 88.

I stedet for å kartlegge disse kjennemerkene hver for seg hadde den svenske undersøkelsen tatt dem inn i en samlet oversikt over "sysselsetting". Her delte de plassen med ulønnet hjemmearbeid, svangerskapspermisjon, dagmammavirksomhet, arbeidsløshet og kombinasjon av yrke og utdanning. Utdanningstype eller hva slags yrke/virksomhet intervjupersonen drev på med, skulle ikke spesifiseres.

Fra forskjellige hold ble det hevdet at den norske undersøkelsen burde etablere en tilsvarende "sysselsettingshistorie". Det medførte imidlertid vansker å skulle kombinere dette med en grundigere kartlegging av utdanning og yrke. I de første skjemautkastene skilte en derfor utdanning ut fra sysselsettingsbegrepet slik at utdanningshistorien kunne kartlegges for seg. Deretter skulle sysselsetting nedtegnes som eget kjennemerke. For sysselsettingsperioder bestående av yrkesaktivitet skulle yrke, virksomhet og arbeidstid også nedtegnes.

Senere utkast for samlet kartlegging inneholdt løsninger som kom enda nærmere den svenske. Det ble innført et nytt kjennemerke "hovedaktivitet", definert som "den aktivitet som tok mest tid". Kjennemerket skulle ha verdiene utdanning, yrkesaktivitet, ulønnet hjemmearbeid, permisjon, militær-/ sivil tjeneste (for menn) og annet.

I tillegg skulle alle hovedaktivitetsperioder bestående av utdanning eller yrkesaktivitet spesifiseres nærmere i egne felt. Under utdanning skulle utdanningstype og om utdanningen ble fullført eller ikke, oppgis. Under yrkesaktivitet skulle yrke, virksomhet, arbeidstid og ansettelsesforhold føres opp. I disse feltene skulle det også med perioder med utdanning og yrke som ikke var omfattende nok til å bli regnet som hovedaktivitet, men som likevel oversteg de minimumsgrensene vi hadde satt (300 undervisningstimer pr. år og 10 timer pr. uke i tre måneder for yrke).

7.3. Prøveundersøkelsens lærdommer

Lærdommene vi høstet under prøveundersøkelsen, hjalp oss å velge mellom samlet og separat kartlegging. Det viste seg at separate opplegg egnet seg best for å kartlegge svangerskaps- og samlivshistorie, mens samlet opplegg egnet seg best for å kartlegge utdannings- og yrkeshistorie.

Erfaringene fra felten viste at kartleggingen av fødsler, aborter, dødfødsler og samliv ville bli mer presis om den foregikk ved hjelp av sekvenser med eksakt utformede spørsmål. I den dialog- og samarbeidspregede atmosfæren som gjerne utviklet seg under utfyllingen av livshistorieskjemaet, kunne det være vanskelig for intervjueren å stille nærgående spørsmål f.eks.

om tidligere samboerforhold. Dette ble lettere når det helt klart var spørreskjemaet som dikterte formuleringene.

Vi besluttet å bruke det samme svangerskapsskjemaet som ble benyttet i FU 77, i kartleggingen av fødsler, aborter og dødfødsler. Her ble svangerskapene registrert i kronologisk orden uavhengig av det enkelte utfall. Erfaringene med denne framgangsmåten hadde vært gode.

Prøven viste at utdannings- og yrkeshistoriene best lot seg kartlegge ved et samlet opplegg, dvs. side om side i parallelle felt. Disse temaene vever seg så tett i hverandre at det er en klar fordel å kunne se dem under ett. Slik kan en lettere unngå feilaktige overlappinger eller "hull" i kronologien. Vi besluttet å kalle det nye skjemaet for et "aktivitetsskjema".

For å gjøre det mulig å bruke opplysningene om barnefødsler som "knagger" i tidfestingen av utdannings- og yrkeshistorien - også etter at svangerskapshistorien var blitt skilt ut i et separat opplegg - ble det føyet inn en kolonne for "barn" til venstre i aktivitetsskjemaet. Fødselsmåned og -år for levendefødte barn skulle føres over fra svangerskapsoversikten til denne kolonnen. Erfaringene fra FU 77 hadde vist at kvinnene oppgav tidspunktet for barnefødsler med stor pålitelighet.

Prøveundersøkelsen gav også som resultat at kjennemerket "hovedaktivitet" ble oppgitt. Det viste seg at dette kjennemerket ikke alltid fungerte som en første "screening" for å kartlegge utdanning og yrke. Måten det var utfyllt på, viste at intervjueren eller intervjupersonen mange ganger gikk rett løs på å spesifisere den enkelte jobb og utdanning i stedet for å oppgi perioder med hovedaktivitet.

Likeledes var "hovedaktivitet" sjelden markert med annen virksomhet enn utdanning eller yrke dersom feltene for utdanning eller yrke var utfyllt. Kvinner med minst 10 timers yrkesaktivitet pr. uke fikk f.eks. nesten uten unntak verdien "yrkesaktiv" i kjennemerket hovedaktivitet. Det var således hovedsakelig for perioder uten utdanning eller jobb at kjennemerket gav ny informasjon.

Konklusjonen for hovedundersøkelsen ble dermed å gå direkte løs på å kartlegge utdanning og yrke. Kjennemerket hovedaktivitet kunne avløses av et nytt kjennemerke - "andre aktiviteter" - som skulle registreres for perioder (på minst 3 måneder) hvor intervjupersonen verken var under utdanning eller i jobb. Verdiene skulle være som for hovedaktivitet, med unntak av utdanning og yrke. Det ble avsatt et nytt felt for dette kjennemerket til høgre i aktivitetsskjemaet.

Feltinstruksene kunne dermed forkortes og forenkles. Kortene for fødsler, aborter/dødfødsler og samliv ble fjernet, og kortet for hovedaktivitet ble byttet ut med et kort for "andre aktiviteter". På kortet for yrkesaktivitet ble det tilføyd et eget spørsmål om svangerskaps/omsorgspermisjoner for å minne intervjueren spesielt

på å kartlegge dette. Som en verdi under "andre aktiviteter" ville det ellers lett kunne bli glømt.

7.4. Erfaringer fra kartleggingen

En vurdering av hvordan det endelige opplegget for kartlegging av livshistorie har fungert i praksis, vil være beheftet med usikkerhet. Det som her skal sies, er hovedsakelig basert på generelle inntrykk fra prøveundersøkelsen, intervjuerkursene og de utfylte spørreskjemaene fra hovedundersøkelsen. Til sist skal kort nevnes de foreløpige resultatene av sammenlikninger som er gjort med andre datakilder.

Kartleggingen av svangerskap og samliv har trolig forløpt som i 1977, dvs. uten for store problemer. Opplegget er omtrent det samme som da. Også i Familie- og yrkesundersøkelsen er aborter betydelig underrapportert. Sammenliknet med abortstatistikken er rapporteringen av framkalte aborter om lag 40 prosent lavere.

De tre øvrige historiene - utdanning, yrkesaktivitet og "andre aktiviteter" - er kartlagt ved hjelp av aktivitetsskjemaet og feltinstruksen. Generelt vil vi si at vi her har laget et opplegg som beveger seg mot grensen av hva intervjuerkorpset som helhet er i stand til å håndtere. Et mer komplekst skjema ville ikke vært sakssvarende.

Det kan selvsagt reises mange spørsmål i forbindelse med gjennomføringen av intervjuingen. I hvilket omfang har intervjuerne faktisk overført opplysningene om fødsler til aktivitetsskjemaet og benyttet dem i tidfestingen av utdanninger og jobber? I hvilket omfang har de faktisk benyttet feltinstruksen i felten? Har de vendt tilbake til feltinstruksen og lest spørsmålet om yrkesaktivitet idet intervjupersonen går over fra å rapportere utdanning til å rapportere yrke? Har de husket på å stille spørsmålet om svangerskaps-/omsorgspermisjoner?

Dersom intervjuerne ikke har benyttet feltinstruksen på foreskrevet måte, har de trolig heller ikke presentert grensene vi innførte for nedre omfang av utdanninger, yrke og "andre aktiviteter" (f.eks. for jobb: minst 10 timer pr. uke og 3 måneders varighet). Det er likevel liten grunn til å legge stor vekt på dette.

I det hele tatt er det trolig at intervjupersonene i sin rapportering kan ha latt seg styre mer av sin egen oppfatning av hvor viktig en jobb/utdanning har vært for dem, enn av de formelle skrankene og kriteriene vi stilte opp. Intervjuerne har på sin side lojalt formidlet deres historier videre. Eventuelle insignifikante utdanninger og kortere jobbperioder enn 3 måneder har vi kunnet eliminere under revisjonen/kodingen.

Arrangementet for å kartlegge parallelle jobber (å føre opp yrke, virksomhet og ansettelsesforhold for den av jobbene som hadde lengst arbeidstid og under arbeidstid føre summen av arbeidstiden for jobbene) er trolig lite benyttet. Flere intervjuere benyttet

i stedet sinnrike konstruksjoner med dobbelte klammer og piler som de selv fant på. Under kodingen er dette rettet opp i henhold til instruksen.

Et mer prinsipielt problem er hvorvidt vi virkelig har kartlagt de "jobbenhetene" som vi teoretisk tok sikte på. Iflg. opplegget skulle intervjupersonen oppgi et tidspunkt (mnd./år) hver gang jobbforholdet endret seg m.h.t. yrkestype (yrkeskode), virksomhet ("næring"), arbeidstidsintervall eller ansettelsesforhold (selvstendig/ansatt/familiemedlem). Observasjonsenheten er her et fenomen som ikke dekkes av noe enkelt begrep i dagligspråket. Uttrykket "jobb" er f.eks. ikke helt dekkende. De færreste vil synes de skifter jobb om de reduserer arbeidstiden. Motsatt vil mange synes de skifter jobb om de endrer arbeidsgiver, selv om de fortsetter innen samme yrke. I vårt opplegg skal den første av disse overgangene rapporteres, ikke den andre.

Også her må vi bare erkjenne at intervjupersonens subjektive oppfatning ligger "som et slør" over jobbskiftene som er rapportert. Noen typer feil har latt seg rette i revisjonen. Det gjelder rapporterte overganger som i virkeligheten er overflødige. Disse har blitt eliminert. Overfor ikke-rapporterte overganger som i henhold til våre definisjoner skulle vært rapportert og tidfestet, er vi selvsagt hjelpeløse.

Liknende begrensninger er imidlertid til stede ved alle survey-data. De "objektive" forhold vi forsøker å kartlegge, vil alltid ha et visst anstrøk av subjektivitet, idet det i siste instans alltid vil være intervjupersonen selv som avgjør hva som skal regnes å falle innenfor/utenfor det teoretiske begrepet som konstituerer undersøkelsesobjektet. Det er viktig likevel ikke å miste av syne vi både gjennom instruks, spørreskjema, feltinstruks og intervjueropplæring gjorde alt vi kunne for å formidle kriteriene for jobbskift.

Vårt hovedinntrykket er at intervjuerne i akseptabel grad har lyktes å kartlegge svangerskap og samliv, tidfeste utdanninger og jobber og å etablere kjennemerkene utdanningstype, yrke og virksomhet. Kjennemerkene arbeidstidens lengde, ansettelsesforhold og om utdanningen er fullført eller ikke, er trolig noe mindre grundig etablert. Det samme gjelder trolig kjennemerket "andre aktiviteter".

Når det gjelder det avgjørende spørsmålet om intervjupersonene har levert historisk korrekte informasjoner, kan vi tenke oss å fremme følgende hypoteser: (1) Rekkefølgen av begivenheter som utdanninger og jobber er rimelig korrekt, men det kan være mindre avvik i tidfestingen av periodene. (2) Mindre populære statuser, som f.eks. arbeidsløs, kan være underrapportert. (3) Erindringen av arbeidstid er snarere knyttet til en enkel forestilling om "normal", "mindre enn normal" eller "mer enn normal" arbeidstid enn til eksakt timetall.

Øystein Kravdal (1991) har i et av sine arbeider sammenliknet kvinnes yrkeshistorier med annen statistikk. Dataene viser tilfredsstillende samsvar. Andelen yrkesaktive kvinner etter

alder og kalenderår stemmer bra overens med tilsvarende prosenter fra Arbeidskraftsundersøkelsene (AKU). Opplysningene om arbeidstidens omfang er også forenlig med AKU-dataene. En kopling mellom F&Y-dataene og inntektsdata fra Skattedirektoratet viser akseptabelt samsvar på individnivå mellom rapportert yrkesaktivitet og skattbar inntekt samme år. Kravdal avdekker imidlertid at rapporteringen av svangerskapspermisjoner er mangelfull, men dette problemet lar seg omgå i analysene. Utdanningshistoriene har foreløpig ikke vært testet mot utdanningsregisteret, noe som selvsagt kan gjøres senere.

Alt i alt har kontrollene mot uavhengige datakilder ubetinget styrket vår tiltro til kvaliteten av livshistoriedataene.

8. REVISJON, KODING OG KONTROLL

Kontor for manuell databehandling på Kongsvinger skulle overføre dataene fra spørreskjema til maskinlesbart medium. Med de store datamengdene og det kompliserte spørreskjemaet det her var tale om, var dette en krevende oppgave.

8.1. Registreringsprogram og konsistenskontroller

Medarbeidere ved kontoret gikk tidlig på ettersommeren 1988 i gang med å utarbeide dataregistreringsprogrammet. Det var enklest å begynne med mannsskjemaet ettersom det var kortest. Bidraget fra oss planleggere var å spesifisere hvilke konsistenskontroller vi ønsket å ha innarbeidet i programmet. Hensikten med slike kontroller er å luke ut eventuelle registreringsfeil allerede i dataregistreringsfasen.

Kontrollene vi foreslo, spesifiserte gyldige verdier, gyldige kombinasjoner av verdier på forskjellige kjennemerker, korrekte "veier" gjennom spørreskjemaet osv. De fleste av disse kontrollene ble innarbeidet i dataregistreringsprogrammet og utført i programsystemene ADDERS og DOKS.

Dataregistreringsprogrammet kom til å bestå av tre forskjellige skjermbilder. Skjermbilde 3 skulle ta imot data fra aktivitets-skjemaet (utdannings- og yrkeshistoriene) og bilde 1 og 2 fra de øvrige delene av spørreskjemaet. DOKS var dessverre ikke i stand til å utføre kontroller som berørte flere enn ett skjermbilde av gangen. Kontroller som krevde at informasjon fra ett bilde ble samholdt med informasjon fra et annet, måtte utestå til dataene var registrert og utføres ved egne separate kjøringer. Dette var en lite tilfredsstillende løsning. Ikke minst av hensyn til senere intervjuundersøkelser burde slike teknologiske barrierer overvinnes.

Generelt avdekket kontrollene som ble foretatt senere, at det burde vært avsatt mer tid til å spesifisere flere og strengere kontroller i registreringsprogrammet. F.eks. ville det vært en fordel om programmet ikke hadde gitt adgang til å gå videre dersom det ikke ble registrert noe i felt som skulle vært utfylt. Dette ville "tvunget" registratorene til å registrere alle verdier som var oppgitt i spørreskjemaet eller benytte spesialkoder for "uoppgitt" o.l., der dette var riktig, for å komme videre.

Særlig skjermbilde 3 hadde få innebygde kontroller. Dette førte til et stort merarbeid med kontroller senere. Dertil hadde skjermbilde 3 den svakhet at både begynnelses- og sluttidspunkter skulle registreres i samme "felt" på dataskjermen. Bare ved å undersøke om påfølgende felt var utfylt eller ikke, var det mulig å avgjøre om en tidsangivelse gjaldt begynnelse eller avslutning av en periode.

Hadde vi i det hele tatt hatt den samme innsikt som nå idet

dataregistreringsprogrammet ble satt opp, ville vi trolig kunne ha levert strengere spesifikasjonskrav til programmet og dermed redusert omfanget av nødvendige kontroller og opprettinger av datamaterialet. Det samme kunne trolig vært oppnådd om større kompetanse i løsning av slike problemer hadde vært mer rutinemessig til stede i fagmiljøet som bisto oss.

8.2. Revisjon, koding og registrering

En gruppe på ni personer ved Kontor for manuell databehandling utførte revisjonen, kodingen og registreringen av alle skjemaene. Skjemaene ble først grundig gjennomgått og eventuelle feil, misforståelser og mangler rettet opp så langt det lot seg gjøre. Under denne revisjonen ble skjemaene samtidig kodet, dvs. påført kodetall der det ikke var oppgitt i skjemaet eller utfyllt av intervjueren, f.eks. i utdannings- og yrkeshistorien. Til slutt ble skjemaene dataregistrert, som regel av en annen person enn den som hadde revidert og kodet dem.

Før revisjonen, kodingen og registreringen tok til, holdt vi en orientering om undersøkelsen og et kort opplæringskurs for teamet som skulle utføre arbeidet. Det var i den forbindelse utarbeidet en liten revisjonsoppgave som alle medarbeiderne måtte løse. Alle fikk også en skriftlig revisjonsinstruks. Denne ble siden forbedret og utvidet.

Spørreskjemaene ble sjekket inn i Oslo og oversendt Kongsvinger. Ved enhver tvil og usikkerhet om hvordan et skjema skulle revideres/kodes, ble skjemaet sendt i retur til Oslo, utstyrt med en "mangelliste" som gjorde rede for problemet. Etter at vi hadde revidert skjemaet, slik vi mente det burde gjøres, ble det igjen sendt tilbake til Kongsvinger.

For å forenkle og effektivisere arbeidet var vi selv ukentlig til stede på Kongsvinger i den mest hektiske revisjonsfasen. Dermed kunne vi løse en rekke problemer direkte på stedet og begrunne avgjørelsene på en grundigere og mer utfyllende måte enn ved skriftlig tilbakemelding. Denne personlige kontakten med revisjons-, kodings- og registreringstemaet var trolig også positiv for samarbeidet med teamet.

Under arbeidet satt teamet størstedelen av tiden samlet i ett stort rom. Medarbeiderne hadde dermed lett adgang til å drøfte de forskjellige løsningene med hverandre hele tiden, noe de også benyttet seg av. Slik ble det i noen grad dannet et slags "fellesforum" der arbeidsoppgavene ble utført. Vi anså dette som gunstig idet det trolig bidro til å utjevne eventuelle kompetanseforskjeller mellom medarbeiderne.

Det var adgang til å konsultere enkelte registre under revisjonen og kodingen. Alle deltakerne i teamet hadde on-line kontakt med Bedriftsregisteret. Dette kunne benyttes når koden for virksomhet i yrkeshistorien skulle bestemmes. Selv konsulterte vi i begrenset omfang Det sentrale personregisteret i tilfeller der

det kunne bidra til å avklare problemer i tilknytning til fødsels- og samlivshistoriene.

For øvrig hadde vi utstrakt kontakt med Kontor for utdanningsstatistikk i forbindelse med kodingen av utdanningshistoriene. I noen tilfeller kontaktet vi også Kontor for arbeidsmarkedsstatistikk for å få hjelp til å bestemme yrkeskoder i forbindelse med yrkeshistoriene.

Da registreringsarbeidet var fullført, inviterte vi medarbeiderne i registreringsteamet til et avslutningsseminar ved vårt kontor i Oslo. Senere ble det holdt en muntlig orientering for teamet om foreløpige resultater av analysene.

8.3. Flere kontroller

Etter at de fleste skjemaene var kommet inn og blitt registrert, ønsket vi å kontrollere det registrerte datamaterialet. De første kontrollene vi ba om, var konsistenskontrollene vi opprinnelig hadde bedt om i DOKS-programmet, men som ikke hadde latt seg utføre i DOKS. Systemkontoret på Kongsvinger hjalp oss med disse.

Kontrollene gav oss identer til recorder som påviselig eller trolig inneholdt feil. Kontor for manuell databehandling gikk inn i de tilhørende spørreskjemaene og undersøkte hva som stod skrevet der. Slik ble rene registreringsfeil eller andre typer feil som skulle vært rettet opp i revisjonen, avdekket. Kontor for manuell databehandling rettet opp feilene på datafilen i henhold til vår anvisning.

Senere ble det kjørt nye runder med kontroller med utgangspunkt i frekvensfordelingene for de enkelte kjennemerke i datamaterialet. Dels gjaldt det å undersøke empirisk usannsynlige eller logisk ugyldige verdier. Dels gjaldt det å oppspore recorder som manglet verdier for bestemte kjennemerker. Vi ønsket at det skulle være registrert en nærmere angitt verdi - f.eks. "9" for "uoppgitt" eller "8" for "ønsker ikke svare" - for kjennemerker som skulle vært besvart og som ikke var blitt det. Bare dersom kjennemerket skulle "hoppes over" p.g.a. "gangen" i skjemaet, ville det være korrekt at det ikke var registrert noe der.

Igjen var det Systemkontoret i Kongsvinger som utførte kontrollene og Kontor for manuell databehandling som konsulterte spørreskjemaene og rettet opp feilene.

De retrospektive utdannings- og yrkesopplysningene og dataene om "andre aktiviteter" var de vanskeligste å kontrollere. Her kunne vi f.eks. ikke be om enkle frekvensfordelinger for å få et overblikk over verdiene som var registrert. Vi spesifiserte likevel en del kontroller vedrørende gyldige verdier, kronologi, varighet av aktivitetsperioder, intervall og overlapping mellom perioder. Dette førte til at en del feil ble oppdaget og opprettet.

De første kontrollene var blitt foretatt på et tidspunkt da ikke alle spørreskjemaene var blitt registrert. Da dataregistreringen var endelig fullført, falt det nærliggende å gjenta kontrollene slik at også de senest registrerte skjemaene kom med. På denne måten fikk vi også kontrollert at tidligere opprettinger var tilfredsstillende utført.

Kontrollen av dataene fra "aktivitetsskjemaet" fortsatte da datamaterialet ble tilrettelagt for analyse i statistikkprogrammet SAS. Det kom for dagen en rekke mangler i de retrospektive livsløpsdataene som ikke var oppdaget tidligere. F.eks. var avslutningstidspunktet for en aktivitetsperiode (jobb, utdanning, "andre aktiviteter") ofte utilstrekkelig registrert. Også disse feilene ble rettet opp.

8.4. Tilrettelegging av SAS-datasett

Tidlig på nyåret 1990 startet arbeidet med å overføre dataene til SAS-datasett. Arbeidet ble utført av en medarbeider ved Systemkontoret i Oslo. Det ble tilføyd forklarende tekst til kjennemerkenes, og en rekke nye kjennemerker ble konstruert på grunnlag av de øvrige og lagt inn på datasettet.

9. KOMMENTARER TIL EMNEOMRÅDER OG ENKELTSPØRSMÅL

Datamaterialet er sett under ett rimelig komplett. Det er ingen spørsmål hvor uoppgitt/vet ikke andelene er så betydelige at det skaper store problemer.

Et svar er i seg selv ingen garanti for reliabiliteten og validiteten, det vil si i hvilken grad målingen er korrekt og om spørsmålet måler det som var tilsiktet. Vi har ikke foretatt noen systematiske analyser av spørreskjemaet i så henseende. Erfaringene fra datainnsamlings- og analysearbeidet gjør det imidlertid naturlig å knytte noen kommentarer til enkelte av spørsmålene.

For de fleste spørsmålene er det intet eller bare mindre ting å bemerke. Her har vi bare tatt med forhold som vil ha betydning for tolkningen av dataene, og som er verdt å kjenne til dersom en ønsker å benytte de samme spørsmålene i ny fruktbarhetsundersøkelse eller i andre undersøkelser.

Kommentarene er presentert emnevis etter de overskriftene som ble brukt i spørreskjemaet, og er knyttet både til emneområdet og til enkelt spørsmål. Spørsmålsnumrene refererer til kvinneskjemaet.

9.1 Husholdning og flytting

I denne delen var det spørsmål om nåværende husholdning, oppvekststed og når respondenten flyttet fra oppveksthjemmet for godt. Det ble ikke rapportert bestemte problemer vedrørende spørsmålene om husholdning og oppvekststed, og registreringen i skjemaene vitnet heller ikke om spesielle vansker.

Spm. 1: *"Først vil vi gjerne ha en oversikt over de personene som tilhører husholdningen din, deres kjønn, fødselsår og eventuelle slektskap med deg."*

Til spm. 1 hører en lang og innfløkt instruks med definisjon av begrepet kosthusholdning. Begrepet kosthusholdning inngår imidlertid ikke i spørsmålsformuleringen. De fleste intervjuerne syntes å være fortrolig med spørsmålet fra andre undersøkelser.

Spm. 4: *"Vi vil gjerne vite når du flyttet fra oppveksthjemmet ditt for godt, dersom du har gjort det. Kan du angi måned og år?"*

Flytting fra oppveksthjemmet vil ofte skje gradvis via flere ut- og tilbakeflyttinger eller med kortvarige opphold hjemmefra uten noe definitivt utflyttingstidspunkt. Med bare ett spørsmål var det ikke mulig å fange opp en slik prosess. Siktemålet var å få tidfestet den definitive flyttingen. Vi ønsket ikke en gjengivelse av folkeregisteropplysningene hvor skoleelever/ studenter som oftest vil være registrert på foreldrenes adresse selv om de bor borte det aller meste av året, men tidspunkt for når de i realiteten ikke bodde fast hjemme lenger.

I instruksen var "flyttet for godt" definert til bodd borte minst 6 netter i uken i minst 3 måneder og ikke flyttet tilbake for mer enn 6 måneder.

Instruksen er tung og er antakelig brukt relativt sjelden, men spørsmålsformuleringen og intervjueropplæringen gir grunn til å tro at det er de mer definitive flyttingene som er kommet med.

Om vi i stedet hadde spurt om når de etablerte egen husholdning, ville det antakelig ha forhindret usikkerhet for dem som flyttet til leilighet i samme hus eller overtok foreldrehjemmet.

Under revisjonen av de utfylte skjemaene ble vi oppmerksom på tilfeller som antydte en motsigelse mellom opplysningene i spm. 1 og spm. 4. F.eks. forekom det at IO iflg. spm. 1 bodde sammen med ektefelle/samboer samtidig som spm. 4 angav at IO fortsatt bodde hjemme. Dette ble revidert slik: Kode 1 i posisjon 157 ("Bor fortsatt hjemme") ble strøket, og det ble kodet 9999 (uoppgitt) i rubrikken for fraflyttingstidspunkt. I instruksen til spm. 4 hadde vi nemlig nettopp poengtert at IO blir å betrakte som "flyttet hjemmefra" idet hun/han etablerer egen husholdning, selv om vedkommende bor i samme hus som under oppveksten. (I ettertid har vi erkjent at det nok forekommer tilfeller der unge par blir boende hos en av partenes foreldre uten å danne sin egen husholdning. Vedkommende sønn/datter kunne da vært betraktet som hjemmeboende.)

Et annet tilfelle som skapte problemer, var personer som oppgav fraflyttingstidspunkt, men som iflg. husholdningsoversikten (spm. 1) likevel bodde sammen med foreldre. Dette ble revidert slik: Fraflyttingstidspunktet ble beholdt der samlivsoversikten viste at IO hadde hatt en periode med samliv som var avsluttet. Fraflyttingstidspunktet ble strøket, og det ble krysset i rubrikken for "bor fortsatt hjemme", der samlivsoversikten ikke dokumenterte noen samliv.

9.2 Svangerskap/Barn

Kartleggingen av svangerskap, fødsler og aborter var basert på et felles skjema etter mønster av Fruktbarhetsundersøkelsen 1977. En løsning som vi også denne gangen høstet gode erfaringer med. For menn kartla vi bare "barn", m.a.o. det som i kvinneskjemaet er omtalt som "levendefødsler".

Antallet oppgitte framkalte aborter er for en del år kontrollert mot abortstatistikken. Det ser ut til å være en betydelig underrapportering av framkalte aborter i intervjumaterialet. Rater beregnet på basis av intervjudataene ligger om lag 40% under det abortstatistikken viser. Også i 1977-undersøkelsen ble framkalte aborter underrapportert om ikke fullt så mye. Denne konklusjonen er basert på kontroll mot abortstatistikken. I den aktuelle perioden var imidlertid innslaget av illegale aborter betydelig, hvilket vil si at den faktiske underrapporteringen i intervjumaterialet kan ha vært like stort eller større i 1977 enn i 1988.

Selektivt frafall, glemsel, beviste ønsker om ikke å rapportere disse hendelsene samt muligens også en overføring fra framkalte til spontane aborter er de mest åpenbare forklaringene på underrapporteringen.

For spontane aborter og extrauterine svangerskap finnes det ikke noen god kontrollmulighet, men populasjonsbaserte anslag synes å være rimelig overensstemmende med våre funn.

Ved mistanke om feil i registreringen av fødsler har vi slått opp i Det sentrale personregisteret og brukt opplysninger derfra til å rette opp et mindre antall feil i intervjumaterialet. Det var feil som med all sannsynlighet skyldes skrivefeil o.l. Ingen ting tydet på at det dreide seg om systematiske feilrapporteringer.

Det ble også spurt om biologiske barn som de aldri hadde bodd sammen med, barn som de bare hadde bodd sammen med i perioder, og tidfesting av slike perioder (spm. 13-16).

Disse spørsmålene vil i mange situasjoner kunne være svært sensitive både for kvinner og menn. Påliteligheten av opplysningene bør vurderes nærmere før eventuelle analyser, men det er ingen enkle kilder for å gjøre dette.

Under revisjonen av spm. 16 ("For hvert av disse barna vil vi gjerne vite fødselsår og fødselsmåned og hvilke perioder du har bodd sammen med barnet. Vi ber deg begynne med det eldste barnet.") ble det i noen tilfeller, særlig for menn, ført opp barn her som IO åpenbart (iflg. husholdningsoversikten) hadde mistet bofellesskapet med pga. skilsmisse. Det ble da ført en periode med bofellesskap fra et uoppgitt tidspunkt (9999) til et uoppgitt tidspunkt (9999). I revisjonen av spm. 16 ble det m.a.o. brukt informasjon fra spm. 1 (husholdningsoversikten), spm. 9 (oversikten over levendefødsler) og spm. 20 (samlivs-oversikten).

Avsnittet om svangerskap inneholdt også et retrospektivt holdningsspørsmål, spm. 12. Det må selvsagt tolkes med all mulig forsiktighet med tanke på såvel glemsel som etterrasjonaliseringer.

9.3 Samboerforhold og ekteskap

Samlivshistorien ble som i 1977-undersøkelsen kartlagt ved hjelp av et eget skjema hvor samlivene skulle føres i kronologisk rekkefølge. Spørsmålene som ble stilt, var:

Spm. 19: "Så noen spørsmål om samboerforhold og ekteskap. Har du noen gang vært gift, eller har du noen gang levd fast sammen med en mann uten å være formelt gift?" ("Ja-svarere" går videre til spm. 20.)

Spm. 20: "Vi vil tidfeste alle samboerforhold og ekteskap du har levd eller lever i. Merk spesielt at om dere levde i samboerfor-

hold før dere giftet dere, regner vi denne perioden som et eget samliv."

Det ble ikke gitt noen egen definisjon på samboerforhold. Erfaringene fra intervjusituasjonen vitnet ikke om særlig mange tvilstilfelle.

Selve føringen av skjemaet var ikke alltid korrekt fra intervjuernes side, men det meste lot seg rette opp i revisjon. Enkelte datoer er kontrollert mot Det sentrale personregisteret. Vær oppmerksom på at opphørstidspunktet vil være når de flyttet fra hverandre, ikke separasjons- eller skilsmissetidspunktet.

Følgende retningslinjer er fulgt under revisjonen:

(1) Hvor spm. 19 hadde angitt "ja", men spm. 20 var uten opplysninger, er informasjon om evt. ekteskap hentet inn fra P-reg. og ført i spm. 20 som samliv nr. 2. Det er da markert med et 5-tall i posisjon 752 at vi ikke vet noe om eventuelle samliv forut for det som er registrert som samliv nr. 2.

(2) Hvor spm. 19 hadde angitt "nei" mens øvrige deler av skjemaet viser at IO lever i ekteskap eller samboerforhold, er "nei" i spm. 19 endret til "ja". Evt. informasjon om ekteskap er hentet fra P-reg. og ført inn i spm. 20 som samliv nr. 2. Igjen er det i posisjon 752 markert med et 5-tall at vi ikke vet noe om evt. samliv forut for det som er registrert som samliv nr. 2. NB: Det er trolig at en del av dem som svarte "nei" i spm. 19, men som lever i ekteskap (ofte med mange barn!), har misforstått spm. 19. De har trolig oppfattet det som et spørsmål om de bodde sammen før de giftet seg. Til dette har de svart "nei". For disse kunne ekteskapet vært ført inn fra P-reg. som første samliv, men dette er likevel ikke gjort av hensyn til usikkerheten ved tolkningen.

(3) I tilfeller hvor intervjukskjemaet manglet opplysning om når et ekteskap opphørte, er P-reg. konsultert. Dersom P-reg. oppgir tidspunktet for separasjon, er dette tatt som utgangspunkt. Det er da satt 99 for mnd. og benyttet separasjonsåret minus ett år. Dersom bare skilsmissetidspunktet er oppgitt i P-reg., er opphørstidspunktet satt til 99 for mnd., og skilsmisseåret er fratrasket 2-3 år. (Eks. 0373 for skilsmisse er omgjort til 9970 for opphørstidspunkt.)

9.4 Utdanning, yrkesaktivitet og andre aktiviteter

Utdannings- og yrkeshistorie samt perioder med annen aktivitet er som det fremgår i kapittel 8 kartlagt ved hjelp av et eget skjema. Spørsmålene til disse emneområdene var oppført i en egen feltinstruks. Det er også dette skjemaet som ga kunnskap om hva intervjupersonen gjorde på intervjutidspunktet. Dersom denne delen av intervjuet hadde vært innledet med spørsmål om høyeste utdanning samt yrkesaktivitet på intervjutidspunktet, ville dette gitt en viss kontrollmulighet av historiekartleggingene.

Alt i alt ville det vært ønskelig at skjemaene hadde vært bedre ført fra intervjuernes side. Med den intervjuerstaben vi hadde til rådighet hadde en del trengt ytterligere opplæring. Slik det ble, var etterarbeidet betydelig.

a) Tidsangivelser

Start- og sluttidspunktene for utdanninger, jobbenheter og andre aktiviteter skulle tidfestes på nærmeste måned. Det ble her benyttet kodene "01" for januar, "02" for februar osv. Men det ble også åpnet adgang til å angi årstider, dersom den eksakte måneden var usikker. I feltinstruksen og den ordinære instruksen oppgis det koder for årstider. På grunn av tvetydigheten i forbindelse med begrepet "vinter" (før eller etter årsskiftet?), fant vi å måtte endre kodene til å følge kvartalene. Intervjuerne ble gjort kjent med dette pr. brev helt i begynnelsen av feltarbeidet. Klistrelapper med den nye kvartalsinndelingen ble vedlagt, og intervjuerne ble bedt om å lime den på feltinstruksene. Årstidskodene er benyttet også enkelte andre steder i intervjuet, f.eks. i samlivsoversikten.

b) Utdanning

Det var ikke formulert noe eget spørsmål i feltinstruksen angående den normale varigheten av utdanningen (på heltid eller deltid). Intervjueren skulle improvisere de nødvendige spørsmål om dette i tilknytning til kolonnene for normal varighet i spørreskjemaet. Forbildet for denne ordningen var hentet fra Arbeidskraftsundersøkelsene (AKU). Dertil var det satt av en kolonne for hvorvidt utdanningen var fullført eller ikke. En slik kolonne fantes ikke i AKU, ettersom en der bare skulle registrere fullførte utdanninger. Heller ikke for denne opplysningen fantes det et ferdig formulert spørsmål i feltinstruksene.

Vi må regne med at intervjuerne ikke alltid improviserte de nødvendige spørsmål om normal varighet av utdanningen og om utdanningen var fullført. En del kan være avmerket av intervjueren på grunnlag av mer eller mindre implisitte opplysninger under intervjuet. Ofte var også kolonnene blanke. Dette er forsøkt rettet opp i revisjonen, f. eks. ved at det er kodet "fullført" på utdanninger på lavere nivåer som åpenbart har vært nødvendige for å komme inn på rapporterte utdanninger på høyere nivåer. Opplysningen om "normal varighet" av utdanningen skulle bare være til hjelp under kodingen av utdanningstypen, ikke et selvstendig datum som skulle kodes. At det ofte manglet opplysninger her, hadde minimal betydning.

Kodingen av utdanningene er utført i revisjonsfasen. Utdannings-type er kodet på tosiffernivå med utgangspunkt i Standard for utdanningsgruppering (Statistisk sentralbyrå 1986, 1. utgave 1973). Vi hadde her i tillegg en alfabetisk og en numerisk dataliste over den samme standarden. Standarden for utdanningsgruppering var under revisjon da vi benyttet den, men vi forsøkte å holde oss konsekvent til 1973-standard.

Enkelte utdanninger kan ha samme innlednings- og avslutnings-tidspunkt. Det betyr at IO tok en viktig eksamen på det tidspunkt (eks. svenneprøve), oppnådde en bestemt akademisk grad (cand. mag.) e.l. Skolegangen med forberedelse til eksamenen/graden osv. er da kodet på nivået under - i overensstemmelse med 1973-standarden.

c) Yrkesaktivitet

Også i tilknytning til yrkesaktivitet er kjennemerkene som skulle kartlegges kjent fra AKU. Intervjuerne spør der om yrke, virksomhet, ansettelsesforhold og arbeidstid. Intervjuerne skulle den gang selv angi yrkeskoden (et prinsipp som AKU senere forlot).

Av disse kjennemerkene var det trolig ansettelsesforhold som oftest var uoppgitt i vår undersøkelse. Heller ikke dette spørsmålet må vi regne med alltid ble stilt i forbindelse med et "jobbskifte". Opplysningene om arbeidstid vil selvsagt være sterkt preget av respondentens hukommelse. Våre erfaringer tilsier at det har liten hensikt å spørre om tidligere arbeidstid i eksakte timer for så lange perioder som det vi brukte.

Yrke ble kodet på tresiffernivå i henhold til "Nordisk yrkesklassifisering" med et fjerde siffer for yrke med lederansvar. Intervjuerne benyttet heftet "Alfabetisk yrkesregister" (Statistisk sentralbyrå 1987) under intervjuingen/kodingen. Intervjuerne ble bedt om å foreta kodingen under selve intervjuet (mens det fortsatt var mulig å stille oppklarende tilleggsspørsmål). I revisjonen er også benyttet en publikasjon med mer detaljerte yrkesbeskrivelser utgitt av Arbeidsdirektoratet (1965).

Virksomhet er kodet på tosiffernivå i henhold til "Standard for næringsgruppering" (Statistisk sentralbyrå 1983). Kodingen er foretatt i Byrået, slik framgangsmåten også er i AKU. I AKU har en tilleggsopplysninger om bedriftens navn og adresse når en skal kode virksomhet. Av anonymitetshensyn ble slike opplysninger ikke samlet inn i F&Y. Noen intervjuere oppgav det likevel "av gammel vane".

Med "jobb" mener vi her opplysningene om yrke, virksomhet, arbeidstid og ansettelsesforhold knyttet til et angitt tidsintervall. (I kapittel 8 antydte vi at uttrykket "jobbenhet" kunne være vel så dekkende.) Varigheten av en jobb beregnes ved å subtrahere avslutningstidspunktet fra begynnelsestidspunktet, eks. 08-05=03. En jobb skal ha hatt en varighet på minst tre måneder for å bli registrert. Kortere jobber ble revidert bort, dersom de forekom "alene" dvs. uten forutgående eller etterfølgende annen jobb. Dersom en jobb kortere enn tre måneder fulgte umiddelbart før eller etter en annen jobb, ble den korteste jobben "oppslukt" av den lengste. Dvs. bare den mest langvarige jobben registreres, og varigheten justeres slik at den også inkluderer den korte jobben.

I henhold til retningslinjene skulle en jobb også ha et omfang på minst 10 timer pr. uke for å bli registrert. Dersom inter-

vjueren hadde ført opp flere parallelle jobber som til sammen utgjorde minst 10 timer pr. uke, ble jobben med lengst arbeidstid registrert. Øvrige jobber kom med i form av økt arbeidstid for den mest omfattende jobben. Enkeltstående jobber med kortere arbeidstid enn 10 timer pr. uke ble revidert bort.

Til personer som var yrkesaktive på intervjuetidspunktet ble det, etter at aktivitetshistorien var kartlagt, stilt et tilleggs-spørsmål om gjennomsnittlig arbeidstid i "i nåværende arbeid" (spm. 25). Svaret skulle gis i antall timer pr. uke, ikke som i den retrospektive kartleggingen innen fire oppgitte intervaller. Det er ikke sjelden motsigelse mellom timetallet som oppgis her og koden for arbeidstidens lengde i den siste jobben i den retrospektive kartleggingen.

d) Svangerskapspermisjon

Eventuelle svangerskapspermisjoner (for menn: omsorgspermisjoner) skulle iflg. feltinstruksen nedtegnes ved hjelp av en klamme i kolonnen for yrke og markeres med en P. Iflg. den ordinære instruksen var det ikke nødvendig å avbryte pilen som markerte yrkesaktivitet dersom IO gikk tilbake til den samme jobben etter permisjonen. Intervjuerne har fulgt forskjellig praksis på dette punktet. Noen har avbrutt yrket ved overgang til svangerskapspermisjon, andre har det ikke. Om dette avspeiler forskjellige sosiale realiteter eller bare forskjellig praksis fra intervjuernes side, kan ikke uten videre fastslås. Bildet er blitt ytterligere komplisert ved at noen også oppgav perioder med ulønnet hjemmearbeid i tidsrommet i nærheten av en fødsel - enten som alternativ til permisjon eller i forlengelsen av permisjonen.

Vi har i liten grad forsøkt å "rydde opp" i dette virvaret og har i stedet valgt å registrere dataene slik intervjuerne har presentert dem. Under analysen bør en imidlertid være klar over at intervjueropløringen ikke var spesielt grundig på dette punktet.

Selv om spørsmålet om svangerskaps-/ omsorgspermisjoner er ført opp sammen med spørsmålet om yrkesaktivitet i feltinstruksen, er opplysningene om slike permisjoner likevel dataregistrert under "andre aktiviteter" (verdi 5).

e) Andre aktiviteter

"Andre aktiviteter" skulle som hovedregel bare registreres for perioder hvor IO verken hadde jobb eller var under utdanning. Det er gjort noen unntak fra dette: Noen tar utdanning mens de er i militæret, så vi godtok at militærtjeneste kunne løpe parallelt med utdanning. Det forekom også i intervjumaterialet noen ganske få tilfeller av yrkesaktivitet parallelt med militærtjeneste. Dette har vi også "godtatt" og registrert slik det stod i spørreskjemaet. Som vi nevnte i foregående avsnitt, er svangerskapspermisjoner dataregistrert under "andre aktiviteter". Ettersom vi oppfordret intervjuerne til å registrere svangerskapspermisjoner uten å markere avbrudd i yrkesaktiviteten, vil slike permisjoner også kunne løpe parallelt med yrke.

Eventuelle andre former for overlapping er revidert bort.

Kortere perioder med "andre aktiviteter" enn tre måneder er strøket. Perioder på tre måneder eller mer uten utdannings- og yrkesaktivitet og også uten at intervjueren har angitt noe under "andre aktiviteter", er kodet "uoppgitt" type (verdi 9). (PS: Revisjonsinstruksen var på dette punktet noe misvisende, idet den antydte at perioden måtte være på "mer enn tre måneder" før den skulle kodes "uoppgitt".)

9.5 Ektefelle/samboer

Alle intervjuopplysninger om ektefelle/samboer gjelder partneren på intervjutidspunktet. Det ble ikke spurt om eventuelle tidligere partnere. Både av hensyn til påliteligheten og fordi vi regnet med at mange forhold ville være ukjente selv for ektefellen, var vi generelt tilbakeholdende med å innhente sekundær informasjon om ektefellen. Foruten nåværende yrke var det spørsmål om partnerens allmennutdanning. 2 prosent kunne ikke oppgi denne utdanningen.

Spm. 27: *"Hvem er det som står som leier eller eier av boligen dere bor i?"*

Under "annet" i spm. 27 ble det gitt en del svar som siden ble omkodet. IO's foreldre ble f.eks. kodet til "Jeg selv" (verdi 1), mens samboerens foreldre ble kodet til "Min samboer" (verdi 2).

Spm. 30: *"Hva gjør din ektefelle/samboer? Har han minst 10 timers inntektsgivende arbeid pr. uke, eller er han arbeidsløs, student, i militær- eller sivil tjeneste, trygdet eller hjemmearbeidende?"*

Svar under "annet" i spm. 30 ble kodet slik: Permitterte ble kodet til "arbeidsløs" (verdi 2), og sjukemeldte eller personer under attføring ble kodet til "trygdet/pensjonist" (verdi 5, i mannsskjemaet: verdi 4).

Ektefelle/samboers eventuelle yrke (spm. 31) er kodet på tresiffernivå i henhold til "Nordisk yrkesklassifisering" med et fjerde siffer for yrker med lederansvar. Intervjuerne benyttet heftet "Alfabetisk yrkesregister" (Statistisk sentralbyrå 1987). I revisjonen er også benyttet en publikasjon utgitt av Arbeidsdirektoratet (1965). Ektefelle/samboers virksomhet (spm. 32) er kodet på tosiffernivå i henhold til "Standard for næringsgruppering" (Statistisk sentralbyrå 1983).

9.6 Mulighet for å få barn/prevensjon

Under dette temaet kartla vi når respondentene fikk *menstruasjon for første gang* og når de *debuterte seksuelt*. Hovedvekten var imidlertid lagt på spørsmål om *infekunditet* (muligheten for å få barn), *sterilisering* og *prevensjonsbruk*.

a) Første menstruasjon, første samleie

For tidfesting av første menstruasjon og første samleie ble det spurt etter henholdsvis alder og år. Noen respondenter har åpenbart lettest for å huske hvor gamle de var, andre refererer helst til årstall. Det er grunn til å tro at spørsmålet om alder oftest oppgis i fylte år (det vil si ikke avrundes til nærmeste hele år). Dette vil kunne forstyrre sammenlikninger basert på alder versus årstall. Dette er blant annet tilfelle for seksuell debut, hvor 1977-undersøkelsen spurte om alder mens 1988-undersøkelsen skulle ha oppgitt året det skjedde.

b) Infekunditet

Både infekunditet på intervju tidspunktet og eventuelle perioder med infekunditet tidligere i livet skulle dekkes. Spørsmålene var formulert slik at det skulle fange opp tilstander både hos kvinnen selv og partneren. Det finnes ikke en enkel metode for måling av infekunditet eller infertilitet som er den medisinske betegnelsen. Vår kartlegging var en form for egenrapportering og vil være best egnet for dem som faktisk har prøvd å bli gravide uten å lykkes. For alle andre vil den subjektive vurderingen være temmelig usikker med mindre det er helt spesielle forhold ved deres helsetilstand.

Infekunditet på intervju tidspunktet ble kartlagt i to trinn. Første spørsmål gikk på muligheten for å bli gravid. Om en svarte bekreftende på dette, ble de spurt om de mente de ville være i stand til å fullføre et svangerskap. To-trinns prosedyren forsvarer sin plass. Om lag en tredel av tilfellene kommer først med som infekunde ved hjelp av det siste spørsmålet.

På spørsmål om hvorfor de regnet seg selv som ute av stand til å få barn skulle alle nevnte alternativer krysses av. Vi må regne med at enkelte av grunnene har vært slik at respondenten ikke fant det bryet verdt å nevne flere, f.eks. dersom de ikke hadde menstruasjon lenger.

Svar av typen "jeg er for gammel" (i mannsskjemaet: "ektefelle er for gammel") under "annen grunn" i spm. 46 ("Hvorfor tror du ikke det er fysisk mulig for deg å bli gravid [sammen med din ektefelle/samboer?]") er her kodet til "har ikke menstruasjon lenger" (i mannsskjemaet: "ektefelle/samboer har ikke menstruasjon lenger").

I spørsmålet om behandling for barnløshet, spm. 66 og 73 (spm. 66: "Hva slags behandling har dere fått? Ta med alle former for behandling som har vært prøvd.") er de rapporterte tilfellene av prøverørsbehandling tatt med under svarkategorien "inseminasjon".

Det forekom av og til overlapping mellom de rapporterte periodene med mislykkede forsøk på å bli gravide som ble nedtegnet i spørsmålssekvens 60-68 ("i løpet av de siste 12 månedene") og i spørsmålssekvens 69-74 ("tidligere perioder av minst 1 års varighet"). Slike overlappinger er revidert bort.

c) Prevensjon

Prevensjonsbruken vil både for de siste 4 ukene og for de siste årene ikke vise om metoder har vært brukt i kombinasjon. Der to eller flere metoder er registrert brukt i samme tidsrom, kan det referere til såvel kombinasjons- som vekselbruk.

I oversikten over tidligere prevensjonsbruk siden 1975 (spm. 51; bare i kvinneskjemaet) inngår sterilisering som et av alternativene. Under revisjonen av dette spørsmålet er følgende regel benyttet: Om IO er sterilisert, men dette ikke er med i oversikten over tidligere prevensjonsbruk, føres det inn. Er det mannen som er sterilisert, skal det ikke gjøres noen endring i det som er rapportert.

I instruksene til spm. 52-57 (spm. 53: "Vi vil gjerne ha en oversikt over når du brukte de forskjellige prevensjonsmetodene.") het det at opphold i bruken av en prevensjonsmetode pga. svangerskap ikke skulle regnes som avbrudd. Dette punktet ble ikke understreket på intervjuerkursene, og det er liten grunn til å tro at intervjuer/IO har forholdt seg til dette på en ensartet måte.

I instruksene het det også at metoder som IO bruker på intervju-tidspunktet (og har brukt i minst 3 mnd.), skal tidfestes ved 99 i rubrikken for "TIL ÅR". Heller ikke dette punktet ble understreket på intervjuerkursene. Der 99 vitterlig er brukt, har det åpenbart ovennevnte betydning. Men også 88 eller 89 (avhengig av intervjutidspunktet) i rubrikken for "TIL ÅR" kan ha den samme betydning (at prevensjonsmetoden fortsatt brukes).

d) Sterilisering

Sterilisering er holdt utenfor nåværende prevensjonsbruk og i stedet kartlagt separat. På spørsmålet om hvorfor de lot seg sterilisere er det skilt mellom medisinske grunner og det å unngå å få barn. I praksis vil det av og til være vanskelig å skille mellom disse to alternativene, f.eks. dersom kvinnen sterkt blir frarådet å få flere barn av helsemessige grunner. Respondentene hadde tilsynelatende lite problemer med å velge hva de mente var mest tungtveiende.

9.7 Holdning til barn

Med unntak av to spørsmål (spm. 77 og spm. 84) er det under dette emneområdet bare lagt inn spørsmål som med noen mindre endringer også ble brukt i Frukthbarhetsundersøkelsen 1977. Noen av spørsmålene spør direkte etter egen mening, andre er formulert mer generelt. Begrunnelser for å få/ikke få barn er vanskelig å spørre om uansett måte. Å få barn er en del av livet og ikke noe som trenger en egen begrunnelse med mindre en ønsker svært mange barn eller ikke ønsker barn i det hele tatt. De individuelle årsakene må selvsagt også tolkes i lys av hvor personen var i livsløpet. Vi må regne med at begrunnelsene vil skifte over tid.

Spm. 75 og 76: Her skulle en plukke ut hva en anså som viktigste og nest viktigste av i alt fem utsagn. Dette fungerte bedre enn i 1977-undersøkelsen hvor samtlige fem utsagn skulle rangeres noe som både var tidkrevende og medførte en god del revisjonsarbeid.

Instruksen til spm. 80 ("Regner du med å få [flere] barn?") presiserer at det for gravide dreier seg om eventuelle barn etter det de nå venter. Poenget ble understreket på intervjuerkurset. Ikke alle intervjuere tok likevel hensyn til det. Avvik ble identifisert (12 for kvinner, 7 for menn) og rettet opp.

Spm. 81 tok opp egne grunner for ikke å få (flere) barn. I alt 14 alternativer var forhåndskodet. Noen av disse kunne med fordel ha vært slått sammen, mens andre som for eksempel "fravær av partner" burde vært med. Det ble brukt forholdsvis mye tid på å kode begrunnelser som var skrevet ned under "annet".

I alt identifiserte vi (både for kvinner og menn) tre typer svar under "annet" i spm. 81 som vi har gitt egne posisjonsnummer: "Mangler partner", "Vil prioritere egne behov" og "Verdens-/samfunnsproblemer". Under kodingen har vi overført svar med referanse til tidsmangel til svaralternativet "Jeg har ikke nødvendig overskudd til å ta meg av (flere) barn". I svaralternativene som refererer til alder, betyr "for gammel" gammel både fysisk og sosialt. Under svaralternativet "Er fornøyd med det antallet jeg har" er det også kodet begrunnelser som går på avstand mellom barna ("spacing"). Det er kodet begrunnelser som går på tidligere sjuke/funksjonshemmede barn under svaralternativet "Tidligere svangerskap/fødsler for vanskelige".

Også i instruksen til spm. 83 ("Når omtrent vil du ha ditt første/neste barn?") blir det presisert at gravide respondenter skulle referere svaret sitt til eventuelle barn etter det de for tiden venter. Poenget ble understreket på intervjuerkursene. Avvik fra denne måten å oppfatte spørsmålet på ble identifisert (33 tilfeller for kvinner, 22 for menn) og rettet opp.

Spm. 84: "Kunne du tenke deg å få et barn alene, det vil si uten å leve i et parforhold?" Spørsmålet falt best ut stilt til barnløse kvinner og særlig de som ikke levde i parforhold. For andre, ikke minst de som regnet seg som ferdige med å få barn og som for tiden levde i et parforhold, ble det svært hypotetisk. Vi erfarte mange ganger at de ikke umiddelbart fattet innholdet i spørsmålet.

9.8 Generelle holdninger og verdier

Denne delen tar opp spørsmål som berører holdning til *samboerforhold*, *likestilling*, *abort* og *samfunnsverdier* samt *tilfredshet med eget familieliv* og *religiøs aktivitet*. Med kun ett spørsmål for hvert emne er det ikke rom for mer nyanserte tolkninger.

Spm. 87: *Hvor tilfreds eller utilfreds er du med ditt familieliv for tiden? Vis hvordan du vil plassere deg på denne skalaen?* Det ble angitt en ti-punktsskala. Familieliv synes ofte å bli

oppfattet som synonymt med den tradisjonelle kjernefamilien. De som ikke hadde barn eller partner, kunne ha vanskelig for å forstå at spørsmålet var relevant for deres situasjon. Det er også mulig at de oftere har sagt seg misfornøyde fordi de mente at de egentlig ikke hadde familieliv, i det minste slik de tolket spørsmålet.

Spm. 88 var delt i fire utsagn som av hensyn til sammenlikningen med 1977-undersøkelsen var uendret fra den gang. Med unntak av utsagn C var utsagnene fortsatt velegnet i intervjusituasjonen. Resultatene viser imidlertid at oppslutningen om utsagn A og B nå er så allmenn at de bare fanger opp mer marginale avvik. I en eventuell neste undersøkelse bør en overveie å skifte ut noen utsagn eller supplere med et par til. Utsagn C lød: *"Kvinner som har barn under skolealder, bør selv ta seg av sine barn og ikke være yrkesaktive"*. Dette utsagnet ble i motsetning til i 1977 flittig kommentert. Det ble gitt uttrykk for at de egentlig var enige i utsagnet, men at det i dagens økonomiske situasjon var så godt som umulig å klare seg på bare én inntekt. Hvilke premisser som ble lagt til grunn, kan nok ha hatt betydning for svaret på dette utsagnet.

9.9 Oppvekstfamilie

I forhold til 1977-undersøkelsen var dette emnet sterkt beskåret. Det inngikk bare to spørsmål, *antall søsken* og *hovedforsørgers yrke*. Det siste ble valgt fremfor utdanning da erfaringen fra den forrige undersøkelsen tydet på at foreldrenes utdanning ofte var ukjent og det ofte ble gitt "forklaringer" på svaret. Bortsett fra at yrkesopplysningene relativt ofte var ukodet og derfor måtte kodes sentralt, gikk det to spørsmålene greit.

Til spm. 91 (*"Hvor mange søsken har du hatt?"*) forekom det en instruks som vel er nokså viktig (om adoptivsøsken/stesøsken og døde søsken). Den ble imidlertid ikke framhevet på intervjuerkursene.

Hovedforsørgers yrke under intervjupersonens oppvekst (spm. 92) er som tidligere kodet i henhold til "Nordisk yrkesklassifisering". Intervjuerne benyttet heftet "Alfabetisk yrkesregister" (Statistisk sentralbyrå 1987), mens det i revisjonen også ble benyttet Arbeidsdirektoratets (1965) publikasjon.

LITTERATUR

Arbeidsdirektoratet (1965): Nordisk yrkesklassifisering. Standard for yrkesgruppering i offentlig norsk statistikk. Norsk utgave av den felles nordiske yrkesklassifiseringen.

Blom, Svein og Turid Noack (1989): "Rapport fra prøveundersøkelsen for Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 (F&Y 88)". Interne notater 89/5. Statistisk sentralbyrå.

Kravdal, Øystein (1991): "The opportunity costs of childbearing in Norway: Trends and sosial differencials". Central Bureau of Statistics. Presented at the European Population Conference, October 1991, Paris.

Noack, Turid og Lars Østby (1980): "Erfaringer fra opplegget og gjennomføringen av Fruktbarhetsundersøkelsen 1977". Interne notater 80/1. Statistisk sentralbyrå, Oslo.

Noack, Turid og Lars Østby (1985): "Utredning om ny fruktbarhetsundersøkelse 1988". Interne notater 85/3. Statistisk sentralbyrå, Oslo.

Raaheim, Arild og Anders Skogstad (1988): "Familie- og yrke - kvinner og menn 1988. Kursevaluering". FAHS, Forskningssenter for Arbeidsmiljø, Helse og Sikkerhet, Universitetet i Bergen.

Ramsøy, Natalie Rogoff (1977): Sosial mobilitet i Norge. Tiden Norsk Forlag, Oslo.

Raaheim, Arild og Anders Skogstad (1990): "Familie- og yrke - kvinner og menn 1988. Evaluering av gjennomførte intervjuer". FAHS, Forskningssenter for Arbeidsmiljø, Helse og Sikkerhet, Universitetet i Bergen.

Statistisk sentralbyrå (1983): Standard for næringsgruppering. Standarder for norsk statistikk 2. Oslo-Kongsvinger.

Statistisk sentralbyrå (1986): Standard for utdanningsgruppering i offentlig norsk statistikk. Standarder for norsk statistikk 7. Oslo-Kongsvinger. 1. utg. Oslo, 1973.

Statistisk sentralbyrå (1987): "Alfabetisk yrkesregister". Oslo.

Statistiska centralbyrån (1982): "SCB intervjuar Kvinnor i Sverige. Kopia av frågeblankett med svarsfrekvenser". Bakgrunsmaterial från prognosinstitutet, 1982:1.

Deres ref.:

Vår ref.:

Sted/Dato:

SB1/REF

Oslo, oktober 1988

FAMILIE- OG YRKESUNDERSØKELSEN 1988

DE ER TRUKKET UT De er kommet med i utvalget til intervjuundersøkelsen "FAMILIE OG YRKE, kvinner og menn 1988". Undersøkelsen gjennomføres av Statistisk Sentralbyrå og innledes i oktober. Vår intervjuer vil i den anledning kontakte Dem med det første.

Utvalget består av 7000 kvinner og menn i alderen 19 til 43 år, tilfeldig trukket over hele landet. Et viktig siktemål med undersøkelsen er å øke kunnskapen om hvilke forhold som styrer befolkningsutviklingen i Norge.

VIKTIG KUNNSKAP En liknende undersøkelse ble holdt i 1977 med meget god oppslutning. Flere av spørsmålene fra den gang vil bli gjentatt slik at vi kan se hvilke endringer som har funnet sted i familie- og yrkessituasjonen. Resultatene av undersøkelsen vil gjøre det lettere å anslå behovene for barnehager, skoler, boliger, arbeidsplasser og helse-/omsorgstjenester i framtiden. Myndighetene må ha kjennskap til disse behovene for å kunne planlegge effektivt og unngå å disponere feil.

FØR OG NÅ Intervjuet omfatter spørsmål om yrke, utdanning, holdninger, samliv, barn og prevensjon. Spørsmålene dreier seg ikke bare om situasjonen i dag, men også om hendinger tidligere i livet.

DE KAN IKKE ERSTATTES Vi vil understreke at det betyr svært mye for undersøkelsen at De deltar, selv om dette selvsagt er en frivillig sak. Med vår tilfeldige utvalgsmetode er det ikke mulig å erstatte Dem med en annen person. De trenger ikke svare på alle enkeltspørsmål.

TAUSHETSPLIKT Alle i Statistisk Sentralbyrå har taushetsplikt under straffeansvar. Opplysningene De gir, blir behandlet fortrolig og oppbevart på en betryggende måte. De vil bare bli brukt til statistiske formål.

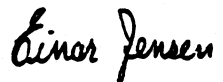
VEND!

For å få størst mulig nytte av undersøkelsen, vil opplysninger fra noen registre som Statistisk Sentralbyrå har tilgang til, bli knyttet til oppgavene. Oppgavene vil bli overført til databånd, og alle svarskjemaene tilintetgjort i løpet av 1989. Opplysningene på databånd vil fra da av ikke kunne føres tilbake til den enkelte oppgavegiver. Eventuell videre tilføring av nye opplysninger vil skje uten bruk av kjente identifikasjonsnummer.

DE BLIR Vår intervjuer vil ta kontakt med Dem så snart som mulig for å avtale
KONTAKTET tidspunkt for intervjuet. Statistisk Sentralbyrå håper De tar imot
vår intervjuer og hjelper oss med denne viktige undersøkelsen.

Med vennlig hilsen

Gisle Skancke
Kst. adm. direktør

Einar Jensen
Byråsjef

STATISTISK SENTRALBYRÅ
Intervjukontoret
Postboks 8131 Dep. 0033 Oslo 1
Tlf. (02)*41 38 20

Kvinner

UNDERGITT TAUSHETSPLIKT

FAMILIE- OG YRKESUNDERSØKELSEN

Kvinner og menn 1988

Ikke utfylte skjema er unntatt fra
offentlighet inntil 31.12.1988
(Offentlighetsloven §4)

Prosjektnr.

2	8	8

 1- 3
Utvalgsomr. nr.

 4- 6
Kommune nr.

 7-10
IO nr.

 11-14
Fødselsår

 15-16
IO's kjønn (1=M, 2=K)

 2 17

TELEFONOPPLYSNING

- 22
- 1 ☐ IO kan nåes på telefon: _____ / _____
Retn.nr. Lokalnr.
- 2 ☐ IO nåes ikke på telefon (0180 kontaktet)
- 3 ☐ Vet ikke, finner ikke ut

Intervjuer nr.

--	--	--	--

 18-21

Intervjuerens navn _____

23-26

Dato for første kontakt (forsøk):

--	--	--	--

Dag Mnd.

*A. BOSTEDSSTRØK (IO'S FASTE BOLIGADRESSE):

- 27
- 1 ☐ Spredtbygd strøk
- Tettbygd strøk med:
- 2 ☐ 200 - 1 999 bosatte
- 3 ☐ 2 000 - 19 999 "
- 4 ☐ 20 000 - 99 999 "
- 5 ☐ 100 000 eller flere bosatte

*B. DERSOM IO ER KONTAKTET PÅ ANNEN ADRESSE ENN I IO-LISTE

- 28
- 1 ☐ IO er kontaktet på midlertidig adresse
- 2 ☐ IO er kontaktet på ny fast adresse

Postnr. og -sted: _____

Kommune:

--	--	--	--

 29-32

C. KONTAKT OG FORSØK PÅ KONTAKT MED IO:

- 33
- ☐ Ganger kontaktet/forsøkt kontakt over telefon
- 34
- ☐ Ganger oppsøkt på adresse

*D. KRYSS AV FOR DET SOM PASSER:

Arbeid med tildelte IO:

- 35
- 1 ☐ Utført av lokal intervjuer → E
- 2 ☐ Utført av intervjuer ved kontoret → E

Oppfølging av frafall:

- 36
- 1 ☐ Utført lokalt
- 2 ☐ Utført ved kontoret
- } av

--	--	--	--

 37-40
Intervjuernr. → F

E. RESULTAT AV ARBEID MED TILDELTE IO

- 41
- 1 ☐ Intervju → G
- 2 ☐ Frafall/avgang → REGISTRER PÅ NESTE SIDE

*F. RESULTAT AV OPPFØLGINGSARBEID:

- 42
- 1 ☐ Telefonintervju
- 2 ☐ Besøksintervju
- 3 ☐ Fortsatt frafall
- } → G
- REGISTRER PÅ NESTE SIDE

G. REGISTRERING VED OPPNÅDD INTERVJU

Dato intervjuet ble foretatt

--	--	--	--

 43-46
Dag Mnd.Intervjuet startet kl.

--	--	--	--

 Time Min. 48-51

Ble det avtalt tid for intervju på forhånd?

og varte til kl.

--	--	--	--

 52-55

- 47
- 1 ☐ Ja, over telefon
- 2 ☐ Ja, ved besøk på adresse
- 3 ☐ Nei, avtalte ikke tid på forhånd

dvs. i alt

--	--	--	--

 Minutter 56-58FOR KONTORET

--	--	--	--

 59-60

REGISTRERING AV FRAFALL/AVGANG

Dato for registrering av frafall/avgang 61-64
DAG MND

Hvem har gitt opplysningene til registrering av frafalls-/avgangsgrunn?

65

- 1 ☐ IO SELV
 2 ☐ IO'S EKTEFELLE/SAMBOER
 3 ☐ IO'S SØNN/DATTER
 4 ☐ IO'S FAR/MOR
 5 ☐ ANDRE: _____
 6 ☐ INGEN

GRUNNER TIL FRAFALL/AVGANG (VED OPPFØLGING KORRIGERES FOR NY FRAFALLSGRUNN)

66-67

FRAFALL	{	00 ☐ IO nekter, spesifiser: _____
		02 ☐ Andre nekter for IO
		10 ☐ IO er kortvarig syk
		12 ☐ IO er langvarig syk
		20 ☐ Sykdom/dødsfall i IO's familie
		30 ☐ IO er bortreist, på ferie o.l.
		31 ☐ IO er borte på arbeid, forretningsreise o.l.
		32 ☐ IO er borte på skole, studieopphold o.l.
		33 ☐ IO er ikke å treffe
		40 ☐ IO's bolig/adresse ikke funnet
70 ☐ Annet, spesifiser: _____		
AVGANG	{	80 ☐ IO er død
		90 ☐ IO er flyttet til utlandet (fast)
		94 ☐ IO er forpleid i institusjon
		95 ☐ Annet, spesifiser: _____
FOR KONTORET	{	60 ☐ Mangler opplysninger fra intervjuer
		65 ☐ Kostnader, mangler intervjuere o.l.

VED OPPFØLGING:

Registreringsdato: 68-71
DAG MND

72

- 1 ☐ Ikke oppnådd kontakt med IO
 2 ☐ Kontakt med IO, fortsatt frafall (MED SAMME GRUNN SOM TIDLIGERE)
 3 ☐ Kontakt med IO, fortsatt frafall (MED NY FRAFALLSGRUNN):

73-74

 ARSAKSKODE

Ved undersøkelser som denne er det viktig at alle som er med, får de samme spørsmålene, stilt på samme måte og i den rekkefølgen de står i skjemaet. Jeg håper du vil svare så godt du kan, selv om det skulle komme et spørsmål du ikke synes passer så godt.

HUSHOLDNING OG FLYTTING

- *1. Først vil vi gjerne ha en oversikt over de personene som tilhører husholdningen din, deres kjønn, fødselsår og eventuelle slektskap med deg.

75
1 ☐ IO ER ENSLIG → 2

HUSHOLD- NINGS- MEDLEMSNR.	Kjønn (1=M 2=K)	Fødselsår	Slektskap til IO (SE KODELISTE NEDENFOR)
01 (IO) —			☐ 0 ☐ 1 76- 79
02 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 80- 86
03 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 87- 93
04 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 94-100
05 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 101-107
06 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 108-114
07 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 115-121
08 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 122-128
09 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 129-135
10 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 136-142

SLEKTSKAPSKODE:

02 EKTEFELLE	07 SØSKEN	13 ANNEN SLEKTNING
03 SAMBOER	08 FORELDRE	14 LOSJERENDE/ HYBELBOER
04 SØNN/DATTER	09 SVIGERFORELDRE	15 ARBEIDSHJELP
05 STEBARN/FOSTERBARN/ BARN AV SAMBOER	10 SVIGERSØNN/DATTER	16 ANNEN IKKE- SLEKTNING
06 ADOPTIVBARN	11 BESTEFORELDRE	
	12 BARNEBARN	

FOR KONTORET 143-146
| | |

*2. Hvor bodde du det meste av tiden før du fylte 16 år?

- 147
1 ☐ UTLANDET → 4
2 ☐ NORGE:

STED I NORGE: _____

KOMMUNE: _____

148-151
☐☐☐☐ FOR KONTORET

*3. Hva slags sted var dette da du vokste opp der? Var det et spredtbygd sted, mindre tettsted, større tettsted eller liten by, større by eller stor by?

- 152
1 ☐ SPREDTBYGD
2 ☐ MINDRE TETTSTED (200-1 999 INNBYGGERE)
3 ☐ STØRRE TETTSTED/LITEN BY (2 000-19 999 INNBYGGERE)
4 ☐ STØRRE BY (20 000-100 000 INNBYGGERE)
5 ☐ STOR BY (OVER 100 000 INNBYGGERE) MED FORSTEDER
6 ☐ ANNET (SPESIFISER): _____

*4. Vi vil gjerne vite når du flyttet fra oppveksthjemmet ditt for godt, dersom du har gjort det. Kan du angi måned og år?

153-154 155-156
☐☐ MND ☐☐ ÅR

- 157
1 ☐ BOR FORTSATT HJEMME

SVANGERSKAP

*5. FOR IO SOM BOR SAMMEN MED EGNE BARN (KODE 04, SPM. 1), KRYSS AV FOR "JA" UTEN SPØRSMÅL.

Har du hatt noen fødsel?

- 158
1 ☐ JA → 9
2 ☐ NEI → 6

*6. Har du noen gang vært gravid, selv bare for noen få uker?

- 159
1 ☐ JA → 9
2 ☐ NEI → 7

*7. Er du gravid nå?

- 160
1 ☐ JA → 8
2 ☐ NEI → 19

8. Når venter du barnet?

161-162
☐☐ MND → 19

- *9. Vi vil gjerne ha en oversikt over dine svangerskap og fødsler. Dette kortet (VIS KORT 1) viser hvordan en slik oversikt er ment. For hver graviditet vil vi vite hvordan svangerskapet endte, og hvor lenge det hadde vart dersom det endte med abort.

Vi begynner med den aller første gangen du var gravid. Hvordan gikk det med det svangerskapet?

FOR HVERT AVBRUTT SVANGERSKAP STILLES SPØRSMÅLET:

- 9B. Måtte svangerskapet avbrytes, aborterte du av deg selv, eller var det et svangerskap utenfor livmoren?

FØR OPPLYSNINGENE INN I SKJEMAET PÅ NESTE SIDE.

-
10. TIL IO SOM HAR LEVENDEFØDTE BARN, ANDRE GÅR TIL SPM. 17.

Lever barnet/barna fortsatt?

163
1 ☐ JA → 12
2 ☐ NEI → 11

-
11. Hvilke av barna er det som er døde, og når skjedde det?

FØR OPPLYSNINGENE INN I SKJEMAET PÅ NESTE SIDE.

		LEVENDE FØDTE BARN						ÅYBRUTTE SVANGERSKAP						DØD-FØDSEL		
	Svangerskap nr.	Født		Kjønn		Død		Når		Va- rig- het	Type					
		Mnd.	År	1 Gutt	2 Pike	Mnd.	År	Mnd.	År		1 Spon- tan abort	2 Fram- kalt abort	3 Uten- for liv-mor	Mnd.	År	
164-172	Første svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	173-182
183-191	Andre svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	192-201
202-210	Tredje svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	211-220
221-229	Fjerde svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	230-239
240-248	Femte svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	249-258
259-267	Sjette svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	268-277
278-286	Sjuende svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	287-296
297-305	Åttende svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	306-315
316-324	Niende svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	325-334
335-343	Tiende svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	344-353
354-362	Elleve svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	363-372
373-381	Tolvte svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	382-391
392-400	Trettende svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	401-410
411-419	Fjortende svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	420-429
430-438	Femtende svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	439-448
449-457	Sekstende svangerskap	.	.			.	.	.	.					.	.	458-467

Eventuelle tilføyelser:

468-478															479-488
489-499															500-509
510-520															521-530
531-541															542-551
552-562															563-572

12. Vi ber deg tenke tilbake til tiden for ditt første levendefødte barn. Da du oppdaget at du skulle ha det, var graviditeten etter din mening ønsket men for tidlig, ønsket og i rett tid, ønsket men for sent, eller vil du si at graviditeten egentlig var uønsket? VIS KORT 2

573

1	☐	ØNSKET MEN FOR TIDLIG
2	☐	ØNSKET OG I RETT TID
3	☐	ØNSKET MEN FOR SENT
4	☐	UØNSKET
5	☐	VET IKKE
6	☐	VIL IKKE SVARE

13. Er det noen av barna du har født, som du aldri har bodd sammen med?

574

1	☐	JA	→ 14
2	☐	NEI	→ 15

14. Når er disse barna født? Oppgi måned og år, og begynn med det eldste barnet.

	MND.	ÅR	
BARN NR. 1	☐	☐	575-578
BARN NR. 2	☐	☐	579-582
BARN NR. 3	☐	☐	583-586
BARN NR. 4	☐	☐	587-590

- *15. Er det noen av barna du har født, som du bare har bodd fast sammen med i perioder av barnas liv? Vi ser her bort fra barn som har flyttet hjemmefra i voksen alder.

591

1	☐	JA	→ 16
2	☐	NEI	→ 17

16. For hvert av disse barna vil vi gjerne vite fødselsår og fødselsmåned og hvilke perioder du har bodd sammen med barnet. Vi ber deg begynne med det eldste barnet.

BARN NR.	FØDT		BODD SAMMEN MED BARNET								
	MND.	ÅR	FRA		TIL		FRA		TIL		
	MND.	ÅR	MND.	ÅR	MND.	ÅR	MND.	ÅR	MND.	ÅR	
1	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	592-627
2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	628-663
3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	664-683
4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	684-703
5	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	704-723
6	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	724-743

17. Er du gravid nå?

744

1	☐	JA	→ 18
2	☐	NEI	→ 19

18. Når venter du barnet?

745-746

 MND**SAMBOERFORHOLD OG EKTESKAP**

19. Så noen spørsmål om samboerforhold og ekteskap.

FOR IO SOM BOR SAMMEN MED EKTEFELLE ELLER SAMBOER (SPM. 1),
KRYSS AV FOR "JA" UTEN SPØRSMÅL.Har du noen gang vært gift, eller har du noen gang levd fast
sammen med en mann uten å være formelt gift?

747

1 ☐ JA → 20

2 ☐ NEI → 21 FINN FRAM FELTINSTRUKSEN!

*20. Vi vil tidfeste alle samboerforhold og ekteskap du har levd
eller lever i. Merk spesielt at om dere levde i samboerforhold
før dere giftet dere, regner vi denne perioden som et eget
samliv.

Begynn med den første gangen du flyttet sammen med en mann.

SAMLIV		INNGÅTT		TYPE		OPPHØRT		OPPHØRSGRUNN		
NR.	MND	ÅR	SAMBOER FORHOLD	EKTE- SKAP	MND	ÅR	GIF- TET OSS	FLYT- TET FRA HVER- ANDRE	DØD	
			1	2			1	2	3	
1										748-757
2										758-767
3										768-777
4										778-787
5										788-797
6										798-807
7										808-817
8										818-827
9										828-837
10										838-847

UTDANNING, YRKESAKTIVITET, ANDRE AKTIVITETER

FINN FRAM FELTINSTRUKSEN!

ALDER	ÅRS- TALL	BARN Født mnd.	UTDANNING					
			a	b		c		
			Begyn/ sluttet mnd., pil	Type utdanning	Normal varighet		Hvordan avsluttet fullført = 1 ikke fullført = 2	
					Heltid mnd./ år	Deltid timer		
14								
	1 9							
15								
	1 9							
16								
	1 9							
17								
	1 9							
18								
	1 9							

Skjemaet inneholder rubrikker for hvert år inntil 43-års alder.

[illegible]

25. BARE TIL IO SOM ER I INNTEKTSGIVENDE ARBEID. ANDRE GÅR TIL SPM.
26.

Hvor mange timer arbeider du gjennomsnittlig pr. uke i ditt nåværende arbeid? Regn også med betalte overtidstimer og ekstratimer hjemme i forbindelse med dette arbeidet. (GJELDER HOVED- OG BIYRKER SAMLET)

848-850

TIMER PR. UKE

EKTEFELLE/SAMBOER

26. MERK AV FRA SPM. 20.

851

1	IO ER GIFT	30
2	IO ER SAMBOENDE	27
3	IO LEVER IKKE I SAMLIV	35

27. Hvem er det som står som leier eller eier av boligen dere bor i?

852

1	☐	JEG SELV
2	☐	MIN SAMBOER
3	☐	BEGGE I FELLESSKAP
4	☐	ANNET

28. Har du og din samboer noen form for skriftlig avtale dere i mellom i fall dere skulle komme til å gå fra hverandre eller én av dere skulle falle fra?

853

1	JA
2	NEI

29. Har du og din samboer planer om å gifte dere de nærmeste to årene?

854

- 1 ☐ JA
2 ☐ NEI
3 ☐ VET IKKE

*30. Hva gjør din ektefelle/samboer? Har han minst 10 timers inntektsgivende arbeid pr. uke, eller er han arbeidsløs, student, i militær- eller siviltjeneste, trygdet eller hjemmearbeidende?

855

855			
1	☐	I INNTEKSTSGIVENDE ARBEID
(MINST 10 TIMER PR. UKE)	} → 31
2	☐	ARBEIDSLØS	
3	☐	STUDENT/ELEV	} → 34
4	☐	I MILITÆR/SIVILTJENESTE	
5	☐	TRYGDET/PENSJONIST	
6	☐	HJEMMEARBEIDENDE	
7	☐	ANNET	

*31. Hvilket yrke har han?

YRKE: _____

856-858 859

☐ ☐ ☐

YRKESKODE

*32. Hva slags virksomhet er det han arbeider i?

VIRKSOMHETENS ART: _____

860-861

☐ ☐

FOR KONTORET

*33. Arbeider han som selvstendig, som ansatt eller som familiemedlem uten fast avtalt lønn?

862

- 1 ☐ SELVSTENDIG
2 ☐ ANSATT
3 ☐ FAMILIEMEDLEM

*34. Hvilken allmennutdanning har din ektefelle/samboer fullført?

KRYSS AV FOR HØYESTE UTDANNING.

863

- 1 ☐ 7-ÅRIG FOLKESKOLE ELLER KORTERE
2 ☐ 1-ÅRIG FRAMHALDS- ELLER FORTSETTELSESSKOLE
3 ☐ 2-ÅRIG FRAMHALDS- ELLER FORTSETTELSESSKOLE
4 ☐ 9-ÅRIG GRUNNSKOLE
5 ☐ FOLKEHØGSKOLE (UNGDOMS- ELLER FYLKESKOLE) 1.ÅRS KURS
6 ☐ REAL- ELLER MIDDELSKOLE, GRUNNSKOLENS 10. ÅR
7 ☐ FOLKEHØGSKOLE, 2.ÅRS KURS
8 ☐ ARTIUM, ØKONOMISK GYMNAS, ELLER 3-ÅRIG VIDERE-
GÅENDE SKOLE, ALLMENN FAGLIG LINJE
9 ☐ VET IKKE

MULIGHET FOR Å FÅ BARN/PREVENSJON

35. Så vil vi stille noen spørsmål om muligheten for å få barn og bruken av prevensjon.

Først noen spørsmål om menstruasjon. Hvor gammel var du da du fikk menstruasjon for første gang?

864-865

☐ ☐

ALDER

866

- 1 ☐ HUSKER IKKE
2 ☐ ØNSKER IKKE SVARE

- *36. Har du noen gang vært behandlet for betennelse i underlivet, f.eks. betennelse i livmor, eggleder, det lille bekken eller eggstokk?

867

1	☐	J A	} → 37
2	☐	N E I	
3	☐	H U S K E R I K K E	
4	☐	Ø N S K E R I K K E S V A R E	

37. Hvor mange ganger har du vært behandlet for betennelse i underlivet?

868

☐ ANTALL GANGER

38. For hver enkelt gang vil vi gjerne vite hvor du ble behandlet for betennelse i underlivet. Ble du A) innlagt på sykehus, B) behandlet poliklinisk eller utenfor sykehus, eller C) behandlet begge steder?

	INNLAGT PÅ SYKEHUS	POLIKLINISK ELLER UTENFOR SYKEHUS	BEGGE STEDER	
1. GANG	1 ☐	2 ☐	3 ☐	869
2. GANG	1 ☐	2 ☐	3 ☐	870
3. GANG	1 ☐	2 ☐	3 ☐	871
4. GANG	1 ☐	2 ☐	3 ☐	872
5. GANG	1 ☐	2 ☐	3 ☐	873

39. GIFTE/SAMBOENDE KVINNER ELLER KVINNER SOM HAR VÆRT/ER GRAVIDE → 40

For å unngå senere å stille unødvendige spørsmål vil vi gjerne først spørre om du noen gang har hatt samleie?.

874

1	☐	J A	} → 40
2	☐	N E I	
3	☐	Ø N S K E R I K K E S V A R E	

→ 75

40. I hvilket år hadde du ditt første samleie?

875-876

☐ ÅR

877

1	☐	H U S K E R I K K E
2	☐	Ø N S K E R I K K E S V A R E

41. MERK AV FRA SPM. 7 ELLER 17.

878

1	☐	I O E R G R A V I D	→ 51
2	☐	I O E R I K K E G R A V I D	→ 42

42. Er du (eller din partner) sterilisert?

- 879
1	☐	IO STERILISERT	→	43
2	☐	MANN STERILISERT	→	51
3	☐	BEGGE STERILISERT	→	43
4	☐	IKKE STERILISERT	} →	45
5	☐	ØNSKER IKKE SVARE		

*43. I hvilket år ble du sterilisert?

880-881 ÅR

*44. Var det først og fremst fordi du ville unngå å få barn at du lot deg sterilisere, eller var det først og fremst av medisinske grunner?

- 882
1	☐	FOR Å UNNGÅ Å FÅ BARN	} →	51
2	☐	AV MEDISINSKE GRUNNER		

*45. Tror du det er fysisk mulig for deg å bli gravid nå eller senere (sammen med din ektefelle/samboer)? Vi ser da bort fra om du i så fall vil ha evnen til å fullføre svangerskapet eller ikke.

- 883
1	☐	JA, JEG TROR DET	→	47
2	☐	NEI, JEG TROR IKKE DET	→	46
3	☐	VET IKKE	→	47

46. Hvorfor tror du ikke det er fysisk mulig for deg å bli gravid (sammen med din ektefelle/samboer)?

KRYSS AV FOR ALLE ALTERNATIVENE SOM NEVNES

- 1
884	☐	SYKDOM ELLER OPERASJON HOS IO	} →	51
885	☐	HAR IKKE MENSTRUASJON Lenger		
886	☐	LEGE MENER JEG IKKE KAN BLI GRAVID		
887	☐	JEG HAR IKKE BLITT GRAVID FORELØPIG		
888	☐	SYKDOM ELLER OPERASJON HOS EKTEFELLE/SAMBOER		
889	☐	LEGE MENER MIN EKTEFELLE/SAMBOER IKKE KAN BLI FAR		
890	☐	ANNEN GRUNN (SPESIFISER): _____		

47. Tror du det er fysisk mulig for deg å fullføre et svangerskap dersom du skulle ønske det?

- 891
1	☐	JA, JEG TROR DET	→	49
2	☐	NEI, JEG TROR IKKE DET	→	48
3	☐	VET IKKE	→	49

48. Hvorfor tror du ikke det er fysisk mulig for deg å fullføre et svangerskap?

KRYSS AV FOR ALLE ALTERNATIVENE SOM NEVNES

- 1
- 892 ☐ SYKDOM ELLER OPERASJON HOS IO
- 893 ☐ JEG ER FOR GAMMEL
- 894 ☐ LEGE MENER JEG IKKE KAN FULLFØRE ET SVANGERSKAP
- 895 ☐ JEG HAR IKKE KLART Å FULLFØRE ET SVANGERSKAP FORELØPIG
- 896 ☐ ANNEN GRUNN (SPESIFISER): _____
- 51

*49. Har du hatt noe samleie i løpet av de siste fire ukene?

- 897
- 1 ☐ JA → 50
- 2 ☐ NEI → 51
- 3 ☐ ØNSKER IKKE SVARE → 50

*50. Så noen spørsmål om prevensjonsbruk i de siste fire ukene. Vi vil gjerne vite om alle metoder dere måtte ha brukt.

VIS KORT 3

Har dere i løpet av de siste 4 ukene benyttet:

	JA	NEI	
1. Avbrutt samleie	1 ☐	2 ☐	898
2. Sikker periode	1 ☐	2 ☐	899
3. Sæddrepende middel
(krem, salve, skum, pute, stikkpille)	1 ☐	2 ☐	900
4. Kondom	1 ☐	2 ☐	901
5. Pessar	1 ☐	2 ☐	902
6. P-pille	1 ☐	2 ☐	903
7. Spiral	1 ☐	2 ☐	904
8. Annen metode	1 ☐	2 ☐	905
ØNSKER IKKE SVARE	1 ☐		906

- *51. Vi har også noen spørsmål om tidligere bruk av prevensjon. Har du siden 1975 brukt noen av disse prevensjonsmetodene i minst 3 måneder? Hvis du bruker en metode nå som du har brukt i minst 3 måneder, skal den også tas med.

VIS KORT 4, OG LES SVARALTERNATIVENE.

	JA	NEI	HUSKER IKKE	
	1	2	3	
1. Avbrutt samleie	☐	☐	☐	907
2. Sikker periode	☐	☐	☐	908
3. Sæddrepende middel (krem, salve, skum, pute, stikkpille)	☐	☐	☐	909
4. Kondom	☐	☐	☐	910
5. Pessar	☐	☐	☐	911
6. P-pille	☐	☐	☐	912
7. Spiral	☐	☐	☐	913
8. Sterilisering	☐	☐	☐	914
9. Annen metode	☐	☐	☐	915

10. AVMERKES AV INTERVJUER

	916		
1	☐	IO HAR BARE BRUKT ÉN METODE	→ 52
2	☐	IO HAR BRUKT TO ELLER FLERE METODER	→ 53
3	☐	IO HAR IKKE BRUKT NOEN METODE	→ 59

*52. I hvilke tidsrom brukte du denne metoden? Det greier seg med år.

FØR SVARET INN I RUBRIKKENE NEDENFOR. GÅ DERETTER TIL SPM. 59.

METODE	FRA ÅR	TIL ÅR	FOR KONTORET
_____		917-920	☐ 921
_____		922-925	☐ 926
_____		927-930	☐ 931
_____		932-935	☐ 936
_____		937-940	☐ 941
_____		942-945	☐ 946
_____		947-950	☐ 951
_____		952-955	☐ 956
_____		957-960	☐ 961
_____		962-965	☐ 966
_____		967-970	☐ 971
_____		972-975	☐ 976

*53. Vi vil gjerne ha en oversikt over når du brukte de forskjellige prevensjonsmetodene. Hvilken av metodene som du nå nevnte, var den første du brukte etter 1975?

FØR SVARET INN I RUBRIKKENE I SPM. 52.

*54. I hvilket tidsrom brukte du den? Det greier seg med år.

FØR SVARET INN I RUBRIKKENE I SPM. 52.

*55. Hvilken metode brukte du deretter?

FØR SVARET INN I RUBRIKKENE I SPM. 52.

*56. I hvilket tidsrom brukte du den?

FØR SVARET INN I RUBRIKKENE I SPM. 52.

*57. GJENTA SPM. 55 OG 56 INNTIL IO HAR NÅDD FRAM TIL I DAG.

*58. For å være sikker på at jeg har fått med alt, skal jeg lese opp hva jeg har notert. Vil du si fra dersom jeg har notert feil?

LES OPP OVERSIKTEN OVER PREVENSJONSBRUK I TIDSREKKEFØLGE. DERSOM DET FOR ET TIDSROM IKKE ER OPPGITT BRUK AV PREVENSJON, NEVN FOR IO AT DET FOR DENNE PERIODEN IKKE ER NOTERT NOE. FØR RETTELSE/TILFØYELSE INN I SKJEMAET.

*59. MERK AV FRA SPM. 7, 17, 42, 45 ELLER 47.

977

1	☐	IO ER GRAVID (SPM. 7 ELLER 17)	→	70
2	☐	IO ELLER IO'S PARTNER ER
STERILISERT (SPM. 42)	→	70
3	☐	IO TROR HUN KAN FÅ BARN
(SVART JA ELLER VET IKKE PÅ SPM. 47)	→	60
4	☐	IO TROR IKKE HUN KAN FÅ BARN
(SVART NEI PÅ SPM. 45 ELLER 47)	→	70

60. Mange som aktivt prøver å bli gravide, vil oppleve at det kan ta ganske lang tid før de lykkes, og noen vil ikke lykkes i det hele tatt. Vi har noen spørsmål om hvordan dette har vært for deg.

Har du i løpet av de siste 12 månedene forsøkt å bli gravid uten at det har lyktes for deg?

978

1	☐	JA	→	61
2	☐	NEI	→	70

61. Omtrent fra hvilken måned og år har du forsøkt å bli gravid?

979-980 MND 981-982 AR 983 ☐ 1 HUSKER IKKE

62. På dette kortet er det satt opp noen former for hjelp som par som har vansker med å få barn, ofte søker. Har dere forsøkt noen av disse tilbudene, og i tilfelle hvilke?

VIS KORT 5

984	A	☐	ALLMENNPRAKTISERENDE LEGE	} → 64
985	B	☐	GYNEKOLOG (PRIVATPRAKTISERENDE/
POLIKLINISK)	
986	C	☐	INNLAGT PÅ SYKEHUS PGA. BARNLØSHET	
987	D	☐	HÅNDSPÅLEGGELSE/FORBØNN	} GA TIL SPM. 68
DERSOM IO BARE
HAR SVART
DISSE
ALTERNATIVENE.
988	E	☐	HOMØOPATI/IRISDIAGNOSTIKK	
989	F	☐	AKUPUNKTUR	
990	G	☐	SONETERAPI	
991	H	☐	ANNET _____	
992	I	☐	IKKE SØKT HJELP	→ 63

63. Hvorfor har dere ikke søkt hjelp?

- 1
 993 ☐ RÆGNER MED Å BLI GRAVID UTEN SLIK HJELP
 994 ☐ IKKE SÅ VIKTIG FOR MEG Å BLI GRAVID
 995 ☐ MANNEN MIN ØNSKER DET IKKE
 996 ☐ VANSKELIG Å KOMME I KONTAKT MED BEHANDLERE
 997 ☐ TROR IKKE DET KAN HJELPE MEG
 998 ☐ ANNET _____

68

64. Kan du angi måned og år for første gang dere hadde kontakt med helsevesenet om dette?

999-1000 ☐ MND 1001-1002 ☐ ÅR 1003 ☐ HUSKER IKKE

65. Når søkte dere siste gang helsevesenet på grunn av problemer med å få barn? Også her vil vi gjerne vite måned og år.

1004-1005 ☐ MND 1006-1007 ☐ ÅR 1008
 1 ☐ BARE SØKT ÉN GANG
 2 ☐ HUSKER IKKE

*66. Hva slags behandling har dere fått? Ta med alle former for behandling som har vært prøvd.

- 1
 1009 ☐ BARE UNDERSØKT, IKKE FÅTT BEHANDLING
 1010 ☐ ANTIBIOTIKA
 1011 ☐ HORMONER
 1012 ☐ OPERATIV BEHANDLING
 1013 ☐ INSEMINASJON
 1014 ☐ ANNET _____

67. Står dere for tiden på venteliste til én eller annen medisinsk behandling for å kunne få barn?

1015
 1 ☐ JA
 2 ☐ NEI

68. Tror du at det at du ikke har blitt gravid i denne tiden skyldes forhold hos deg selv, hos mannen din, hos dere begge eller er det ukjent?

1016
 1 ☐ IO SELV
 2 ☐ MANNEN
 3 ☐ BEGGE
 4 ☐ VET IKKE
 5 ☐ INGEN AV OSS

69. Har du foruten den perioden du nå har nevnt, tidligere hatt perioder av minst 1 års varighet da du forsøkte å bli gravid?

1017
 1 ☐ JA → 71
 2 ☐ NEI → 75

70. Har du tidligere hatt perioder av minst 1 års varighet da du forsøkte å bli gravid?

1018
 1 ☐ JA → 71
 2 ☐ NEI → 75

71. Hvilke perioder var det du forsøkte å bli gravid uten å lykkes? Angi måned og år.

	FRA		TIL		
	MND	ÅR	MND	ÅR	
1. periode					1019-1026
2. periode					1027-1034
3. periode					1035-1042
4. periode					1043-1050
5. periode					1051-1058

72. Søkte dere noen av disse formene for hjelp i denne/disse periodene?

VIS KORT 5

1059	A	☐	ALLMENNPRAKTISERENDE LEGE	} → 73
1060	B	☐	GYNEKOLOG (PRIVATPRAKTISERENDE/ POLIKLINISK)	
1061	C	☐	INNLAGT PÅ SYKEHUS PGA. BARNLØSHET	
1062	D	☐	HÅNDSPÅLEGGELSE/FORBØNN	} GÅ TIL SPM. 75 DERSOM IO <u>BARE</u> HAR SVART DISSE ALTERNATIVENE:
1063	E	☐	HOMØOPATI/IRISDIAGNOSTIKK	
1064	F	☐	AKUPUNKTUR	
1065	G	☐	SONETERAPI	
1066	H	☐	ANNET _____	
1067	I	☐	IKKE SØKT HJELP	→ 74

*73. Hva slags behandling fikk dere? Ta med alle former for behandling som har vært prøvd.

1068	☐	BARE UNDERSØKT/IKKE FÅTT BEHANDLING	}	→ 75
1069	☐	ANTIBIOTIKA		
1070	☐	HORMONER		
1071	☐	OPERATIV BEHANDLING		
1072	☐	INSEMINASJON		
1073	☐	ANNET: _____		

74. Hvorfor søkte dere ikke hjelp?

1074	☐	REGNET MED Å BLI GRAVID UTEN SLIK HJELP
1075	☐	IKKE SÅ VIKTIG FOR MEG Å BLI GRAVID
1076	☐	MANNEN MIN ØNSKET DET IKKE
1077	☐	VANSKELIG Å KOMME I KONTAKT MED BEHANDLERE
1078	☐	TRODDE IKKE DET KUNNE HJELPE MEG
1079	☐	ANNET _____

HOLDNING TIL BARN

Så har vi noen spørsmål om holdning til barn.

*75. På dette kortet er det satt opp noen utsagn som kvinner ofte oppgir som grunner til å få barn eller flere barn.

VIS KORT 6

Hvilken av disse grunnene tror du er viktigst? Og nest viktigst?

	VIKTIGST 1080	NEST VIKTIGST 1081
A. BARN GJØR AT EN IKKE SÅ LETT BLIR ENSOM PÅ SINE GAMLE DAGER.	1 ☐	1 ☐
B. BARN GIR ANSVARSFØLELSE OG VIRKER UTVIKLENDE PÅ EN SELV.	2 ☐	2 ☐
C. DET ER FINT Å SE BARN VOKSE OG UTVIKLE SEG.	3 ☐	3 ☐
D. DET ER EN TILFREDSSTILLELSE AT SLEKTEN FORTSETTER VIDERE.	4 ☐	4 ☐
E. Å HA BARN GIR EN EGEN FØLELSE AV GLEDE.	5 ☐	5 ☐

- *76. På dette kortet er det satt opp noen utsagn som kvinner ofte oppgir som grunner til ikke å få barn eller flere barn.

VIS KORT 7

Hvilken av disse grunnene tror du er viktigst? Og nest viktigst?

	VIKTIGST 1082	NEST VIKTIGST 1083
A. DET ER DYRT MED BARN ETTER HVERT SOM DE VOKSER TIL.	1 ☐	1 ☐
B. BARN GJØR DET VANSKELIGERE FOR EN KVINNE Å VÆRE YRKESAKTIV.	2 ☐	2 ☐
C. SVANGERSKAP, FØDSLER OG BARNE- STELL ER SLITSOMT FOR EN KVINNE.	3 ☐	3 ☐
D. TIDEN STREKKER IKKE TIL.	4 ☐	4 ☐
E. DET Å OPPDRA BARN MEDFØRER BEKYMNINGER OG PROBLEMER.	5 ☐	5 ☐

77. Det har også blitt sagt at kvinner ikke ønsker å få flere barn fordi mennene er uvillige til å ta sin del av barnestellet og husarbeidet. Tror du dette har stor betydning, en viss betydning eller ingen betydning?

- 1084
1	☐	STOR BETYDNING
2	☐	EN VISS BETYDNING
3	☐	INGEN BETYDNING
4	☐	VET IKKE

- *78. Hva synes du er det ideelle antall barn for en familie i Norge?

1085-1086 ANTALL

- *79. MERK AV FRA SPM. 7, 17, 39, 42, 45 eller 47.

1087			
1	☐	IO HAR IKKE HATT SAMLEIE (SPM. 39) ELLER ØNSKER IKKE SVARE PÅ DETTE	80
2	☐	IO ER GRAVID (SPM. 7 ELLER 17)	80
3	☐	IO ELLER IO'S PARTNER ER STERILISERT (SPM. 42)	85
4	☐	IO TROR HUN KAN FÅ BARN (SVART JA ELLER VET IKKE PÅ SPM. 47)	80
5	☐	IO TROR IKKE HUN KAN FÅ BARN (SVART NEI PÅ SPM. 45 ELLER 47)	85

- *80. Regner du med å få (flere) barn?

- 1088
1	☐	JA	82
2	☐	NEI	81
3	☐	VET IKKE	84

*81. Kan du si noe om hvorfor du ikke regner med å få (flere) barn?
Du kan nevne flere grunner.

1

- 1089 ☐ 1. JEG ER FOR GAMMEL
- 1090 ☐ 2. MIN EKTEFELLE/SAMBOER ER FOR GAMMEL
- 1091 ☐ 3. JEG HAR HELSEPROBLEMER
- 1092 ☐ 4. MIN EKTEFELLE/SAMBOER HAR HELSEPROBLEMER
- 1093 ☐ 5. TIDLIGERE SVANGERSKAP/FØDSLER FOR VANSKELIGE
- 1094 ☐ 6. JEG ØNSKER Å ARBEIDE UTENFOR HJEMMET
- 1095 ☐ 7. ØKONOMISKE FORHOLD
- 1096 ☐ 8. DÅRLIGE BOFORHOLD
- 1097 ☐ 9. FOR STORE FORPLIKTELSE I HJEMMET
- 1098 ☐ 10. MANGLER MULIGHET FOR BARNEPASS
- 1099 ☐ 11. JEG ØNSKER Å TA MER UTDANNING
- 1100 ☐ 12. MIN MANN/SAMBOER VIL IKKE HA (FLERE) BARN
- 1101 ☐ 13. JEG HAR IKKE DET NØDVENDIGE OVERSKUDD TIL
Å TA MEG AV (FLERE) BARN
- 1102 ☐ 14. ER FORNØYD MED DET ANTALLET JEG HAR
- 1103 ☐ 15. ANNET (SPESIFISER): _____

84

DERSOM FLERE GRUNNER:

81B. Hva vil du si er den viktigste grunnen?
NOTER NR. PÅ SVARALTERNATIVET

1104-1105

☐ SVARALTERNATIV NR.

*82. Hvor mange barn regner du med å få alt i alt?

1106-1107 ☐ ANTALL1108 ☐ 1 VET IKKE

*83. Når omtrent vil du helst ha ditt første/neste barn?

1109

- 1 ☐ INNEN 1 ÅR
- 2 ☐ 1-2 ÅR
- 3 ☐ 3-4 ÅR
- 4 ☐ 5 ÅR ELLER MER
- 5 ☐ IKKE LAGT SLIKE PLANER

*84. Kunne du tenke deg å få et barn alene, det vil si uten å leve i et parforhold?

1110

- 1 ☐ JA
- 2 ☐ NEI
- 3 ☐ VET IKKE

GENERELLE HOLDNINGER OG VERDIER

Så har vi noen spørsmål om mer allmenne holdninger og verdier.

85. Hvor mange ganger omtrent har du i løpet av de siste 12 månedene gått i kirken eller på religiøse møter? Regn ikke med barndåp, bryllup, begravelse o.l.

1111

1	☐	0
2	☐	1-2
3	☐	3-5
4	☐	6-9
5	☐	10-19
6	☐	20-39
7	☐	40-59
8	☐	60 ELLER FLERE

86. Hvilket av disse fire utsagnene er du mest enig i?

VIS KORT 8

- A. SAMBOERFORHOLD KAN ALDRI AKSEPTERES.
 B. SAMBOERFORHOLD ER LIKE AKSEPTABELT SOM EKTESKAP DERSOM DET IKKE ER BARN I SAMLIVET.
 C. SAMBOERFORHOLD ER LIKE AKSEPTABELT SOM EKTESKAP OGSÅ DERSOM DET ER BARN I SAMLIVET.
 D. SAMBOERFORHOLD ER ALLTID Å FORETREKKE FREMFOR EKTESKAP.

1112

1	☐	MEST ENIG I A
2	☐	MEST ENIG I B
3	☐	MEST ENIG I C
4	☐	MEST ENIG I D
5	☐	VET IKKE

- *87. Hvor tilfreds eller utilfreds er du med ditt familieliv for tiden? Vis hvor du vil plassere deg på denne skalaen.

VIS KORT 9

	SVÆRT UTILFREDS									SVÆRT TILFREDS		VET IKKE
1113-1114	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		11

- *88. Jeg vil nå lese noen utsagn eller meninger om kvinnens rolle i familien og i samfunnet ellers. For hvert utsagn vil jeg be deg si om du er enig eller uenig:

VIS KORT 10

	ENIG	UENIG	INGEN MENING	
a. Selv om en kvinne er yrkesaktiv, bør hun ha hovedansvaret for det praktiske arbeidet med hjem og barn	1	2	3	1115
	☐	☐	☐	
b. Jenter bør velge utdanning uten hensyn til at de som oftest blir mødre og husmødre.	1	2	3	1116
	☐	☐	☐	
c. Kvinner som har barn under skolealder, bør selv ta seg av sine barn og ikke være yrkesaktive.	1	2	3	1117
	☐	☐	☐	
d. Fordi kvinner i dag stiller svakere enn menn på arbeidsmarkedet, bør kvinner gis fortrinnsrett ved ansettelse dersom søkerne ellers er likt kvalifisert.	1	2	3	1118
	☐	☐	☐	

-
- *89. Det er fortsatt diskusjon om adgang til abort. På dette kortet har vi samlet noen av de standpunktene som blir hevdet i debatten. Hvilken av uttalelsene på kortet stemmer best med din egen mening?

VIS KORT 11

- 1119
- 1 ☐ ABORT BØR ALDRI TILLATES
 - 2 ☐ ABORT BØR TILLATES BARE HVIS KVINNENS LIV ELLER HELSE ER I FARE.
 - 3 ☐ ABORT BØR OGSÅ TILLATES HVIS KVINNEN PÅ GRUNN AV PERSONLIGE FORHOLD HAR MEGET VANSKELIG FOR Å TA SEG AV ET BARN.
 - 4 ☐ SELVBESTEMT ABORT. DEN ENKELTE KVINNE MÅ SELV FÅ BESTEMME OM HUN VIL FØDE SITT BARN.
 - 5 ☐ INGEN MENING.
 - 6 ☐ ØNSKER IKKE SVARE.
-

- *90. Det snakkes en del om hvilke mål landet bør ha framover. På dette kortet har vi noen av de mål en del mennesker vil sette høyt. Hvilket bedømmer du som viktigst? Og som nest viktigst?

VIS KORT 12

	VIKTIGST 1120	NEST VIKTIGST 1121
A. Å OPPRETTHOLDE LOV OG ORDEN I SAMFUNNET.	1 ☐	1 ☐
B. Å GI FOLK MER Å SI I VIKTIGE POLITISKE AVGJØRELSER.	2 ☐	2 ☐
C. Å BEKJEMPE DE STIGENDE PRISENE.	3 ☐	3 ☐
D. Å BESKYTTE YTRINGSFRIHETEN.	4 ☐	4 ☐
E. VET IKKE	5 ☐	5 ☐

OPPVEKSTFAMILIE

Til slutt et par spørsmål om din egen oppvekstfamilie.

- *91. Hvor mange søsken har du hatt?

1122-1123

☐ ☐ ANTALL

1124

1 ☐ HAR IKKE HATT SØSKEN

- *92. Hva var din hovedforsørgers yrke under mesteparten av din oppvekst?

YRKE:

1125-1127 1128

☐ ☐ ☐ ☐ YRKESKODE

STATISTISK SENTRALBYRÅ
Intervjukontoret
Postboks 8131 Dep. 0033 Oslo 1
Tlf. (02) *41 38 20

FAMILIE- OG YRKESUNDERSØKELSEN
Kvinner og menn 1988

UNDERGITT TAUSHETSPLIKT

Ikke utfylte skjema er unntatt fra
offentlighet inntil 31.12.1988
(Offentlighetsloven §4)

Prosjektnr. 2 8 8 1-3
Utvalgsomr. nr. 4-6
Kommune nr. 7-10
IO nr. 11-14
Fødselsår 15-16
IO's kjønn (1=M, 2=K) 1 17

TELEFONOPPLYSNING

22

- 1 ☐ IO kan nåes på telefon: _____ / _____
Retn.nr. Lokaln.r.
2 ☐ IO nåes ikke på telefon (0180 kontaktet)
3 ☐ Vet ikke, finner ikke ut

Intervjuer nr. 18-21

Intervjuerens navn

23-26

Dato for første kontakt (forsøk): _____
Dag Mnd.

*A. BOSTEDSSTRØK (IO'S FASTE BOLIGADRESSE):

27

- 1 ☐ Spredtbygd strøk
Tettbygd strøk med:
2 ☐ 200 - 1 999 bosatte
3 ☐ 2 000 - 19 999 "
4 ☐ 20 000 - 99 999 "
5 ☐ 100 000 eller flere bosatte

*B. DERSOM IO ER KONTAKTET PÅ ANNEN ADRESSE ENN I
IO-LISTE

28

- 1 ☐ IO er kontaktet på midlertidig adresse
2 ☐ IO er kontaktet på ny fast adresse

Postnr. og -sted: _____

Kommune: _____

29-32

C. KONTAKT OG FORSØK PÅ KONTAKT MED IO:

33

☐ Ganger kontaktet/forsøkt kontakt over telefon

34

☐ Ganger oppsøkt på adresse

*D. KRYSS AV FOR DET SOM PASSER:

Arbeid med tildelte IO:

35

- 1 ☐ Utført av lokal intervjuer → E
2 ☐ Utført av intervjuer ved kontoret → E

Oppfølging av frafall:

36

- 1 ☐ Utført lokalt
2 ☐ Utført ved kontoret } av 37-40
Intervjuernr. → F

E. RESULTAT AV ARBEID MED TILDELTE IO

41

- 1 ☐ Intervju → G
2 ☐ Frafall/avgang → REGISTRER PÅ NESTE SIDE

*F. RESULTAT AV OPPFØLGINGSARBEID:

42

- 1 ☐ Telefonintervju
2 ☐ Besøksintervju } → G
3 ☐ Fortsatt frafall → REGISTRER PÅ NESTE SIDE

G. REGISTRERING VED OPPNÅDD INTERVJU

Dato intervjuet ble foretatt _____ 43-46
Dag Mnd.

Ble det avtalt tid for intervju på forhånd?

47

- 1 ☐ Ja, over telefon
2 ☐ Ja, ved besøk på adresse
3 ☐ Nei, avtalte ikke tid på forhånd

Time Min.
Intervjuet startet kl. _____ 48-51

og varte til kl. _____ 52-55

dvs. i alt _____ 56-58
Minutter

FOR KONTORET _____ 59-60

REGISTRERING AV FRAFALL/AVGANG

Dato for registrering av frafall/avgang

--	--

 61-64
DAG MND

Hvem har gitt opplysningene til registrering av frafalls-/avgangsgrunn?

65	
1	IO SELV
2	IO'S EKTEFELLE/SAMBOER
3	IO'S SØNN/DATTER
4	IO'S FAR/MOR
5	ANDRE: _____
6	INGEN

GRUNNER TIL FRAFALL/AVGANG (VED OPPFØLGING KORRIGERES FOR NY FRAFALLSGRUNN)

		66-67
FRAFALL	{	00 ☐ IO nekter, spesifiser: _____
		02 ☐ Andre nekter for IO
		10 ☐ IO er kortvarig syk
		12 ☐ IO er langvarig syk
		20 ☐ Sykdom/dødsfall i IO's familie
		30 ☐ IO er bortreist, på ferie o.l.
		31 ☐ IO er borte på arbeid, forretningsreise o.l.
		32 ☐ IO er borte på skole, studieopphold o.l.
		33 ☐ IO er ikke å treffe
40 ☐ IO's bolig/adresse ikke funnet		
70 ☐ Annet, spesifiser: _____		
AVGANG	{	80 ☐ IO er død
		90 ☐ IO er flyttet til utlandet (fast)
		94 ☐ IO er forpleid i institusjon
		95 ☐ Annet, spesifiser: _____
FOR KONTORET	{	60 ☐ Mangler opplysninger fra intervjuer
		65 ☐ Kostnader, mangler intervjuere o.l.

VED OPPFØLGING:

Registreringsdato:

--	--

 68-71
DAG MND

- 72

1 ☐ Ikke oppnådd kontakt med IO

2 ☐ Kontakt med IO, fortsatt frafall (MED SAMME GRUNN SOM TIDLIGERE)

3 ☐ Kontakt med IO, fortsatt frafall (MED NY FRAFALLSGRUNN): 73-74

☐ ☐ ARSAKSKODE

Ved undersøkelser som denne er det viktig at alle som er med, får de samme spørsmålene, stilt på samme måte og i den rekkefølgen de står i skjemaet. Jeg håper du vil svare så godt du kan, selv om det skulle komme et spørsmål du ikke synes passer så godt.

HUSHOLDNING OG FLYTTING

- *1. Først vil vi gjerne ha en oversikt over de personene som tilhører husholdningen din, deres kjønn, fødselsår og eventuelle slektskap med deg.

75
1 ☐ IO ER ENSLIG → 2

HUSHOLD- NINGS- MEDLEMSNR.	Kjønn (1=M 2=K)	Fødselsår	Slektskap til IO (SE KODELISTE NEDENFOR)
01 (IO) —			☐ 0 ☐ 1 76- 79
02 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 80- 86
03 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 87- 93
04 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 94-100
05 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 101-107
06 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 108-114
07 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 115-121
08 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 122-128
09 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 129-135
10 xxxx ☐		☐	☐ ☐ 136-142

SLEKTSKAPSKODE:

02 EKTEFELLE	07 SØSKEN	13 ANNEN SLEKTNING
03 SAMBOER	08 FORELDRE	14 LOSJERENDE/ HYBELBOER
04 SØNN/DATTER	09 SVIGERFORELDRE	15 ARBEIDSHJELP
05 STEBARN/FOSTERBARN/ BARN AV SAMBOER	10 SVIGERSØNN/DATTER	16 ANNEN IKKE- SLEKTNING
06 ADOPTIVBARN	11 BESTEFØRELDRE	
	12 BARNEBARN	

FOR KONTORET 143-146
| | |

*2. Hvor bodde du det meste av tiden før du fylte 16 år?

- 147
 1 ☐ UTLANDET → 4
 2 ☐ NORGE:

STED I NORGE: _____

KOMMUNE: _____

148-151

☐☐☐☐

FOR KONTORET

*3. Hva slags sted var dette da du vokste opp der? Var det et spredtbygd sted, mindre tettsted, større tettsted eller liten by, større by eller stor by?

- 152
 1 ☐ SPREDTBYGD
 2 ☐ MINDRE TETTSTED (200-1 999 INNBYGGERE)
 3 ☐ STØRRE TETTSTED/LITEN BY (2 000-19 999 INNBYGGERE)
 4 ☐ STØRRE BY (20 000-100 000 INNBYGGERE)
 5 ☐ STOR BY (OVER 100 000 INNBYGGERE) MED FORSTEDER
 6 ☐ ANNET (SPESIFISER): _____

*4. Vi vil gjerne vite når du flyttet fra oppveksthjemmet ditt for godt, dersom du har gjort det. Kan du angi måned og år?

153-154 ☐ MND 155-156 ☐ ÅR

157 ☐ 1 BOR FORTSATT HJEMME

BARN

*5. Vi vil gjerne ha en oversikt over alle barn du er biologisk far til, enten du har bodd sammen med barnet eller ikke. Vi tar også med barn som eventuelt måtte være døde. Er du biologisk far til noen barn?

- 158
 1 ☐ JA → 6
 2 ☐ NEI → 13

6. For hvert av barna vil vi gjerne registrere fødselsmåned og -år og om det er gutt eller jente.

FYLLES UT
UNDER SPM. 8

BIOLOGISKE BARN	FØDT		BARNETS KJØNN		DØD	
	MND	ÅR	GUTT	JENTE	MND	ÅR
NR. 1		159-162	1	2		164-167
NR. 2		168-171	1	2		173-176
NR. 3		177-180	1	2		182-185
NR. 4		186-189	1	2		191-194
NR. 5		195-198	1	2		200-203
NR. 6		204-207	1	2		209-212
NR. 7		213-216	1	2		218-221
NR. 8		222-225	1	2		227-230
NR. 9		231-234	1	2		236-239
NR. 10		240-243	1	2		245-248
NR. 11		249-252	1	2		254-257
NR. 12		258-261	1	2		263-266

7. Lever barnet/barna fortsatt?

267
1 JA → 9
2 NEI → 8

8. Hvilke av barna er det som er døde, og når døde de?

SKRIV INN OPPLYSNINGENE UNDER SPM. 6.

9. Er det noen av barna du er far til, som du aldri har bodd sammen med?

268
1 JA → 10
2 NEI → 11

10. Når er disse barna født? Oppgi måned og år, og begynn med det eldste barnet.

	MND.	ÅR	
BARN NR. 1			269-272
BARN NR. 2			273-276
BARN NR. 3			277-280
BARN NR. 4			281-284

- *11. Er det noen av barna du er far til, som du bare har bodd fast sammen med i perioder av barnas liv? Vi ser her bort fra barn som har flyttet hjemmefra i voksen alder.

285
 1 ☐ JA → 12
 2 ☐ NEI → 13

12. For hvert av disse barna vil vi gjerne vite fødselsår og fødselsmåned og hvilke perioder du har bodd sammen med barnet. Vi ber deg begynne med det eldste barnet.

BARN		FØDT		BODD SAMMEN MED BARNET							
NR.	MND.	ÅR	FRA		TIL		FRA		TIL		
			MND.	ÅR	MND.	ÅR	MND.	ÅR	MND.	ÅR	
1											286-321
2											322-357
3											358-377
4											378-397
5											398-417
6											418-437

SAMBOERFORHOLD OG EKTESKAP

13. Så noen spørsmål om samboerforhold og ekteskap.

FOR IO SOM BOR SAMMEN MED EKTEFELLE ELLER SAMBOER (SPM. 1),
 KRYSS AV FOR "JA" UTEN SPØRSMÅL.

Har du noen gang vært gift, eller har du noen gang levd fast sammen med en kvinne uten å være formelt gift?

438
 1 ☐ JA → 14
 2 ☐ NEI → 15 FINN FRAM FELTINSTRUKSEN!

- *14. Vi vil tidfeste alle samboerforhold og ekteskap du har levd eller lever i. Merk spesielt at om dere levde i samboerforhold før dere giftet dere, regner vi denne perioden som et eget samliv.

Begynn med den første gangen du flyttet sammen med en kvinne.

SAMLIV INNGÅTT		TYPE		OPPHØRT		OPPHØRSGRUNN				
NR.	MND	ÅR	SAMBOER FORHOLD	EKTE- SKAP	MND	ÅR	GIF- TET OSS	FLYT- TET FRA HVER- ANDRE	DØD	
			1	2			1	2	3	
1										439-448
2										449-458
3										459-468
4										469-478
5										479-488
6										489-498
7										499-508
8										509-518
9										519-528
10										529-538

UTDANNING, YRKESAKTIVITET, ANDRE AKTIVITETER

FINN FRAM FELTINSTRUKSEN!

SPM. 15

ALDER	ÅRS-TALL	BARN Født mnd.	UTDANNING					
			a Begynt/ sluttet mnd., pil	b Type utdanning		Normal varighet		c Hvordan avsluttet fullført = 1 ikke fullført = 2
						Heltid mnd./ år	Deltid timer	
14								
	1 9							
15								
	1 9							
16								
	1 9							
17								
	1 9							
18								
	1 9							
			Skjemaet inneholder rubrikker for hvert år inntil 43-års alder.					

[illegible]

19. BARE TIL IO SOM ER I INNTEKTSGIVENDE ARBEID. ANDRE GÅR TIL SPM. 20.

Hvor mange timer arbeider du gjennomsnittlig pr. uke i ditt nåværende arbeid? Regn også med betalte overtidstimer og ekstratimer hjemme i forbindelse med dette arbeidet. (GJELDER HOVED- OG BIYRKER SAMLET).

539-541

TIMER PR. UKE

EKTEFELLE/SAMBOER

20. MERK AV FRA SPM. 14.

542

1	☐	IO ER GIFT	→	24
2	☐	IO ER SAMBOENDE	→	21
3	☐	IO LEVER IKKE I SAMLIV	→	32

21. Hvem er det som står som leier eller eier av boligen dere bor i?

543

1	☐	JEG SELV
2	☐	MIN SAMBOER
3	☐	BEGGE I FELLESSKAP
4	☐	ANNET _____

22. Har du og din samboer noen form for skriftlig avtale dere i mellom i fall dere skulle komme til å gå fra hverandre eller én av dere skulle falle fra?

544

1	☐	J A
2	☐	N E I

23. Har du og din samboer planer om å gifte dere de nærmeste to årene?

545

1	☐	J A
2	☐	N E I
3	☐	V E T I K K E

- *24. Hva gjør din ektefelle/samboer? Har hun minst 10 timers inntektsgivende arbeid pr. uke, eller er hun arbeidsløs, student, trygdet eller hjemmearbeidende?

546

1	☐	I INNTEKTSGIVENDE ARBEID (MINST 10 TIMER PR. UKE)	} → 25
2	☐	ARBEIDSLØS	
3	☐	STUDENT/ELEV	} → 28
4	☐	TRYGDET/PENSJONIST	
5	☐	HJEMMEARBEIDENDE	
6	☐	ANNET _____	

*25. Hvilket yrke har hun?

YRKE: _____

547-549 550

☐ ☐ ☐

YRKESKODE

*26. Hva slags virksomhet er det hun arbeider i?

VIRKSOMHETENS ART: _____

551-552

☐ ☐

FOR KONTORET

*27. Arbeider hun som selvstendig, som ansatt eller som familiemedlem uten fast avtalt lønn?

553

1 ☐

SELVSTENDIG

2 ☐

ANSATT

3 ☐

FAMILIEMEDLEM

*28. Hvilken allmennutdanning har din ektefelle/samboer fullført?

KRYSS AV FOR HØYESTE UTDANNING.

554

1 ☐

7-ÅRIG FOLKESKOLE ELLER KORTERE

2 ☐

1-ÅRIG FRAMHALDS- ELLER FORTSETTELSESSKOLE

3 ☐

2-ÅRIG FRAMHALDS- ELLER FORTSETTELSESSKOLE

4 ☐

9-ÅRIG GRUNNSKOLE

5 ☐

FOLKEHØGSKOLE (UNGDOMS- ELLER FYLKESKOLE) 1.ÅRS KURS

6 ☐

REAL- ELLER MIDDELSKOLE, GRUNNSKOLENS 10. ÅR

7 ☐

FOLKEHØGSKOLE, 2.ÅRS KURS

8 ☐

ARTIUM, ØKONOMISK GYMNAS, ELLER 3-ÅRIG VIDERE-
GÅENDE SKOLE, ALLMENN FAGLIG LINJE

9 ☐

VET IKKE

MULIGHET FOR Å FÅ BARN/PREVENSJON

29. Så vil vi stille noen spørsmål om muligheten for å få barn og bruken av prevensjon.

I hvilket år hadde du ditt første samleie?

555-556

☐ ☐

ÅR

557

1 ☐

HUSKER IKKE

2 ☐

ØNSKER IKKE SVARE

*30. Er din ektefelle/samboer gravid nå?

558

1 ☐

JA → 31

2 ☐

NEI → 35

31. I hvilken måned venter hun barnet?

559-560 MND → 41

32. STILLES BARE TIL IO SOM IKKE ER BIOLOGISKE FEDRE (SPM. 5).
ANDRE GÅR TIL SPM. 34.

Så vil vi stille noen spørsmål om muligheten for å få barn og
bruken av prevensjon.

For å unngå senere å stille unødvendige spørsmål vil vi gjerne
først spørre om du noen gang har hatt samleie?.

561
1 ☐ JA → 33
2 ☐ NEI
3 ☐ ØNSKER IKKE SVARE } → 41

33. I hvilket år hadde du ditt første samleie?

562-563
 ÅR → 35

564
1 ☐ HUSKER IKKE
2 ☐ ØNSKER IKKE SVARE } → 35

34. Så vil vi stille noen spørsmål om muligheten for å få barn og
bruken av prevensjon.

I hvilket år hadde du ditt første samleie?

565-566
 ÅR

567
1 ☐ HUSKER IKKE
2 ☐ ØNSKER IKKE SVARE

35. Er du (eller din partner) sterilisert?

568
1 ☐ IO STERILISERT → 36
2 ☐ PARTNER STERILISERT → 41
3 ☐ BEGGE STERILISERT → 36
4 ☐ IKKE STERILISERT
5 ☐ ØNSKER IKKE SVARE } → 37

*36. I hvilket år ble du sterilisert?

569-570 ÅR → 41

37. Tror du det er fysisk mulig for deg (og din ektefelle/samboer)
å få (flere) barn nå eller senere dersom du/dere skulle
ønske det?

571
1 ☐ JA, JEG TROR DET → 39
2 ☐ NEI, JEG TROR IKKE DET → 38
3 ☐ VET IKKE → 39

38. Hvorfor tror du at det ikke er mulig for deg/dere å få [flere] barn?

KRYSS AV FOR ALLE ALTERNATIVENE SOM NEVNES

- 1
- 572 ☐ SYKDOM ELLER OPERASJON HOS IO
- 573 ☐ EKTEFELLE/SAMBOER HAR IKKE MENSTRUASJON Lenger
- 574 ☐ LEGE MENER JEG IKKE KAN BLI FAR
- 575 ☐ EKTEFELLE/SAMBOER HAR IKKE BLITT GRAVID FORELØPIG → 41
- 576 ☐ SYKDOM ELLER OPERASJON HOS EKTEFELLE/SAMBOER
- 577 ☐ LEGE MENER MIN EKTEFELLE/SAMBOER IKKE KAN FÅ BARN
- 578 ☐ ANNEN GRUNN (SPESIFISER): _____

*39. Har du hatt noe samleie i løpet av de siste fire ukene?

- 579
- 1 ☐ JA → 40
- 2 ☐ NEI → 41
- 3 ☐ ØNSKER IKKE SVARE → 40

*40. Så noen spørsmål om prevensjonsbruk i de siste fire ukene. Vi vil gjerne vite om alle metoder dere måtte ha brukt.

VIS KORT 1

Har dere i løpet av de siste 4 ukene benyttet:

	JA	NEI	
1. Avbrutt samleie	1 ☐	2 ☐	580
2. Sikker periode	1 ☐	2 ☐	581
3. Sæddrepende middel
(krem, salve, skum,
pute, stikkpille)	1 ☐	2 ☐	582
4. Kondom	1 ☐	2 ☐	583
5. Pessar	1 ☐	2 ☐	584
6. P-pille	1 ☐	2 ☐	585
7. Spiral	1 ☐	2 ☐	586
8. Annen metode	1 ☐	2 ☐	587
ØNSKER IKKE SVARE	1 ☐		588

HOLDNING TIL BARN

Så har vi noen spørsmål om holdning til barn.

- *41. På dette kortet er det satt opp noen utsagn som menn ofte oppgir som grunner til å ønske seg barn eller flere barn.

VIS KORT 2

Hvilken av disse grunnene tror du er viktigst? Og nest viktigst?

	VIKTIGST	NEST VIKTIGST
A. BARN GJØR AT EN IKKE SÅ LETT BLIR ENSOM PÅ SINE GAMLE DAGER.	589 1 ☐	590 1 ☐
B. BARN GIR ANSVARSFØLELSE OG VIRKER UTVIKLENDE PÅ EN SELV.	2 ☐	2 ☐
C. DET ER FINT Å SE BARN VOKSE OG UTVIKLE SEG.	3 ☐	3 ☐
D. DET ER EN TILFREDSSTILLELSE AT SLEKTEN FORTSETTER VIDERE	4 ☐	4 ☐
E. Å HA BARN GIR EN EGEN FØLELSE AV GLEDE.	5 ☐	5 ☐

- *42. På dette kortet er det satt opp noen utsagn som menn ofte oppgir som grunner til ikke å ønske seg barn eller flere barn.

VIS KORT 3

Hvilken av disse grunnene tror du er viktigst? Og nest viktigst?

	VIKTIGST	NEST VIKTIGST
A. DET ER DYRT MED BARN ETTER HVERT SOM DE VOKSER TIL.	591 1 ☐	592 1 ☐
B. BARN HINDRER HANDLEFRIHETEN TIL EN MANN.	2 ☐	2 ☐
C. NATTEVÅK OG BARNESTELL ER SLITSOMT FOR EN MANN.	3 ☐	3 ☐
D. TIDEN STREKKER IKKE TIL.	4 ☐	4 ☐
E. DET Å OPPDRA BARN MEDFØRER BEKYMNINGER OG PROBLEMER.	5 ☐	5 ☐

43. Det har også blitt sagt at kvinner ikke ønsker å få flere barn fordi mennene er uvillige til å ta sin del av barnestellet og husarbeidet. Tror du dette har stor betydning, en viss betydning eller ingen betydning?

593	
1	☐ STOR BETYDNING
2	☐ EN VISS BETYDNING
3	☐ INGEN BETYDNING
4	☐ VET IKKE

*44. Hva synes du er det ideelle antall barn for en familie i Norge?

594-595 ☐ ANTALL

*45. MERK AV FRA SPM. 32, 30, 35 ELLER 37

- 596
1	☐	IO HAR IKKE HATT SAMLEIE (SPM. 32) ELLER ØNSKER IKKE SVARE PÅ DETTE.	→ 46
2	☐	IO'S EKTEFELLE/SAMBOER ER GRAVID (SPM. 30)	→ 46
3	☐	IO ELLER IO'S PARTNER ER STERILISERT (SPM. 35)	→ 50
4	☐	IO TROR HAN KAN FÅ BARN (SVART JA ELLER VET IKKE PÅ SPM. 37)	→ 46
5	☐	IO TROR IKKE HAN KAN FÅ BARN (SVART NEI PÅ SPM. 37)	→ 50

*46. Regner du med å få (flere) barn?

- 597
1	☐	JA	→ 48
2	☐	NEI	→ 47
3	☐	VET IKKE	→ 50

*47. Kan du si noe om hvorfor du ikke regner med å få (flere) barn?
Du kan nevne flere grunner.

- 1
598	☐	1. MIN EKTEFELLE/SAMBOER ER FOR GAMMEL	} → 50
599	☐	2. JEG ER FOR GAMMEL	
600	☐	3. EKTEFELLE/SAMBOER HAR HELSEPROBLEMER	
601	☐	4. JEG HAR HELSEPROBLEMER	
602	☐	5. TIDLIGERE SVANGERSKAP/FØDSLER FOR VANSKELIGE	
603	☐	6. EKTEFELLE/SAMBOER ØNSKER Å ARBEIDE UTENFOR HJEMMET	
604	☐	7. ØKONOMISKE FORHOLD	
605	☐	8. DÅRLIGE BOFORHOLD	
606	☐	9. FOR STORE FORPLIKTELSER I HJEMMET	
607	☐	10. MANGLER MULIGHET FOR BARNEPASS	
608	☐	11. EKTEFELLE/SAMBOER ØNSKER Å TA MER UTDANNING	
609	☐	12. EKTEFELLE/SAMBOER VIL IKKE HA (FLERE) BARN	
610	☐	13. ER FORNØYD MED DET ANTALLET JEG HAR	
611	☐	14. JEG HAR IKKE DET NØDVENDIGE OVERSKUDD TIL Å TA MEG AV (FLERE) BARN	
612	☐	15. ANNET (SPESIFISER): _____	

DERSOM FLERE GRUNNER:

47B. Hva vil du si er den viktigste grunnen?

NOTER NR. PÅ SVARALTERNATIVET

613-614

☐ SVARALTERNATIV NR.

*48. Hvor mange barn regner du med å få alt i alt?

615-616 ☐ ☐ ANTALL

617 ☐ 1 VET IKKE

*49. Når omtrent vil du helst ha ditt første/neste barn?

618

1	☐	INNEN 1 ÅR
2	☐	1-2 ÅR
3	☐	3-4 ÅR
4	☐	5 ÅR ELLER MER
5	☐	IKKE LAGT SLIKE PLANER

GENERELLE HOLDNINGER OG VERDIER

Så har vi noen spørsmål om mer allmenne holdninger og verdier.

50. Hvor mange ganger omtrent har du i løpet av de siste 12 månedene gått i kirken eller på religiøse møter? Regn ikke med barndåp, bryllup, begravelse o.l.

619

1	☐	0
2	☐	1-2
3	☐	3-5
4	☐	6-9
5	☐	10-19
6	☐	20-39
7	☐	40-59
8	☐	60 ELLER FLERE

51. Hvilket av disse fire utsagnene er du mest enig i?

VIS KORT 4

- A. SAMBOERFORHOLD KAN ALDRI AKSEPTERES.
- B. SAMBOERFORHOLD ER LIKE AKSEPTABELT SOM EKTESKAP DERSOM DET IKKE ER BARN I SAMLIVET.
- C. SAMBOERFORHOLD ER LIKE AKSEPTABELT SOM EKTESKAP OGSÅ DERSOM DET ER BARN I SAMLIVET.
- D. SAMBOERFORHOLD ER ALLTID Å FORETREKKE FREMFOR EKTESKAP.

620

1	☐	MEST ENIG I A
2	☐	MEST ENIG I B
3	☐	MEST ENIG I C
4	☐	MEST ENIG I D
5	☐	VET IKKE

*52. Hvor tilfreds eller utilfreds er du med ditt familieliv for tiden? Vis hvor du vil plassere deg på denne skalaen.

VIS KORT 5

	SVÆRT UTILFREDS									SVÆRT TILFREDS		VET IKKE
621-622	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		11

*53. Jeg vil nå lese noen utsagn eller meninger om kvinnens rolle i familien og i samfunnet ellers. For hvert utsagn vil jeg be deg si om du er enig eller uenig:

VIS KORT 6

	ENIG	UENIG	INGEN MENING	
a. Selv om en kvinne er yrkesaktiv, bør hun ha hovedansvaret for det praktiske arbeidet med hjem og barn	1	2	3	623
	☐	☐	☐	
b. Jenter bør velge utdanning uten hensyn til at de som oftest blir mødre og husmødre.	1	2	3	624
	☐	☐	☐	
c. Kvinner som har barn under skolealder, bør selv ta seg av sine barn og ikke være yrkesaktive.	1	2	3	625
	☐	☐	☐	
d. Fordi kvinner i dag stiller svakere enn menn på arbeidsmarkedet, bør kvinner gis fortrinnsrett ved ansettelse dersom søkerne ellers er likt kvalifisert.	1	2	3	626
	☐	☐	☐	

*54. Det er fortsatt diskusjon om adgang til abort. På dette kortet har vi samlet noen av de standpunktene som blir hevdet i debatten. Hvilken av uttalelsene på kortet stemmer best med din egen mening?

VIS KORT 7

627

1	☐	ABORT BØR ALDRI TILLATES
2	☐	ABORT BØR TILLATES BARE HVIS KVINNENS LIV ELLER HELSE ER I FARE.
3	☐	ABORT BØR OGSÅ TILLATES HVIS KVINNEN PÅ GRUNN AV PERSONLIGE FORHOLD HAR MEGET VANSKELIG FOR Å TA SEG AV ET BARN.
4	☐	SELVBESTEMT ABORT. DEN ENKELTE KVINNE MÅ SELV FÅ BESTEMME OM HUN VIL FØDE SITT BARN.
5	☐	INGEN MENING.
6	☐	ØNSKER IKKE SVARE.

- *55. Det snakkes en del om hvilke mål landet bør ha framover. På dette kortet har vi noen av de mål en del mennesker vil sette høyt. Hvilket bedømmer du som viktigst? Og som nest viktigst?

VIS KORT 8

	VIKTIGST	NEST VIKTIGST
	628	629
A. Å OPPRETTHOLDE LOV OG ORDEN I SAMFUNNET.	1 ☐	1 ☐
B. Å GI FOLK MER Å SI I VIKTIGE POLITISKE AVGJØRELSE.	2 ☐	2 ☐
C. Å BEKJEMPE DE STIGENDE PRISENE.	3 ☐	3 ☐
D. Å BESKYTTE YTRINGSFRIHETEN.	4 ☐	4 ☐
E. VET IKKE	5 ☐	5 ☐

OPPVEKSTFAMILIE

Til slutt et par spørsmål om din egen oppvekstfamilie.

- *56. Hvor mange søsken har du hatt?

630-631

☐ ☐ ANTALL

632

1 ☐ HAR IKKE HATT SØSKEN

- *57. Hva var din hovedforsørgers yrke under mesteparten av din oppvekst?

YRKE:

633-635 636

☐ ☐ ☐ ☐ YRKESKODE

KVINNER

FAMILIE OG YRKE
KVINNER OG MENN 1988

FELTINSTRUKS
FOR
AKTIVITETSSKJEMAET

Prosjekt 288

ÅRSTALL BRUK TABELLEN NEDENFOR TIL Å FINNE UT NÅR
INTERVJUPERSONEN VAR 14 ÅR, OG SKRIV INN ALLE ÅRSTALL TIL OG
MED 1988 I AKTIVITETSSKJEMAET.

Fødselsår 14 år gammel

1945 1959
1950 1964

Fødselsår 14 år gammel

1955 1969
1960 1974

Fødselsår 14 år gammel

1965 1979
1968 1982

BARN

FØR OVER OPPLYSNINGENE OM FØDSELSÅR OG MÅNED FOR
LEVENDEFØDTE BARN FRA SPØRSMÅL 9 TIL AKTIVITETSSKJEMAET.
OPPLYSNINGENE FØRES INN PÅ RETT PLESS I KOLONNEN "BARN".

I N S T R U K S

- (i) Uoppgitte måneder:
Vinter (desember, januar, februar)	= 21
Vår (mars, april, mai)	= 22
Sommer (juni, juli, august)	= 23
Høst (september, oktober, november)	= 24
Husker ikke	= 00

- (ii) Uoppgitt år:
- Om året er uoppgitt, skrives opplysningene inn i riktig kolonne i det årsintervall 10 tror hendelsen fant sted. Tilføy en merknad om at tidspunktet er usikkert.

Se ellers side 10-12
i instruks

UTDANNING

S P M. 2 1*

Vi vil gjerne ha en oversikt over all utdanning du har tatt eller er i gang med, men ta ikke med utdanning som normalt varer under 300 undervisningstimer pr. år.

NB! SKRIV OGSÅ INN UTDANNINGENS NORMALE VARIGHET FOR KODING AV UTDANNINGSOPPLYSNINGENE.

I N S T R U K S

- (i) Utdanning: Kurs eller utdanning som normalt varer minst 300 undervisningstimer pr. undervisningsår. (300 timer tilsvarer 4-5 timer pr. dag i et halvår eller 2-3 timer pr. dag gjennom hele studieåret.)
- (ii) Normal varighet: Her registreres utdanningens normale lengde, ikke hvor lang/kort tid intervjupersonen har brukt. For all utdanning som normalt tas på heltid, oppgis antall måneder eller år. For utdanning som bare finnes på deltid, oppgis antall timer.

Se ellers side 12-13
i instruksen

YRKESAKTIVITET

S P M. 2 2*

Vi vil også gjerne vite hva slags inntektsgivende arbeid du har hatt fra du var 14 år. Kortere jobber enn 3 måneder skal ikke med. Din samlede arbeidstid skal heller ikke ha vært under 10 timer pr. uke.

OM IO HADDE FLERE JOBBER SAMTIDIG SOM TIL SAMMEN UTGJORDE MINST 10 TIMER, NOTER OPPLYSNINGENE OM YRKE, VIRKSOMHET OG ANSETTELSESFORHOLD FOR DEN JOBBEN SOM HADDE LENGST ARBEIDSTID. UNDER ARBEIDSTID FØRES OPP SUMMEN AV ARBEIDSTIDEN (PR. UKE) FOR ALLE JOBBENE SOM GIKK SAMTIDIG.

S P M. 2 3*

BARE TIL IO SOM HAR FØDT ELLER ADOPTERT BARN (SPM. 1). Dersom du har hatt svangerskapspermisjoner, vil vi gjerne få vite når det var.

SKRIV EN KLAMME I KOLONNEN FOR YRKE OG MARKER DEN MED "P". BEGYNNELSE OG AVSLUTNING AV SVANGERSKAPSPERMISJONEN MARKERES MED MÅNEDSKODER I KOLONNEN FOR TIDSANGIVELSE.

I N S T R U K S

- (i) Yrke: Skrives inn og kodes etter vanlig standard (dvs. opptil 4-siffernivå). (Se instruks s. 13, spm. 31)
- (ii) Virksomhet: Skrives inn etter vanlig AKU-standard. (Se instruks s. 13-14, spm. 32.)
- (iii) Arbeidstid: Anslås utfra gjennomsnittlig arbeidstid pr. uke.
- (iv) Jobb: Med "jobb" mener vi her inntektsgivende arbeid. Dersom yrke, virksomhet, arbeidstid og/eller ansettelsesforhold endres, blir det en ny jobb.

Se ellers side 13
i instruks

ANDRE AKTIVITETER

BARE TIL IO SOM HAR PERIODER PÅ MINST 3 MÅNEDER UTEN
UTDANNINGS- OG YRKESAKTIVITET ("BLANKE PERIODER")

S P M. 2 4

Vi vil også gjerne vite hva du gjorde i periodene da du verken var under utdanning eller i inntektsgivende arbeid. Vi er bare interessert i perioder på over 3 måneder. Hadde du ulønnet hjemmearbeid, var du arbeidsledig eller drev du med noe annet (SPESIFISER)?

I N S T R U K S

- (i) Ulønnet hjemmearbeid: Arbeid som ikke er inntektsgivende, i eget hjem.
- (ii) Arbeidsledig: Aktivt arbeidssøkende eller registrert arbeidsledig.
- (iii) Annet: Denne kategorien brukes for aktiviteter eller tilstander som ikke faller inn under de som er nevnt under (i) og (ii). NB! HUSK Å SPESIFISERE!

INSTRUKS

Orientering og veiledning for intervjuere

KVINNER

~~~~~

Prosjekt nr. 288

FAMILIE OG YRKESUNDERSØKELSEN

KVINNER OG MENN 1988

~~~~~

INNHold	Side
I. INNLEDNING	104
Formål	104
Ulike skjemaer for kvinner og menn	105
II. UTVALG; IO-LISTER	105
Utvalgets sammensetning	105
Institusjonsbeboere	105
IO-listen. Merking av IO m.v.	106
III. GJENNOMFØRING AV FELTARBEIDET	106
Besøksperiode	106
Utsending av IO-brev	106
Besøksintervju	106
Direkte intervju	106
Innsending av intervjuuskjema	107
Gjenbesøk	107
Flytting. Flyttmeldingsskjema	107
Frafall	107
IV. UNNTATT FRA OFFENTLIGHET	107
V. INSTRUKS TIL SKJEMAET OG DE ENKELTE SPØRSMÅL	108
Spm. 1 m.v.	109
Aktivitetsskjemaet	112
Spm. 21 m.v.	114

Antall sider instrukslesing: 17

I. INNLEDNING

Til undersøkelsen "Familie og yrke - kvinner og menn 1988" er det trukket et utvalg på 5000 kvinner og 2000 menn i alderen 19 til 43 år. Spørreskjemaet ble utprøvet i en egen prøveundersøkelse i oktober i fjor. Byrået gjennomførte en liknende undersøkelse i 1977 (Fruktbarhetsundersøkelsen) med godt resultat.

Familie- og yrkesundersøkelsen gjennomføres av Statistisk Sentralbyrå med økonomisk støtte fra Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Kommunal- og arbeidsdepartementet og to forskningsråd. I planleggingen av undersøkelsen har vi hjelp av et Rådgivende utvalg. Dette utvalget har en allsidig faglig sammensetning med blant annet medisinsk, psykologisk, sosiologisk og statistisk ekspertise.

FORMÅL

Undersøkelsen henter inn detaljerte opplysninger om samliv (både samboerforhold og ekteskap), svangerskap (aborter og fødsler), utdanning og yrkesaktivitet. Prevensjonsbruk og ufrivillig barnløshet blir også tatt opp i en del spørsmål. Det er dessuten spørsmål om holdninger til barn og familie og generelle holdninger.

Familie- og yrkesundersøkelsens viktigste formål er:

1. Å gi en detaljert beskrivelse av fødsels- og samlivsmønsteret. Det vil bli lagt spesiell vekt på hva som har skjedd i den siste tiårsperioden. På denne måten kan vi bl.a. få vite hvor mange barn forskjellige grupper av kvinner og menn har, og hvor vanlig det er å leve i samboerforhold.
2. Å analysere sammenhengen mellom utdanning, yrkesaktivitet, fødsler og familie. Ett eksempel vil være å se nærmere på samspillet mellom utdanningsperioder og barnefødsler, et annet eksempel er å studere sammenhengen mellom samlivstype og fødsler.
3. Å studere sammenhengen mellom holdninger til samliv og fødsler og den faktiske atferden. Undersøkelsen fra 1977 ble bl.a. brukt til å granske om det var noen sammenheng mellom det å forvente flere barn og det å faktisk få det.
4. Å kartlegge alder ved første samleie og prevensjonsbruk for å studere hva dette har å si for svangerskapsmønsteret.
5. Å skaffe et datamateriale som gjør det mulig å sammenlikne resultatene fra 1977 med den nye undersøkelsen. På denne måten vil vi kunne se hvordan fødsels- og samlivsmønsteret har utviklet seg over en svært lang periode. Vi vil også kunne få vite om det f.eks. har skjedd endringer i hvor mange barn folk ønsker seg og i begrunnelsene for å få/ikke få barn.

6. Å få mer kunnskap om fødsels- og samlivsmønsteret i Norge sammenliknet med tilsvarende mønstre i andre land. Det er gjort liknende intervjuundersøkelser i en rekke land.
7. Å undersøke hvor mange som har hatt vansker med å bli gravide, samt å se på hva slags behandling de har forsøkt. Dette er en spesialdel av undersøkelsen som er lagt opp av en gynekolog.

Formålene som er nevnt, er både av vitenskapelig og praktisk art. I IO-brevet legger vi vekt på den praktiske nytten av resultatene. Fødsels- og samlivsutviklingen påvirker bl.a. etterspørselen etter boliger, fødeplasser, barnehager og skoler. God planlegging på disse områdene er avhengig av at vi vet mest mulig om hva som er i ferd med å skje, og helst også har gode antakelser om hva som vil komme til å skje i de nærmeste årene.

Det vil være aktuelt å knytte intervjudataene til registre over inntekt og flytting.

ULIKE SKJEMAER FOR KVINNER OG MENN

Intervjuskjemane er noe forskjellig for kvinner og menn. Kvinnene får en del flere spørsmål (f.eks. om aborter, ufrivillig barnløshet og prevensjonsbruk tidligere i livet). Kvinnelige intervjuere skal bare intervju kvinner; mannlige intervjuere skal bare intervju menn.

II. UTVALG, IO-LISTER

UTVALGETS SAMMENSETNING

Til undersøkelsen er det trukket ut personer som er født mellom 1945 og 1968, dvs. som er fra 19 til 43 år gamle. Kvinnene er hentet fra årskullene 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968; mennene fra årskullene 1945 og 1960.

Merk spesielt at alle som er født i disse årene, er aktuelle for undersøkelsen, uansett sivilstand og barnetall.

INSTITUSJONSBEBOERE

Undersøkelsen skal ikke omfatte forpleide personer som er fast bosatt i følgende typer institusjoner:

- Ungdomshjem
- Sykehjem
- Psykiatriske sykehus
- Institusjoner for psykisk utviklingshemmede
- Institusjoner for alkoholikere og narkomane

For disse IO'er krysses det av for avgangsgrunn, kode 94.

En person regnes som fast bosatt i institusjon dersom hun er registrert som bosatt der eller regner å oppholde seg der i minst 6 måneder. Gifte personer som oppholder seg på institusjon, men som har felles bolig med ektefellen utenfor institusjonen, skal også regnes som bosatt på institusjonen, og derfor ikke være med i undersøkelsen. Personer som er ansatt på og arbeider på institusjon, skal naturligvis intervjues, selv om de er fast bosatt på institusjonsadressen.

MERK. IO som for tiden oppholder seg på vanlig sykehus/sykestue, i fengsel, militærforlegning eller internatskole skal være med i undersøkelsen.

IO-LISTEN. MERKING AV IO M.V.

Personene som skal intervjues, IO, er merket med X på vanlig måte. I IO-listen er det også oppført de personer som ifølge personregisteret er medlem av IO's familie. Personer som ikke er merket med X, skal ikke intervjues.

III. GJENNØRFØRING AV FELTARBEIDET

BESØKSPERIODE

Besøksperioden er 5. oktober - 15. november 1988. Vi vil eventuelt bruke noe tid etter dette til oppfølging av IO'er som er vanskelig å treffe, og av enkelte frafallsgrupper.

UTSENDING AV IO-BREV

I denne undersøkelsen er det intervjueren som skal sende ut IO-brevet. Dere får derfor tilsendt ferdig adresserte og frankerte IO-brev som er klare til å puttes i postkassen. Hensikten er å korte ned tiden som går fra IO mottar brevet til hun blir kontaktet av intervjueren.

Send ikke ut alle brevene samtidig. Bestem på forhånd hvilke IO'er du vil kontakte de nærmeste dagene og postlegg IO-brevene til disse. Ca. 4-5 dager etter utsendelsen kan du begynne å ta kontakt med dem. Send så ut en ny pulje brev når du er i ferd med å avslutte intervjuene med de første osv. Pass på at alle IO'er får tilsendt IO-brev.

BESØKSINTERVJU

Intervjuingen skal i denne undersøkelsen foretas ved besøksintervju. Bare i "nødstilfeller", der IO ikke vil gå med på besøksintervju, skal du undersøke om IO vil være med på et telefonintervju.

DIREKTE INTERVJU

Det skal bare foretas direkte intervjuer.

INNSENDING AV INTERVJUSKJEMA

Skjemaet for det første intervjuet sendes inn umiddelbart. Skjemaet vil bli gjennomgått av planleggerne som deretter tar kontakt med hver og en av dere. Dere skal imidlertid fortsette intervjuingen etter at det første skjemaet er innsendt uten å vente på reaksjonene fra oss, og sende resten av skjemaene inn etter hvert.

Ta kontakt med din regionsjef dersom det oppstår vansker i intervjuarbeidet.

GJENBESØK

I de tilfellene du ikke kan avtale tid på forhånd over telefon, kan du foreta inntil fire gjenbesøk for å få kontakt med IO. Er du i tvil om du skal foreta gjenbesøk p.g.a. lang avstand e.l., kontakt din regionsjef.

FLYTTING. FLYTTEMELDINGSSKJEMA

Det skal sendes flyttemeldingsskjema for alle IO som har flyttet, såfremt du ikke selv kan oppsøke IO på den nye adressen.

Dersom et IO er flyttet til en annen adresse i ditt område, eller slik at du kan nå den nye adressen med rimelig reisetid (normalt ca. 2 timer tur-retur), kan du selv foreta intervjuet. Husk da på å krysse av på forsiden av intervjukskjemaet at IO har flyttet, og skriv opp navnet og nr. på kommunen IO nå bor i, også om det er samme kommune som før.

FRAFALL

Vi legger spesielt stor vekt på å redusere frafallet i denne undersøkelsen.

Den lange feltperioden gjør det mulig å kontakte IO senere dersom hun er spesielt opptatt i øyeblikket. I stedet for å presse IO og få et "nei" er det bedre å tilby seg å komme tilbake senere på et tidspunkt som passer bedre for IO. Dersom IO er midlertidig syk eller fraværende, bør en også ta kontakt med IO igjen etter en tid.

Det skal fylles ut frafallsopplysninger for hvert IO som du ikke oppnår intervju med (unntatt i de tilfellene hvor IO har flyttet). Hele skjemaet skal returneres ved frafall.

IV. UNNTATT FRA OFFENTLIGHET

Intervjukskjemaene er merket "Unntatt fra offentlighet inntil 31.12.88". Det betyr at selv et blankt (ikke utfylt) skjema ikke skal vises til andre enn dere selv og IO. Det skal betraktes som et internt arbeidsdokument hvor innholdet ikke skal offentliggjøres.

Ferdig utfylte skjemaer oppbevares nedlåst. Den beste løsning er at dere sender dem inn så snart som mulig etter at intervjuet er tatt. Pass på at konvolutten er godt forseglet, gjerne med limbånd.

V. INSTRUKS TIL SKJEMAET OG DE ENKELTE SPØRSMÅL

FORSIDE

A. Kode for bostedsstrøk der IO har sin faste boligadresse, henter du fra tettstedskartet.

Hvis IO har flyttet til en annen adresse enn oppgitt i IO-lista, kan du la A stå uten kryss, men oppgi ny adresse under B. Du kan også la A stå uten kryss om du er usikker på koden. Dersom flyttingen er midlertidig, skal A gjelde den faste adressen.

B. For IO som oppholder seg og blir kontaktet på annen adresse enn oppgitt i IO-lista, skal du krysse av om ny adresse er midlertidig eller fast og skrive opp adresse og kommunens navn. Kommunenummer fylles ut etter kommunenummerlisten dere har fått tilsendt (se E 3 i intervjuerpermen). Feltet B skal fylles ut selv om IO har flyttet innen kommunen.

D. Her vil det vanligvis være aktuelt å krysse av under "Arbeid med tildelte IO". Det er bare når du blir bedt om å delta i oppfølging av IO som tidligere er registrert som frafall, at det blir aktuelt å krysse av under "Oppfølging av frafall". Som regel blir dette arbeidet utført av intervjuere ved kontoret. Dersom du blir med på oppfølgingsarbeid, skal du føre opp ditt eget intervjuernummer her i pkt. D.

F. Her skal det bare krysses av hvis det er snakk om oppfølging av personer som tidligere er registrert som frafall.

INNLEDNINGSTEKSTEN

Det er viktig at IO har forståelse for hvordan intervjuet skal foregå. Les derfor opp eller gjengi innledningsteksten muntlig før du starter intervjuingen.

GENERELL INSTRUKS OM LESEMÅTEN AV ENKELTE SPØRSMÅL

Enkelte spørsmål må formuleres forskjellig ettersom om IO lever i samliv eller ikke og har barn eller ikke. Dette er markert i spørsmålsteksten ved hjelp av tegnene / (skråstrek) og () (parentes). Skråstrek mellom to ord markerer at enten skal det ene eller det andre ordet leses. Parentes rundt et ord markerer at ordet enten forbigås eller legges til under opplesningen. Intervjueren må selv finne ut hva han/hun skal gjøre i hvert enkelt tilfelle.

Eksempler:

1) Spm. 83 "Når omtrent vil du helst ha ditt første/neste barn?" leses som "Når vil du helst ha ditt første barn?" for IO som ikke har barn og som "Når vil du helst ha ditt neste barn?" for IO som har barn.

2) Spm. 80 "Regner du med å få (flere) barn?" leses som "Regner du med å få barn?" for IO uten barn og som "Regner du å få flere barn?" for IO med barn.

Oppgave: Finn ut hvordan spm. 45 skal leses!

INSTRUKS TIL ENKELTSPØRSMÅL

Spm. 1.

I husholdningsoversikten skal en ta med personene som tilhører samme kosthusholdning som IO. Til kosthusholdningen regner vi alle som er fast bosatt i samme bolig (leilighet) og som har felles kost minst en gang daglig når de oppholder seg i boligen. Det er ingen betingelse at personene spiser til de samme tidene eller er i slekt med hverandre. IO som ikke har kostfelleskap med andre faste bosatte, danner sin egen kosthusholdning.

Vær spesielt oppmerksom på at også personer som er midlertidig fraværende fra en kosthusholdning, skal tas med i husholdningsoversikten, og at personer som ikke bor fast sammen med IO, skal holdes utenfor.

Ved avgjørelsen av hvem som skal regnes som fast bosatt i en bolig, skal vi - med visse unntak - følge de samme reglene som folkeregistrene bruker ved bostedsregistreringen. Hovedregelen er at en person regnes som fast bosatt der vedkommende regelmessig tar sin døgnhvile. Det er imidlertid en del spesielle regler, og de viktigste er:

1. Ektefeller/samboende som har felles bolig, regnes alltid som fast bosatt i denne boligen, også i de tilfeller en eller begge er fraværende på grunn av arbeid (f.eks. er til sjøs), skolegang/studier, vernepliktstjeneste osv.

2. Forpleide (også barn) i institusjoner (herunder psykiatriske sykehus) og personer anbrakt i privat pleie, regnes som fast bosatt på oppholdsstedet dersom oppholdet vil vare i minst 6 måneder. Personer som er innlagt på andre sykehus eller innsatt i fengsel, skal regnes som fast bosatt der de hadde sitt faste bosted før innleggelsen/innsettelsen.

3. Personer som ellers bor sammen med foreldrene, men som er fraværende på grunn av skolegang/studier eller vernepliktstjeneste regnes som fast bosatt i foreldrehjemmet.

4. Tidsbegrenset (midlertidig) opphold av under 6 måneders varighet regnes ikke som fast bosetting på oppholdsstedet, med mindre oppholdsstedet er personens eneste bostedsmessige tilknytting i dette tidsrommet.

Spm. 2.

Vi overlater til en viss grad til IO å avgjøre hva som er et "sted". Vår mening er imidlertid at "bosted" eller "sted" skal omfatte mer enn en boligadresse, men vanligvis noe mindre enn en kommune, og kan ofte tilsvare en skolekrets. "Sted" kan altså være en bydel, en grend eller en del av en kommune. Som oftest vil et "sted" ha eget navn.

Hvis IO ikke vet i hvilken kommune "stedet" ligger (lå), prøv å gi så god geografisk beskrivelse som mulig, f.eks. ved å notere fylke/nærmeste by, og om mulig avstand til byen.

Oppgi også fylke der det er grunn til å tro at det finnes flere kommuner med samme navn. Det er kommunen stedet ligger i nå vi er interessert i, ikke hvilken kommune det var da IO vokste opp der.

Spm. 3.

Vi skal her på en enkel måte forsøke å beskrive stedets bosetting slik det var den gangen da IO vokste opp der.

1. "Spredtbygd" omfatter all spredt bosetting. Det omfatter også husklynger med mindre enn 200 innbyggere.
2. "Mindre tettsted" omfatter tett bebyggelse med 200-1 999 innbyggere. I tettsted eller tett bebyggelse bør husavstanden stort sett være mindre enn 50 meter. (Husavstand på 50 meter tilsvarer f.eks. villastrøk med forholdsvis store tomter.)
3. "Liten by" eller "større tettsted" er i denne forbindelse tettbebyggelse med 2000-19 999 innbyggere. Stedet behøver ikke ha bystatus. Stedet trenger heller ikke være avgrenset av kommunegrenser, men gjerne utgjøre deler av en eller flere kommuner.
4. "Større by" er tettbebyggelse med 20 000-100 000 innbyggere. Områder som ligger utenfor grensen til større by, men som utgjør en forlengelse av byens tettbebyggelse, hører med til større by. Stedet behøver ikke ha bystatus.
5. "Stor by" (over 100 000 innbyggere) med forsteder omfatter hovedmassen av tettbebyggelsen i byene Oslo, Bergen og Trondheim med tilgrensende tettbebyggelse. Stavanger er ikke stor nok til å nå opp i denne gruppen.
 Man kan tenkes å ha vokst opp i "Stor by" selv om man bodde utenfor bygrensen. Forutsetningen for å ha bodd i stor by er at vedkommende
 - i) enten bodde innenfor hovedmassen av tettbebyggelsen i en by med mer enn 100 000 innbyggere, eller
 - ii) bodde utenfor bygrensen til en by med mer enn 100 000 innbyggere, men i tettbebygd område som danner en naturlig fortsettelse av byens tettstedsbebyggelse.

Merk: Det fins eksempler på kategori "1 Spredtbygd" i byer. Vedkommende kan ha bodd i jord/skogbruksstrøk innenfor f.eks. Tromsøs eller Oslos bygrenser. Vedkommende vokste da opp i "1 Spredtbygd" og ikke i "4 Større by" eller "5 Stor by". Tilsvarende fins det tilfeller av "2 Mindre tettsted" innenfor kategoriene 3, 4 og 5.

Hvis IO har problemer med å velge mellom to svaralternativer, prøv å få henne til å foreta et valg framfor ikke å gi noe svar.

Spm. 4.

IO regnes å ha flyttet fra foreldrehjemmet for godt dersom hun har bodd borte fra foreldrehjemmet minst 6 netter i uken i minst 3 måneder i sammenheng og deretter ikke har flyttet tilbake til foreldrehjemmet annet enn for kortere perioder (maksimum 6 måneder).

Dersom IO bor i samme hus som foreldrene, men har sin egen husholdning, regner vi det som flytting.

Spm. 5.

Vi overlater til IO selv å avgjøre hva som vil falle inn under en fødsel. Dersom IO er i tvil om et svangerskap kan sies å ha endt med en fødsel eller en abort, gis følgende rettleiding:

Regelen er at foruten alle levendefødsler skal dødfødsler etter minst 7 måneders svangerskap klassifiseres som fødsel. Alle andre svangerskap regnes å være avsluttet med abort.

Med levendefødsel menes fødsel der barnet viste tegn til liv, selv om det døde like etter fødselen.

Spm. 6.

Dersom IO er gravid på intervjutidspunktet og for første gang, skal svaret "Nei" krysses av. Graviditet på intervjutidspunktet registreres i spm. 7 eller 17.

Spm. 7.

Noen IO vil ikke kunne svare et klart "Nei" på spørsmålet, men utsagn som "Nei, jeg tror da ikke det" eller "Nei, men en kan jo aldri vite" skal registreres som "Nei".

Spm. 9.

Vi skal ha en kronologisk oversikt over alle svangerskap IO har hatt. De føres inn i riktig rekkefølge i skjemaet på neste side.

For hvert svangerskap registreres hvordan det endte (fødsel, spontan abort, framkalt abort, svangerskap utenfor livmoren eller dødfødsel) og når det ble avsluttet (mnd./år).

For fødsler registreres også kjønn.

For aborter og svangerskap utenfor livmoren registreres svangerskapets varighet. Hvis varigheten oppgis i uker, skrives nærmeste hele måned.

Ved sterk usikkerhet hos IO om svangerskapets varighet, forsøk å komme fram til en omtrentlig tid, og gjør oppmerksom på tvilen ved en note nederst på skjemaet.

Hvis IO ikke husker måneden/året da det aktuelle svangerskapet sluttet, brukes koden 00.

For hvert avbrutt svangerskap stilles spm. 9B, og det krysses av for "type": spontan abort (aborterte av seg selv), framkalt abort (måtte avbrytes) eller svangerskap utenfor livmoren.

Ved flerfødsler (tvillinger m.v.) føres opplysningene om det ene barnet på linjen som svarer til svangerskapets nummer i rekkefølgen. Opplysningene om det andre barnet føres inn under "Eventuelle tilføyelser". På den måten unngår vi at flerfødsler forskyver rekkefølgen av svangerskapene.

Det skal ikke spørres spesielt for hver enkelt fødsel om barnet lever. Opplysning om eventuelle døde barn kommer senere.

Spm. 15.

Situasjoner der IO har vært midlertidig fraværende fra hjemmet pga. arbeid eller studier regnes ikke med. Intervjueren krysser i ruten for "nei" og går til spm. 17.

Det samme gjelder for barn som bor fast sammen med IO det meste av året bortsett fra ferier.

Barn regnes som fast bosatt der hvor de har størstedelen av sin faste døgnhvile.

Dersom barnet har hatt nøyaktig like stor del av sin faste døgnhvile hos begge foreldrene etter et fast turnussystem, regnes barnet som fast bosatt hos IO.

Spm. 20

Alle samboerforhold og ekteskap registreres i kronologisk rekkefølge med tidspunkt for når de startet og når de opphørte.

Kvinne og mann som lever fast sammen uten å ha inngått ekteskap, regnes å leve i samboerforhold. Samboerforhold som går over til ekteskap, registreres her som to samliv. Det vil si at opphørsmåned for samboerforholdet blir den samme som inngåelsesmåned for ekteskapet.

Et samliv som opphører, men som gjenopptas senere, registreres som to atskilte samliv. Ved ekteskap som opphører ved separasjon og skilsmisse, regnes opphørstidspunktet som tidspunktet da partene flyttet fra hverandre, ikke datoen for den formelle separasjon eller skilsmisse.

Aktivitetsskjemaet

a) Feltinstruks

Til aktivitetsskjemaet sender vi ut en egen instruks "Feltinstruks for aktivitetsskjemaet". Denne instruksjonen skal alltid brukes under intervjuet. Det er ett kort for hvert hovedtema i aktivitetsskjemaet. Feltinstruksjonen inneholder spørsmålene og utvalgte deler av instruksjonen til spørsmålene.

b) Hvorfor aktivitetsskjema?

Aktivitetsskjemaet er stort og kan sikkert virke uvant å arbeide med. Når vi likevel har valgt denne løsningen, er det fordi IO lettere skal kunne huske de begivenhetene vi spør om, og ikke minst tidfeste dem mest mulig korrekt. Med et skjema av denne typen er det ganske lett å sammenlikne når de enkelte begivenhetene faller i forhold til hverandre, f.eks. avslutning av en bestemt utdanning og start på jobb. For å muliggjøre sammenlikning med tidspunktene for barnefødsler er det også avsatt en kolonne der disse opplysningene føres inn. Meningen er altså at skjemaet skal brukes aktivt i den forstand at en stadig sammenlikner på tvers av kolonnene.

c) Utfylling av aktivitetsskjemaet

Aktivitetsskjemaet fylles ut med blyant, og du må også ha et viskelær for hånden.

For at du lettere skal se hvordan utfyllingen skal gjøres, har vi lagt ved noen ferdigutfylte sider (Eksempel på utfylling av Aktivitetsskjemaet). Utfyllingen starter med at du finner ut i hvilket år IO var 14 år (se det første kortet i Feltinstruksjonen) og deretter fyller inn riktig årstall i kolonne nummer to fra venstre helt fram

til og med 1988. Om IO er født i 1960, var hun 14 år i 1974, og ved å fylle ut videre kommer du fram til 1988 da IO altså er 28 år. Aktivitetsskjemaet er først ferdig til bruk når det er utfyllt med årstall. Da har du et skjema hvor begivenhetene enten kan registreres i forhold til hvor gammel IO var eller i hvilket år det skjedde. Når dette er gjort, begynner selve intervjuingen og utfyllingen av kolonnene i aktivitetsskjemaet.

Aktivitetsskjemaet består av separate ruter for hvert år. Hvert år er igjen delt inn i kvartaler ved hjelp av stiplede linjer. Når du skal skrive inn når en begivenhet skjedde, finner du først fram til riktig år (f.eks. ekspeditørjobb påbegynt i 1971). Deretter skriver du inn månedskoden i det kvartalet den hører hjemme. Om jobben startet i februar 1971, blir det 02 i den første stiplede ruten i 1971; om det skjedde i juni samme år, skriver du 06 i den andre stiplede ruten o.s.v.

	02
	
19	
71	.06..
	

Aktivitetsskjemaet skal både gi plass til begivenheter som skjer på et bestemt tidspunkt (fødsler) og begivenheter som varer over et kortere eller lenger tidsrom (skolegang, jobb og andre aktiviteter). I det siste tilfellet skal vi ikke bare registrere når begivenheten begynte og sluttet, men også vise varigheten av den hjelpt av loddrette piler (se kolonner hvor det står pil i tillegg til mnd). Pilen starter med en tverrstrek ved siden av der månedskoden for begynnelsestidspunktet er skrevet inn, og avsluttes ved siden av månedskoden for avslutningstidspunktet. F.eks.:

Lengden på pilen markerer altså varigheten av begivenheten.

d) Uoppgitt eller upresise opplysninger

Om IO nevner en aktivitet, men ikke kan huske hvilket år den fant sted, forsøker du først å få riktig år ved å be henne huske i forhold til andre begivenheter. Om årstallet fortsatt er uoppgitt, skrives aktiviteten inn i tidsrommet IO tror den fant sted. Tilføy en merknad om at tidspunktet er usikkert. Skriv også inn mulige opplysninger om hvordan aktiviteten plasserte seg i forhold til andre begivenheter og måned dersom det er oppgitt. Eks." IO husker at hun hadde en vaskejobb fra mars til juni før sin andre fødsel, men kan ikke si om det var i 1979 eller 1978."

For uoppgitte måneder brukes følgende koder:

Vinter (desember, januar, februar)	= 21
Vår (mars, april, mai)	= 22
Sommer (juni, juli, august)	= 23
Høst (september, oktober, november)	= 24
Husker ikke	= 00

Undersøk om IO mener i begynnelsen eller slutten av året dersom IO f.eks. oppgir tidspunktet "vinteren 1970".

f) Instruks til spørsmålene i aktivitetsskjemaet.

De viktigste instruksene til aktivitetsskjemaet finnes nederst på hver side i feltinstruksen. Punktene som er nevnt nedenunder, kommer i tillegg til dette.

Spm. 21.

Under dette spørsmålet skal vi få fram en fullstendig utdanningshistorie for IO. Det vil si at vi ikke bare skal vite hva slags utdanning IO har tatt, men også når hver enkelt utdanning ble påbegynt og avsluttet. All utdanning etter 14 års alder skal med (både allmenn- og fagutdanning) forutsatt at den har en normal varighet på 300 timer eller mer. For svært mange vil den første utdanningsperioden være de to siste årene på ungdomsskolen. Også dette skal regnes med.

Kurs eller utdanning som normalt varer under 300 undervisningstimer pr. undervisningsår, skal ikke regnes med. (300 undervisningstimer tilsvarer 4-5 timer pr. dag i et semester eller 2-3 timer pr. dag over 2 semestre.) Det er utdanningens normale lengde som er avgjørende for om utdanningen skal oppgis, ikke hvor lang/kort tid IO har brukt.

Merk: Examen philosophicum (forberedende prøve) og andre halvårskurs med eksamen fra universitet/høyskoler skal registreres. Dette gjelder selv om kravet om 300 undervisningstimer ikke er oppfylt.

I utdanningshistorien skal vi også ha med utdanning som aldri er blitt fullført eller som IO er i gang med nå. Det skal imidlertid registreres om utdanningen er fullført eller ikke (se egen kolonne i Aktivitetsskjemaet).

Pass på å få med både skoleslag, fagområde og nivå. Dette er nødvendig når vi skal kode utdanning.

For personer som har gjennomgått yrkesskole eller videregående skole, yrkesfaglig linje, noteres om vedkommende har svennebrev/fagbrev.

Når det gjelder universitetsutdanning, skal de enkelte fag og nivåer spesifiseres. (Eks.: Vedkommende har et grunnfag og et mellomfag. Oppgi dette og husk fagområde - f.eks. norsk grunnfag, fransk mellomfag.)

Likeledes skal en avdelingseksamen i et studium som er oppdelt i flere avdelinger, oppgis. (Eks. Juridikum, 2. avd.)

Dersom utdanningen er bygd opp av en rekke små vektallsenheter, må en forsøke å forenkle noe ved å slå sammen enheter i større "grupper". IO vil kunne hjelpe til med dette.

Også for personer som har tatt cand.mag-graden (embetseksamen av lavere grad) eller avsluttet hovedfag (embetseksamen av høyere grad), skal de enkelte fag og nivåer tidligere i studiet spesifiseres.

For alle typer utdanninger skal antall måneder/år på heltid oppgis eller timetall for deltidsutdanning for normal varighet av studiet. (Personen kan ha brukt kortere eller lengre tid enn normal studietid både på heltid og deltid.) Utdanning som normalt tas på heltid, føres i rubrikken for heltid.

Spm. 22.

Yrkesaktivitet kan ha funnet sted samtidig med utdanning. Det skal registreres dersom det foregikk i over 3 måneder og med en samlet ukentlig arbeidstid på minst 10 timer i gjennomsnitt. Den ukentlige arbeidstiden kan godt være fordelt på flere "parallelle" jobber.

Yrke	:	se instruks til spm.	31
Virksomhet:		se instruks til spm.	32
Ansettelsesforhold:		se instruks til spm.	33

Spm. 23.

Svangerskapspermisjoner (både med og uten lønn) markeres ved en klamme } i kolonnen for yrke. Ved begynnelsen og avslutningen av klammen skrives månedskoder slik at det framgår hvor lenge permisjonen varte. Slik:

```

02 }
05 } P

```

Går IO tilbake til samme jobb etter en svangerskapspermisjon, trenger du altså ikke avbryte pilen for yrkesaktivitet.

Aktivitetsskjemaet slutt

Spm. 30.

Kategoriene er ikke nødvendigvis gjensidig utelukkende. Ved flere mulige svaralternativer velges den aktiviteten som tar mest tid.

Spm. 31.

Oppgi yrkestittel og beskriv (om nødvendig) personens arbeidsoppgaver. Yrkeskode hentes fra heftet "Alfabetisk yrkesregister" (Statistisk Sentralbyrå, 1987).

Spm. 32.

Virksomhetens art beskrives nøye. Her er det arten av varer eller tjenester som bedriften produserer, vi skal ha beskrevet - ikke personens arbeidsoppgaver. Det er meget viktig at vi får en tydelig beskrivelse av virksomheten, fordi den skal gi grunnlaget for koding av næring. Næringskoden er fastsatt etter arten av den varen som blir produsert eller den tjeneste som ytes. Om kodingen skal kunne utføres korrekt, står og faller med de opplysninger intervjueren gir oss. Når

det gjelder f.eks. salgsvirksomhet, må vi derfor få greie på om det er engros- eller detalj salg. Det er heller ikke nok å oppgi f.eks. bare "konfeksjon", men oppgi om det er produksjon eller salg (engros-, detalj-) av konfeksjon.

NB: Det er VIKTIG at du gir en mer utførlig beskrivelse av næring enn vanlig i f.eks. AKU. Vi har denne gangen ikke noe spørsmål om bedriftens navn og adresse og har derfor ingen mulighet til å kontrollere næringopplysningene i tvilstilfelle.

Spm. 33.

Det er vanlig å gruppere personer som utfører inntektsgivende arbeid i tre grupper etter yrkesstatus:

- (1) selvstendig
- (2) ansatt
- (3) familiemedlem.

Selvstendig. Som selvstendig yrkesutøver regnes personer som driver økonomisk virksomhet for egen regning og risiko. Selvstendige holder vanligvis selv nødvendige driftsmidler (verktøy og utstyr) og må selv svare for skatter og avgifter som påløper.

Ansatt. En person som utfører arbeid i en annens tjeneste mot lønn eller annen form for godtgjørelse, regnes som ansatt. Arbeidet utføres for en annens regning, og den ansatte har ikke noe ansvar for betaling av avgifter (f.eks. moms) og skatter som er knyttet til arbeidsforholdet.

I praksis kan en støte på grensetilfeller mellom begrepene selvstendig og ansatt. Arbeidets art og varighet har ikke noe med begrepsskillet å gjøre. Alle fiskere, også førere eller skippere, skal regnes som ansatt hvis de arbeider på en annens persons fartøy.

Familiemedlem. Person som arbeider i bedrift som eies av et annet medlem av husholdningen, og som ikke har fast avtalt lønn for dette arbeidet.

NB: Yrkesstatus for dagmamma:

- (a) Dagmamma som i egen regi passer barn i eget hjem, regnes å drive økonomisk virksomhet for egen regning og risiko og grupperes som selvstendig.
- (b) Dagmamma som passer barn i barnets hjem, stilles på linje med hushjelp i privathusholdning og grupperes som ansatt.
- (c) Dagmamma skal aldri grupperes som familiemedlem.

Spm. 34.

Bare den høyeste fullførte allmennutdanningen skal avmerkes. Utdanningsnivået er markert med stigende koder fra 1-8. Voksengymnas med eksamen i enkeltstående fag der det ikke er avlagt mange nok eksamener til å få fullt vitnemål, regnes ikke som en fullført allmennutdanning.

Spm. 36.

Betennelser i det lille bekken vil først og fremst være betennelser i urinveier og indre kjønnsorganer.

Spm. 43.

Dersom begge er sterilisert (sp. 42), er det bare tidspunktet for når IO ble sterilisert, som skal registreres her.

Spm. 44.

Sterilisering av medisinsk grunn: Sterilisering som ledd i en sykdomsbehandling, som utilsiktet konsekvens av en sykdomsbehandling eller av andre helsemessige årsaker.

Spm. 45.

Spørsmålet dreier seg om den fysiske evnen til å bli gravid, ikke evnen til å fullføre et svangerskap. Spørsmål om evnen til å fullføre et svangerskap følger senere (spm. 47). For IO som lever i samliv, gjelder spørsmålet evnen til å bli gravid med nåværende ektefelle/samboer.

Spm. 49 og 50.

Siste fire uker vil si det samme som siste 28 dager forut for intervjuet.

Spm. 50.

Intervjueren skal lese opp de forskjellige metodene, og IO skal for hver av dem svare "ja" eller "nei". Hver enkelt metode skal altså nevnes ved navn.

Som en generell orientering for intervjueren gir vi en kort oversikt over metodene som brukes for å unngå graviditet:

Avbrutt samleie (tilbaketrekking) finner sted når mannen trekker seg tilbake før han får sædutløsning.

Sikker periode (rytme) innebærer at paret avstår fra samleie de dager i menstruasjonsperioden da de regner med at hun kan bli gravid.

Sæddrepende middel (krem, salve, skum, pute, stikkpille) brukes av kvinnen innvendig under samleie. Enkelte sæddrepende midler brukes også i forbindelse med andre prevensjonsmidler, f.eks. ved å smøre salve på pessar eller kondom.

Kondom brukes av mannen under samleie og er et ugjennomtrengelig overtrekk av gummi eller kunststoff.

Pessar er en livmorkopp av gummi eller myk plast, som kvinner bruker under samleie og som tas ut etterpå.

Spiral er et innlegg av plast eller metall. Den føres inn i livmoren av lege og hindrer at egg fester seg til livmoren.

P-pille (prevensjonspille) tas av kvinnen daglig eller i bestemte intervaller. Den inneholder et hormonpreparat som hindrer eggløsning.

Spm. 51.

Vi skal ha alle prevensjonsmetoder som har vært brukt i en periode på minst 3 måneder fra året 1975 og til intervjuetidspunktet.

Spm. 52-57.

For alle metodene IO/paret har brukt (siden 1975), skal tidsangivelse føres inn i prevensjonsskjemaet. Med tidsrom menes den sammenhengende tiden metoden ble brukt. Opphold i bruk pga. svangerskap skal ikke regnes som avbrudd.

For bruksperioder hvor IO ikke husker tidsangivelse, forsøk å få omtrentlig år, men gjør oppmerksom på usikkerheten ved en note nederst på siden.

To eller flere metoder kan ha vært brukt på samme tid. Begge metodene føres da opp, men på hver sin linje. Tidsangivelsen blir den samme for begge metodene.

For metoden som IO bruker nå (hvis den har vært brukt i minst 3 måneder), skrives kode 99 i rubrikken for "TIL ÅR".

Spm. 58.

Det vil kunne komme inn tilleggsopplysninger når oversikten til slutt leses opp for IO; disse føres eventuelt inn der det er plass. Sørg for at alle metoder (som er brukt i minst 3 måneder) kommer med, og at tidsangivelsen er så korrekt som mulig.

Dersom det bare har vært brukt én prevensjonsmetode og det oppgis bare ett tidsrom i skjemaet; kan en unnlate å stille dette kontrollspørsmålet.

Spm. 59.

Hensikten med denne seleksjonen er å skille fra hverandre personer som kan ha opplevd en periode med ufrivillig barnløshet i tiden rundt intervju tidspunktet og personer som dette ikke er aktuelt for (gravide, steriliserte, varig ufruktbare).

Spm. 66.

Inseminasjon: Kunstig befruktning enten med ektemannens sæd eller ukjent giver. Dersom IO nevner bestemte behandlingstyper som du har vansker med å plassere under de oppgitte svaralternativ, kan du lese opp svaralternativene for IO.

Spm. 73.

Se instruks til spm. 66.

Spm. 75-76.

Det er ikke meningen at utsagnene skal leses opp; IO skal lese dem selv, for så å ta standpunkt på grunnlag av kortet. Skulle det vise seg at IO har tydelige lesevansker, kan du lese opp utsagnene ganske langsomt og deretter få IO til å peke ut det hun synes er viktigst og nest viktigst.

Dersom IO finner at de oppgitte grunner ikke gjelder for henne, minnes hun om at det er spørsmål om grunner for kvinner generelt.

Spm. 78.

IO som f.eks. svarer "2-3 barn" må bes om å velge enten 2 eller 3.

Spm. 79.

Hensikten med denne seleksjonen er å skille fra hverandre IO som må antas å kunne få barn og IO som må antas ikke å kunne få det. Dermed kan vi unngå å spørre de sistnevnte om hvordan de stiller seg til det å få (flere) barn osv.

Spm. 80.

For gravide dreier spørsmålet seg om hun regner med å få flere barn etter det barn hun nå venter.

Spm. 81.

Svaralternativene leses ikke opp. Sett kryss for det eller de svaralternativer som passer med IOs svar.

Spm. 82.

Antallet skal omfatte både alle levendefødsler IO måtte ha hatt og det antall barn IO kan tenke seg å få.

Spm. 83.

For gravide dreier spørsmålet seg om tidspunktet for eventuelle barn etter det barnet hun nå venter.

Spm. 84.

Spørsmålet er hypotetisk for personer som er gift eller samboende, men skal likevel stilles til dem. IO må da forsøke å "tenke seg" hva svaret ville vært, dersom hun hadde vært enslig.

Spm. 87

På dette spørsmålet presenteres en skala for å måle "retningen" eller "styrken" på IO's synspunkter/holdninger. Skalaene går fra 1 til 10, hvor 1 og 10 representerer ytterpunktene. IO blir bedt om å velge det tall på skalaen, som best beskriver den oppfatningen hun har.

For personer som bor sammen med familiemedlemmer, gjelder spørsmålet IO's tilfredshet med forholdet til disse. For IO som ikke bor sammen med familie, gjelder spørsmålet IO's tilfredshet med "sitt privatliv".

Spm. 88.

Det skal settes ett kryss for hvert av utsagnene. Dersom IO angir betingelser for å være enig eller uenig, skal du be om å få svar ut fra et tenkt tilfelle med absolutt fritt valg.

Spm. 89.

Vis kort, men les ikke svaralternativene hvis ikke helt spesielle forhold gjør det påkrevet. Det er viktig at IO velger helt fritt selv.

Spm. 90.

I dette spørsmålet blir IO bedt om å si hvilket av de nevnte målene hun mener er viktigst og hvilket som er nest viktigst. Det betyr ikke at IO selv må mene at nettopp disse målene er de viktigste; vi ber bare IO prioritere blant de målene som er nevnt her.

Spm. 91.

Her skal også adoptivsøsken og stesøsken regnes med, såfremt de har vokst opp i samme familie som IO.

Når det gjelder døde søsken, settes en grense ved ett år, dvs. at hvis noen av søskenene er døde før fylte ett år, tas de ikke med.

Spm. 92.

Det er opp til IO selv å finne fram til hvem som må betraktes som hovedforsørger under mestepartens av IOs oppvekst.

For IO som opplyser at hun tilbrakte det meste av sin oppvekst på barnehem e.l., vesentlig uten kontakt med foreldrene, noteres dette.

F&Y 88

KVINNER

OPPGAVE

Linda Bye, 4 år, født i 1945

(Sidetallene refererer til side i spørreskjemaet.)

- s. 4: Linda Bye bor sammen med ektemann, født i 1940, og to barn, en gutt født i 1963 og ei jente født i 1969.
- s. 5: Hun vokste opp i Trondheim (stor by) og flyttet hjemmefra i oktober 1962.
- s. 6: Hennes første svangerskap resulterte i en gutt, født i januar 1963. Det andre svangerskapet endte med spontan abort i februar 1966 etter 3 måneders svangerskap. I juni 1969 fikk hun ei jente. Da hun ble gravid for fjerde gang, tok hun framkalt abort i 7. uke våren 1973.
- Begge barna lever.
- s. 8: Linda sier at det første barnet var ønsket, men at hun gjerne skulle vært noen år eldre før hun fikk det. Hun har bodd sammen med barna sine hele tiden. Hun er ikke gravid på intervju tidspunktet.
- s. 9: Linda gikk inn i et samboerforhold i april 1962. Det "opphørte" i oktober samme år idet hun giftet seg med samboeren.
- s. 10-21: Linda fullførte folkeskolen i juni 1959. Deretter tok hun ett år på framhaldsskole som hun fullførte i juni 1960. I august 1961 begynte hun i første klasse på realskolen. Hun sluttet på realskolen i september 1962 da hun oppdaget hun var gravid. I tiden august 1972 - juni 1973 fullfører hun ett-årig hjelpepleierskole.

I juli 1960 begynte hun på heltid som ekspeditrise i en skobutikk. Hun hadde denne jobben til august året etter. I mai 1963 begynte hun som dagmamma i eget hjem (2 dager pr. uke) og holdt på med det til en gang på sommeren 1965. Da fikk hun jobb som kassadame i en kolonialbutikk (30 timer pr. uke). Denne jobben hadde hun til hun begynte på hjelpepleierskolen. I august 1973 begynte hun full dag som hjelpepleier på et kommunalt sykehjem. Der jobbet hun til oktober 1979 da sykehjemmet ble nedlagt. I juli 1980 begynte hun i heldagsjobb som hjelpepleier på et hjem for psykisk utviklingshemmede. Denne jobben hadde hun også på intervju tidspunktet.

Linda tok svangerskapspermisjon fra juni 1969 og ut året.

Hun hadde ulønnet hjemmearbeid fra september 1962 til mai 1963 og var registrert arbeidsledig fra oktober 1979 til juli 1980.

- s.23: Hun har gjennomsnittlig 38 timer inntektsgivende arbeid pr. uke. Ektefellen er også i inntektsgivende arbeid.
- s.24: Han er drosjesjåfør (selvstendig) og har artium som høyeste allmennutdanning.

Linda var 12 da hun hadde sin første menstruasjon.

- s.25: Hun har ikke vært behandlet for betennelser i underlivet. Hun hadde sitt første samleie i 1962.
- s.26: Verken hun eller hennes mann er sterilisert, og hun tror det er fysisk mulig å bli gravid med sin ektefelle. Hun tror også det ville være mulig å fullføre et svangerskap om hun skulle ønske det.
- s.27: Hun har hatt samleie i løpet av de siste fire ukene. Mannen har da benyttet kondom.
- s.28: Siden 1975 har hun brukt både spiral, kondom og sikker periode.
- s.29: Spiral brukte hun fra 1975 til 1983. Fra 1983 til 1988 har hun og mannen benyttet kondom. I dette tidsrommet (1983-1988) har de også i noen grad benyttet sikre perioder.
- s.30: Linda har ikke forsøkt å bli gravid de siste 12 månedene.
- s.32: Linda har tidligere hatt en periode av minst 1 års varighet da hun forsøkte å bli gravid uten å lykkes. Det var i tidsrommet september 1966 - oktober 1968. Hun søkte ikke noen form for hjelp i denne perioden.
- s.33: Hun regnet med at hun nok ville bli gravid uten slik hjelp.
[Ingen oppgave til spm. 75-78.]
- s.34: [Merk av i spm. 79!] Hun regner ikke med å få flere barn.
- s.35: Hun er fornøyd med det antallet barn hun har. Dette er den viktigste grunnen. Hun synes også hun og mannen er for gamle til å få flere. [Ingen oppgave til spm. 84-90.]
- s.38: Linda har hatt 2 søsken. Hennes hovedforsørger under oppveksten var faren som var bygningssnekker (husbygg).

SPM. 21

ALDER	ÅRS- TALL	BARN	UTDANNING				
			a Født mnd. pl	b Type utdanning	Normal varighet		c Hvordan avsluttet fullført = 1 ikke fullført = 2
					Heltid mnd / år	Deltid timer	
14	1, 0		06 ↓	Folkeskole	7		1
	5, 9		08 ↑	Framhaldsskole	1		1
15	1, 0		06 ↓				
	6, 0						
16	1, 0		08 ↑	Realskole	3		2
	6, 1						
17	1, 0		09 ↓				
	6, 2						
18	1, 0	01					
	6, 3						

SPM. 22, 23

SPM. 24

a	YRKESAKTIVITET					ANDRE AKTIVITETER	
	b Yrke	c Virksomhet	d Arbeidsdeltidens lengde 10-24 timer = 1 25-34 timer = 2 35-44 timer = 3 45 timer og over = 4 uoppgitt = 5	e Ansettelses- forhold selvstæn- dig = 1 ansatt = 2 frivillig- medlem = 3	f Arbeids- forhold selvstæn- dig = 1 ansatt = 2 frivillig- medlem = 3	g Type aktivitet Hjem- arbeid = H aktivitetsskjemaet	h Type aktivitet Hjem- arbeid = H aktivitetsskjemaet
07 ↑	Ekspedient	233 Skattekontroll (detalj)	3	2			
08 ↓							
09 ↑							
05 ↑	Dagmamme	914 I eget hjem	1	1			

SPM. 21

ALDER		ÅRS- TALL	BARN	UTDANNING				
			Født	a	b	Normal varighet		c
			mnd	Begynn/ stoppet mnd . pr	Type utdanning	Heltid mnd / år	Deltid timer	Hvordan avsluttet fullført = 1 ikke fullført = 2
19		1 0 6 4						
20		1 0 6 5						
21		1 0 6 6						
22		1 0 6 7						
23		1 0 6 8						

SPM. 22. 23**SPM. 24**

YRKESAKTIVITET						ANDRE AKTIVITETER	
a	b	c	d	e	f	g	h
Begynnelse sluttet mnd. på	Yrke	Virksomhet	Arbeidstidens lengde 10-24 timer = 1 25-34 timer = 2 35-45 timer = 3 46 timer og mer = 4 uoppgitt = 9	Ansettelses- forhold selvstæn- dig = 1 ansatt = 2 famle- med- lem = 3		Begynnelse sluttet mnd. på	Type aktivitet hjem- marked = H arbeids- ledig = AL annet = AN (spesifiser)
				</			

		SPM. 21		UTDANNING				
ALDER	ÅRS- TALL	BARN Født mnd.	a	b	c			
			Begynn/ stuttet mnd. pr	Type utdanning	Normal varighet		Hvordan evaluert fullført = 1 ikke fullført = 2	
					Heltid mnd / år	Deltid timer		
24								
	<u>1 0</u> <u>6 9</u>	06						
25								
	<u>1 0</u> <u>7 10</u>							
26								
	<u>1 0</u> <u>7 11</u>							
27								
	<u>1 0</u> <u>7 12</u>	08	Hjelpepleierskole	1	1			
28								
	<u>1 0</u> <u>7 13</u>	06						

[illegible]

ALDER	ÅRS- TALL	BARN	UTDANNING					
			a	b			c	
			Begynn/ sluttet mnd. pr	Type utdanning	Normal varighet		Hvordan avsluttet	
		Født mnd				Heltid mnd / år	Deltid timer	fullført = 1 ikke fullført = 2
29	1 9							
	2 4							
30	1 9							
	2 5							
31	1 9							
	2 6							
32	1 9							
	2 7							
33	1 9							
	2 8							

[illegible][illegible]

SPM. 21

ALDER	ÅRS TALL	BARN	UTDANNING					
			Født mnd	Begynd/ sluttet mnd pd	Type utdanning	Normal varighet		Hvordan evaluert kullert = 1 ikke kullert = 2
						Heltid mnd / år	Deltid timer	
39	1 1 9 8 1 4							
40	1 1 9 8 1 5							
41	1 1 9 8 1 6							
42	1 1 9 8 1 7							
43	1 1 9 8 1 8							
44	1 1 9 8 1 9							

SPM. 22, 23

SPM 24

[illegible]

Timeplan for intervjuerkurs**2. KURSDAG (F & Y)**

0815 - 0915 Gruppene: Gjennomgang av øvelsesoppgavene
0925 - 1000 Alle: Registrering av utdanning
1010 - 1100 Alle: Frafall
1100 - 1130 KAFFE OG UTFLYTTING FRA ROMMENE
1130 - 1230 Gruppene: Video
1230 - 1330 LUNSJ
1330 - 1545 Gruppene: Prøveintervju
1600 - 1620 Alle: Oppsummering, avslutning og kurskritikk
1630 - MIDDAG

Statistisk Sentralbyrå
Oslo, 10. oktober 1988

Brev 1

Kjære alle intervjuere

Tusen takk for sist. Det var fint å få anledning til å treffe dere alle sammen. Vi er tilbake på kontoret og står igjen til tjeneste.

Materialet til F&Y er nå sendt ut. Noen kursdeltakere gjorde oss oppmerksomme på enkelte punkter som bør rettes opp.

- 1) Det er bare ved frafall at IO's telefonnummer skal stå på forsiden av skjemaet som returneres. Får du intervju, skal telefonnummeret ikke skrives på skjemaet. (Dette gjelder bare F&Y.)
- 2) Inndelingen av årstidskodene endres. Vi går over til kvartalsinndeling fremfor inndeling i årstider.

Første kvartal (januar, februar, mars)	= 21
Annet kvartal (april, mai, juni)	= 22
Tredje kvartal (juli, august, september)	= 23
Fjerde kvartal (oktober, november, desember)	= 24

Disse kodene skal brukes alle steder i skjemaet der IO ikke husker måned, men kan tidfeste begivenheten til kvartal. (De erstatter dermed også kodene på s. 12 i kvinne-instruksen og s. 11 i mannsinstruksen.) Husker IO heller ikke kvartalet, brukes koden 00.

NB! Vi har skrevet den nye inndelingen på en egen etikett som vi sender med. Etiketten er selvklebende. Klistre den inn på første side i Feltinstruksen før du går ut og intervjuer!

- 3) På noen IO-lister står det enkelte IO som er flyttet fra det området de er trukket ut på. Dersom disse bor for langt unna de andre IO'ene, returnerer du IO-brevet til oss. Det samme gjelder for IO som du kjenner og ikke selv kan intervju eller bytte med en annen intervjuer.
- 4) På s. 6 i instruks under "Forside", pkt. A, er det henvist til tettstedskartet. Dere som intervjuer i annen kommune enn deres egen, må bruke pkt. 1-5 i instruks for spm. 3 som rettledning for avkryssingen under dette punktet.

Lykke til med intervjuingen. Vi hører gjerne fra dere underveis.

Hilsen

Hege Kitterød
Hege Kitterød

Svein Blom
Svein Blom

Lars Østby
Lars Østby

Turid Noack
Turid Noack

Kari Grøholt
Kari Grøholt

Grete Korsvoll
Grete Korsvoll

Annie Margarete Langaas
Annie Margarete Langaas

Gretha Røyne
Gretha Røyne

Samboernes gåte løses

Hvorvidt samboere velger å gifte seg når de får barn, er et av de spørsmålene Statistisk Sentralbyrå ønsker å få svar på i sin store undersøkelse.

Vi vet at de blir stadig flere, men hvor mange de er, kan ingen si for sikkert. Samboerne har hittil vært en gåtefull gruppe for statistikerne. Nå blir mysteriet forhåpentlig løst.

INGE-LISE HEPPEMANN

Spenningen er stor i Statistisk Sentralbyrå. Hittil har kontoret som vet så og si alt om oss, måttet gi tapt overfor folk som flytter sammen uten å legge veien om prest eller fogd. Alle som ikke har vielse attest i skuffen, blir i offisiell befolkningsstatistikk registrert som enlige, enten de bor alene eller ei. Men i disse dager går startskuddet for den store Familie- og yrkesundersøkelsen 1988. Når 5000 kvinner mellom 20 og 43 år og 2000 menn på 25 eller 43 år forteller om sitt liv, vil også samboerne blir bedre kartlagt.

Bare én gang tidligere er vi blitt utforsket i så stor stil. Fruktbarhetsundersøkelsen av 1977 ga oss de første opplysningene om samboere. Den viste blant annet at 12 prosent av alle mellom 20 og 24 år foretrakk denne samlivsformen.

I mellomtiden tyder andre undersøkelser på at antall samboere har øket. Det vi nå er spente på, er hvor lenge samboerforhold varer, og hva som skjer når samboere får barn, sier Turid Noack, en av forakerne bak den nye undersøkelsen.

Spenningen har sammenheng med fødselsboomen de siste to årene. Den har vært særlig tydelig i Oslo og Akershus, og skyldes at kvinner som er født i 1950-40-årene har utsatt sine barnefødsler. Nå har de tydeligvis tatt igjen det forsamte. Det store spørsmål er om de vil gjøre det samme når det gjelder giftermål, eller om de vil forbli samboere.

For første gang er også menn med i undersøkelsen, og man ser med forventning fram til hva de vil fortelle om seg selv.

— Vi har mistanke om at det er store forskjeller mellom menn og kvinner, blant annet tror vi at mange flere menn er barnløse. I hvert eneste årskull opp til 50-årsalderen er det et overakudd av menn, påpeker Noack. — Det skulle tilsi at det finnes flere menn som aldri gifter seg og blir fedre, og vi vil gjerne finne ut om det er sosiale og geografiske forskjeller mellom gifte og ugifte menn. I Sverige har man funnet en sammenheng mellom menns økonomiske og sosiale status.

Viktig for oss alle

Å delta i undersøkelsen innebærer ingen kunnskapstest eller kjedelig utfylling av skjemaer. Byråets 800 intervjuere vil oppsøke hver enkelt og be dem fortelle om sin egen livssituasjon. Utvalget er sammensatt slik at svarene vil gi et riktig bilde av hvordan nordmenns familieliv og yrkesliv påvirker hverandre, og Statistisk Sentralbyrå håper på like stor oppslutning som ved forrige undersøkelse.

— Opplysningene er viktige når fremtidens samfunn skal planlegges, sier Turid Noack. — De vil gi en pekepinn om behovet for boliger, fødeavdelinger og barnehager. Vi vil også få vite om morgendagens pensjonister vil ha ektefelle og barn til å ta vare på seg.

Vei 1,5 million kroner satser byrået på å samle disse dataene. Til gjengjeld får statistikerne verdifullt arbeidsmateriale for år fremover, og Staten får helt nødvendige opplysninger. Derfor støttes undersøkelsen både av forskningsrådene, Kommunal- og arbeidsdepartementet og Forbruker- og administrasjonsdepartementet. Men alle må smøre seg med tålmodighet. Først i midten av 1990 vil den første rapporten foreligge. Derpå er det tid for de dyptgående analysene som kan gi oss et bedre bilde av oss selv.

Brev 2

TNo/28/10-88

Kjære alle F & Y-intervjuere,

Skjemaene strømmer nå jevnt og trutt inn. Vi er imponert over hvor bra skjemaene er fylt ut. Vi går nå igjennom noen skjemaer fra hver og en av dere. Dessverre greier vi ikke å holde tritt med arbeidet i felten, men med den kvaliteten det er på arbeidet er det bare å stå på.

Utvalget til F & Y var ajourført i høst, men alle flyttinger har ikke kommet inn. Det gir dessverre dere en del merarbeid i form av flyttinger og overføringer.

For de av dere som ennå ikke har hørt fra oss, minner vi om et par punkter i aktivitetsskjemaet. For det første er det fint om dere kan ta en siste sjekk på at alle perioder (det vil si streker) i aktivitetsskjemaet er merket både med begynnelse og sluttidspunkt. Her skal det som kjent stå måned. Husk også på at felter av minst tre måneders varighet som ikke er avmerket med utdanning eller jobb, skal avmerkes og kodes under andre aktiviteter.

Ellers er det noe for tidlig å vurdere frafallet i undersøkelsen. Målet er maksimalt 20 prosent. Går det like bra som hittil, så skal vi nå dette målet.

Vi er inneforstått med at F & Y-arbeidet for mange av dere vil ta lenger tid enn den fastlagte feltperioden. Flere har fått svært mange IO, og vi kom jo også for sent i gang med utsendelsen av materialet. Vi håper bare at det aller meste er unnagjort før kjøreforholdene blir for vanskelige. Fortsatt lykke til!

Med vennlig hilsen

Turid Noack
Turid Noack

Noen avisomtaler gjengitt i faksimile.

Fødselsboom blant de unge

Unge kvinner har i år stått for en liten fødsels-eksplosjon. For første gang siden tidlig på 60-tallet er det nå en økning i fødselstallet blant nærke kvinner under 25 år. Mens antall barn pr. kvinne har ligget på ca. 1,75 og lavere de siste 10 årene, kan det økende fødselstallet blant unge bidra til at gjennomsnittlig barnetall stiger til 1,85 i år. Befolkingsforskerne klarer seg i hovedet, og lurer på hva som er forklaringen. Denne endringen blant de unge hadde de ikke forventet.

HILDE HARBO
ROLF ØHMAN (foto)

— Hvis tendensen fra første halvår holder seg, kan vi få en økning på inntil 6000 barn i forhold til de ca. 54 500 ifjor.

Ca. halvparten av disse 6000 blir født av kvinner rundt 30 år. Økningen i denne gruppen skyldes at disse kvinnene har utsatt fødselen på grunn av Leka, lang utdannelse, slik at vi nå får en «oppbrenningseffekt». Denne økningen er ingen overraskelse. Vi har sett en slik tendens i flere år nå. Men resten av økningen skyldes et helt nytt fenomen, nemlig at de yngste kvinnene nå føder flere barn. sier forsker Lars Østby ved Statistisk Sentralbyrå.

Han har foreløpig ingen teori om årsaken til økningen blant de yngste. Det er ikke blitt mindre viktig for de unge å få seg utdannelse og jobb. Ingenting tyder på at prevensjonsbruket kan ha gått ned. Det må ha skjedd noe annet i norsk samtid som har en positiv innflytelse på de unges holdning til å få barn. Vi ser forøvrig den samme tendensen i Sverige.

Der synes det som om fødselshyppigheten vil øke fra 1,85 ifjor til minst 1,95 i år, sier Østby.

— Ingen ny baby-boom

Men han advarer mot å tro at vi nå er inne i en ny baby-boom-periode som den vi hadde etter krigen. — Jeg tror ikke årets tendens er et tegn på en permanent økning av fruktbarehet. Det er langt igjen til nivået på 2,1 barn per kvinne, som er minimum for at vi skal klare å opprettholde folketallet ut i neste århundre.

Men selv om Østby synes det er pinlig at han og de andre befolkningsforskerne ikke kan forklare årets lille fødsels-eksplosjon blant unge

Født

- Ullevål sykehus, 1. de:
Det ble en gutt!
Berghild og Tom.
- Ullevål sykehus, 17. de:
En lillebror er kommet til
Andreas og Kathrine.
Marit Vangs og
Henrik Melgaard.
- Barum sykehus, 17. de:
Ti alle venner og
beakjente.
Vi har fått en ny. Ha jente
Kamilleste, Heidi og Erik
Andersen.
- Barum sykehus, 17. de:
En fin, liten gutt.
Kjersti Grønnes og
Brynn Martinsen.
- Barum sykehus, 17. de:
Vi har fått en fin pike.
Arne og Anne Lise
Brekkester. Barum.
- Barum sykehus, 17. de:
Det ble en fin, liten pike
Charlotte Daljeberg og
Petter Tøp.
- Akers sykehus, 18. de:
Elvind har fått en bror.
som heter Andreas.
May Britt Sundbo og
Ande Kristof Matheson.
- Ullevål sykehus, 18. de:
Kamilleste ble født kl. 10.30.
Hun er nydelig allerte.
Maritane og Anders.
- Ullevål sykehus, 18. de:
Stine har fått en
kjempesøt bror.
Karin og Roger Elvnes.
— sykehus, 18. de:

kvinner trenger de ikke å fortvile lenge. Tilfeldighetene gjør at nettopp i år setter Statistisk Sentralbyrå i gang en stor befolkningsundersøkelse. Svarene fra denne intervju-undersøkelsen kan kanskje forklare endringen blant unge kvinner, og også at om dette bare er et blaff eller en mer langsiktig tendens. Resultatene vil bli sammenlignet med en lignende undersøkelse fra 1977.

— Vi spør om forhold med tilknytning til yrke, utdannelse, holdninger, samliv, barn og prevensjon. Resultatene vil gjøre det lettere å anslå behovene for barnehager, skoler, boliger, arbeidsplasser og helse- og omsorgstjenester i fremtiden, sier Østby.

Pappa Andreas, og mamma Hanne er ikke det minste overrasket over at flere under 25 år velger å få barn.

Først barn - så utdannelsen

I en trivelig leilighet på Barums Verk leper lille Stine (16 måneder) fornøyd omkring. Hun ble født da mamma Hanne var 23 år, og snart får hun selskap med en liten bror eller søster. Familien Tønnesen er et eksempel på den økede fødselshyppigheten blant unge. Og hverken Hanne eller pappa Andreas er overrasket over den nye svingningen i statistikken. De har mange jevnaldrende

venner som også nettopp har fått barn.

Befolkingsforskerne skjønner ikke årsaken til denne endringen, men Hanne og Andreas har et klart svar på hvorfor de planla å få barn så tidlig.

— Det nytter ikke for en kvinne å få barn midt i en utdannelses- og karrieresituasjon. For meg sto valget mellom å få barn tidlig, og gå i gang med videre utdanne-

når barna ikke krever så mye stell lenger, eller å vente med barnfødselen til jeg var ferdig med utdannelsen og etablert i yrkeslivet. Det siste alternativet ville innebære at jeg ikke fikk barn før jeg var i 30-årsalderen. Jeg hadde ikke lyst til vente så lenge, sier Hanne.

Andreas er enig i prioriteringen. — Selv om vi har dårlig økonomi i småbarnsperioden nå enn om vi hadde

ventet til vi var eldre, vil vi få en annen fordel med denne løsningen. Når vi er 40 år, er barna så store at de klarer seg selv, og vi er fortsatt unge nok til å oppleve en ny ungdomstid.

— Jeg har valgt å få barn først og ta utdannelsen etterpå, sier mamma Hanne tønnesen. Hun og pappa Andreas venter snart en bror eller søster til lille Stine på 16 måneder.

SB1/ØKr/BjM/TNo/Løs/m.fl./30/8-89

-PROSJEKTBEKRIVELSER-**FAMILIE- OG YRKESUNDERSØKELSEN 1988****INNHold**

	side
Forord	136
I Innledning	137
II Tids- og ressursplan	138
III Bemanning og eksterne kontakter	139
IV Metode og teori	142
V Resultater fra registerbaserte analyser	144
VI De enkelte prosjektene:	149
1. Kvinners familiedanningsmønstre	149
2. Menns familiedanningsmønstre	154
3. Flytting hjemmefra	159
4. Fruktbarhetsatferd og holdninger	162
5. Prevensjonsbruk	166
6. Infertilitet	167
Referanser	169

FORORD

Dette analysenotatet har flere målgrupper. For Statistisk sentralbyrås ledelse tjener det som et samlet prosjektskriv som viser hvordan Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 vil bli analysert i Byrået. Det skal også gi våre eksterne finansieringskilder muligheter for å se alle våre analyser av dette datasettet under ett. Notatet skal dessuten tjene som en generell orientering om hva vi planlegger å gjøre med F&Y-dataene. Datasettet er meget velegnet for en rekke analyser, både demografiske og andre. Andre forskere får her en oversikt over hva vi har på programmet, slik at vi unngår uheldige dobbeltkjøringer til fordel for nye analyser.

FORORD 2, TIL VEDLEGG 9 I IN 92/4

Siden det første forordet ble skrevet, er det skjedd noen endringer i prosjekter og i medarbeiderstaben. Kontaktpersoner for de enkelte delprosjektene er nå:

1. Kvinners familiedanningsmønster: Øystein Kravdal, Turid Noack, Marit Rønsen
2. Menns familiedanningsmønster: Svein Blom, Per Sevaldson
3. Flytting hjemmefra: Inger Texmon
4. Fruktbarhetsatferd og holdninger: Svein Blom og eventuelle andre medarbeidere
5. Prevensjonsbruk: Turid Noack, Lars Østby
6. Infertilitet: Turid Noack

For øvrig kan alle generelle henvendelser om Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 også rettes til Turid Noack.

I INNLEDNING

I april 1988 ble det laget et analysenotat for Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 (TNo m.fl. 20/4-88 FAMILIE, UTDANNING OG YRKE TILPASNING ELLER ALTERNATIVE VALG? -en analyse av kvinner og menns familiedanningsmønster-). Notatet var det første samlede forslaget for aktuelle analyser. Notatet ga en kortfattet orientering om formålet ved F&Y, redegjorde for datasettet og mulige analyser og la fram en samlet plan for organiseringen av analysearbeidet. Det siste punktet fikk en ganske omfattende omtale i notatet. Organiseringen innebar en oppsplitting i to separate team som skulle arbeide med henholdsvis kvinne- og mannsdataene, en inndeling i tre trinn (tabellanalyse, forløpsanalyse og syntese) hvor siktemålet var mest mulig parallellkjøring mellom teamene og tre biprosjekter i tillegg til de to hovedprosjektene.

Det notatet vi presenterer her, "Prosjektbeskrivelser for F&Y88", skal gi en mer substansiell beskrivelse av våre analyseplaner enn det første notat ga. Siden organiseringen av den deskriptive og analytiske virksomheten stort sett følger de linjene som ble trukket opp i det første notatet, vil dette bli lite omtalt i det notatet vi nå legger fram. Dette notatet er således ingen erstatning for det første, men en videreføring av notatet av 20/4-88.

Som det framgår av det første analysenotatet, er det lagt vekt på å komme fram til mest mulig helhetlige analyser av F&Y, selv om arbeidet nødvendigvis må deles på flere personer og strekke seg over lengre tid. Av samme grunn har vi holdt fast på opplegget med et felles notat også når det gjelder prosjektskrivene.

Notatet gir både mer inngående beskrivelser av tidligere skisserte prosjekter, og presenterer analyseplaner som er nye, sett i forhold til det første notatet. Planleggingen av hvilke analyser som skal prioriteres, er imidlertid ikke avsluttet i og med dette notatet. Som understreket i vårt første notat, regner vi med at såvel den deskriptive rapporteringen fra F&Y som trinn I av analysefasen (som skal gi den første oversikt over livsløpsmønsteret til de kohortene som inngår i materialet), vil få avgjørende betydning for senere analyseopplegg.

II TIDS- OG RESSURSPLAN

Dataene fra Familie- og yrkesundersøkelsen (F&Y) vil være klare i fjerde kvartal 1989, og analysearbeidet er så smått kommet i gang. Det vil bli trappet gradvis opp og vil økes ytterligere når det første rapporteringen fra undersøkelsen er tilbakelagt i begynnelsen av annet halvår 1990.

I vårt første analysenotat var det satt av 1 1/2 årsverk til deskriptiv rapportering fra F&Y og 13 årsverk til analysefasen, det vil si totalt 14 1/2 årsverk. Den samlede innsatsen fra Demografisk analysegruppe (DAG) er utvidet i forhold til disse planene. Inkludert både den første deskriptive rapporteringen og analysefasen og en syntese er det nå satt av til sammen 17 1/2 årsverk. Økningen skyldes hovedsakelig at det er tatt med et nytt prosjekt, "Flytting hjemmefra" og en noe større satsing på analyse av mannsdataene.

Hovedtyngden av det analytiske arbeidet vil komme i 1990-1992. I denne perioden vil vi bruke 3-5 årsverk per år til analyser av F&Y. Hele prosjektet avsluttes med en rapport fra den siste fasen (syntesen) i annet halvår 1993.

SSB har til nå brukt om lag 4.5 millioner kroner til planlegging, datainnsamling og den første bearbeidingen av dataene. Til rapportering og analyser av F&Y er det planlagt brukt i alt 8 1/2 årsverk finansiert av interne midler. I tillegg til dette kommer databearbeidingskostnader m.m.

For de 9 eksternt finansierte årsverkene som er planlagt, har Forbruker- og administrasjonsdepartementet gitt midler til det første halvåret av analyseprosjektet "Menns familiedanningsmønster", og vi håper de vil dekke ytterligere 2 1/2 år, det vil si totalt 3 årsverk. De resterende 6 årsverkene som inngår i analysefasen, er søkt dekket av Norges almenvitenskapelige forskningsråd og Norges råd for anvendt samfunnsforskning (PSe/30/1-89, PSe/31/3-89). Søknaden er ikke endelig avgjort.

III BEMANNING OG EKSTERNE KONTAKTER

For hvert av prosjektene er det satt opp hvem som vil være hovedansvarlig for arbeidet. Analysene av F&Y88 vil i større eller mindre grad involvere de aller fleste medarbeiderne i DAG. Gruppens 3 medlemmer på forsker I nivå vil også inngå som rådgivere og vil derfor spille en mer aktiv rolle i analysearbeidet av F&Y88 enn det bemanningsoversikten for hvert enkelt prosjekt viser.

For et prosjekt av denne størrelsesorden og varighet er det selvsagt ikke mulig å fastlegge en definitiv bemanningsplan. DAG har med sin nåværende bemanning en meget bredt sammensatt kompetanse som skulle kunne gi god dekning for de aller fleste analyseplanene. Prosjektet vil dessuten trenge en ny person.

Helt fra planleggingsstadiet av F&Y88 har vi hatt svært god støtte i et aktivt og bredt sammensatt rådgivende utvalg. Vi regner med å nyttiggjøre oss dette utvalget også i analysefasen.

Såvel det første analysenotatet som dette notatet er begrenset til å gjelde de analyser som skal utføres i DAG. Vi ser det som svært viktig at analysearbeidet skjer med gode kontakter også til andre grupper i Byrået og til eksterne kontakter i såvel inn- som utland.

Professor Jan M. Hoem (Demografiska avd., Stockholms universitet) har siden 1985 vært aktivt engasjert i planleggingen av undersøkelsen. Han har sagt seg villig til å fungere som rådgiver også i analysefasen og er dessuten interessert i å utnytte F&Y-materialet til egne analyser. Hvilke felter dette i så fall vil være, er ennå ikke fastlagt.

Når det gjelder en eventuell veilederfunksjon, kan dette tenkes gjennomført både ved besøk hos oss over noe lenger tid (eksempelvis 1-2 uker) og ved at en eller flere fra oss reiser til Demografiska avdelingen. NAVF utlyser egne midler beregnet på å styrke kontakten med utenlandske forskningsmiljøer. Vi vil søke om slik støtte med tanke på å få til en besøksordning med Hoem fra og med annet halvår 1990.

Lege Finn Egil Skjeldestad (Regionsykehuset i Trondheim) har også deltatt aktivt i planleggingen av F&Y over lengre tid. Han har fått finansiert utvidelsen av spørsmålssekvensen om infertilitet og spørsmålene om tidligere prevensjonsbruk.

Skjeldestad har diverse analyseplaner for egen del. Vårt biprosjekt om infertilitet er satt opp som et samarbeidsprosjekt med Skjeldestad.

Forsker Anne Lise Ellingsæter (Inst. for samfunnsforskning) har lang erfaring i å analysere personers arbeidsmarkedstilknytning. Hun er interessert i å utnytte F&Y-materialet til analyser av yrkesmønstre i et livsløpsperspektiv og vil selv søke finansiering av et slikt prosjektet. Dette er et område hvor vi har mindre erfaring, og det vil derfor være ønskelig med et nært samarbeide. Et samarbeide med Ellingsæter ville også gi en mer fortløpende kontakt med fagmiljøet på ISF/INAS som p.t. synes å være sterkt engasjert i livsløpsanalyser innen det feltet vi arbeider med.

Forsker Ole Gulbrandsen (Norges byggforskningsinstitutt) har planer om et prosjekt kalt "Å bo alene i livsløpet". Livsløpsanalyser av husholdnings-sammensetning er vanskelige p.g.a. utilstrekkelige datakilder, men F&Y kan være aktuell som en av flere kilder. Gulbrandsen har også vært interessert i å styrke kontakten med DAG spesielt og Byrået generelt ved å ha kontor plass i Byrået for en kortere tid. I forhold til våre analyseplaner for F&Y ligger hans prosjekt nærmest opp til prosjektet Flytting hjemmefra (se side 25). En utvidet kontakt med Gulbrandsen vil være positivt sett fra dette prosjektets side.

I tillegg til de nevnte prosjektene har vi en del kontakter/interessenter som kan komme med viktige innspill i F&Y-analysene. Vi har hatt kontakt med tre internasjonale opplegg som i større eller mindre grad sikter mot komparative analyser og aktivt samarbeide. Economic Commission of Europe (ECE) har nedsatt en gruppe som skal arbeide med planlegging av fruktbarhets- og familieundersøkelser. Gruppen har foreløpig hatt to møter. Det ser ut til at de kommer til å anbefale undersøkelser som i mange henseende er svært like vår egen. På noe sikt skulle det således bli muligheter for spennende komparative analyser. European Science Foundation (ESF) har nylig etablert et såkalt nettverk om demografi og sosial endring. En av de to arbeidsgruppene i dette nettverket skal arbeide med "Household Dynamics and Social Change in Contemporary Europe". Livsløpsanalyser står sentralt i denne tilnærmingen. Foreløpig er det planlagt et workshop om et års tid. Om nettverket fortsetter ytterligere 3 år, burde det kunne gi gode muligheter for en komparativ utnytting av F&Y-dataene, men det er noe tidlig å si hvordan dette arbeidet vil utvikle seg. I det forskningsmessige samarbeid med EF er Norge med på blant annet et program for infertilitetens epidemiologi. F&Y-data har til nå vært den beste

kilde for slike analyser. FU77 er mye brukt internasjonalt for anslag over infertilitetens omfang, og det vil være interesse for å utnytte dette materialet sammen med F&Y-data. Vi planlegger likevel ikke å legge mye egne ressurser ned i dette.

I det første notatet (TNo m.fl., 1988) er også de mest aktuelle interne samarbeidspartnere listet opp, Gruppe for analyse av offentlig økonomi og arbeidsmarked (GOA) og Gruppe for mikroøkonometri (GØK). Her er det ikke skjedd noe nytt, og vi regner med at interessen fra disse gruppene står ved lag. GØK har også kontakter med miljøet rundt professor Heckman ved Yale.

IV METODE OG TEORI

Valg av analysemetoder vil selvsagt variere med formål og dataenes beskaffenhet. Den deskriptive rapporteringen vil, som for FU 1977, hovedsakelig basere seg på tabellanalyse. Frekvenstabeller og gjennomsnittsberegninger er også nyttige instrumenter i trinn I i analysefasen. Det vil hjelpe oss med å få fram en del fundamentale strukturer i materialet og vise hvor det er særlig viktig å gripe til mer presise verktøy.

Allerede i planleggingen av F&Y var det forutsatt at vi skulle etablere et datasett som ga mulighet for livsløpsanalyse, fortrinnsvis multivariat modellering av overgangsintensiteter, såkalte hasardratemodeller. Multivariate metoder innebærer at man estimerer "rene" effekter av en enkelt variabel, med kontroll for andre variable. Hasardratemodellene gir anledning til å betrakte tidsvarierende bakgrunnsfaktorer og gjør det også mulig å studere et mer komplisert tilstandsrom der det f.eks. er konkurrerende overganger eller mulighet for å gå både fram og tilbake mellom de ulike tilstandene. Det er utviklet flere EDB-programmer som kan være nyttige for hasardrateanalyser.

I DAG er det i de senere årene gjennomført en rekke analyser basert på hasardratemodeller. Selv om det fortsatt er et stort behov for opplæring av enkelt medarbeidere, står gruppa som helhet godt rustet når det gjelder den metodiske siden av F&Y-analysene.

Livsløpsanalyser slik vi kjenner dem, kan gi meget presise beskrivelser av hva som påvirker/er bestemmende for ulike aktiviteter, faser og begivenheter i livsløpet. De multivariate teknikkene hjelper oss til å se hvordan en rekke faktorer som giftermålsalder, utdanning, bosted m.m. påvirker f. eks. tidspunktet for første fødsel og hvordan de samme faktorene samt alder ved første barn påvirker en eventuell overgang fra ettbarns- til tobarnsmor o.s.v. Tilsvarende analyser kan gjøres av overgangen fra første samliv, første samlivsbrudd o.s.v. Presentert som enkeltanalyser vil vi få presis kunnskap om de enkelte leddene i fruktbarhets- og samlivsmønsteret. Uten videre bearbeiding er det imidlertid vanskelig å se helheten i familiedanningsmønsteret. For å få slik innsikt kan det være hensiktsmessig å operere med typologier. Typologiene kan enten legge vekt på beskrivelse eller konstrueres med tanke på å forklare variasjon i datamaterialet. Særlig på trinn III i analysefasen, trinnet som er viet syntese, vil det være aktuelt å arbeide med typologier.

Den økende interessen for livsløpsanalyser er ikke minst et resultat av utviklingen av nye analysemetoder. F.eks. har hasardratemodeller i de senere årene vunnet stadig sterkere innpass innen demografi, samfunnsvitenskap og medisin. Begrepet livsløpsanalyser er imidlertid mangslungent. Skrede og Tornes (1983) omtaler livsløpsanalyser som "- et samlebegrep som dekker over et bredt spekter av samfunnsvitenskapelige teorier, tilnæringsmåter og forskningsdesign. Felles for dem alle er at de har utgangspunkt i det individuelle livsløp, i alderstilknyttede og tidsrelaterte begivenheter, aktiviteter og statuser." Skrede og Tornes skiller mellom tre hovedtyper av livsløpsteorier; teorier hvor livsløpet er en viktig referanseramme, teorier som ser livsløp som en prosess og teorier hvor utviklingsaspektet framheves.

Livsløpsteorier med vekt på referanseramme understreker nødvendigheten av å se atferd som et resultat av faser i livsløpet, det vil si i sin kontekstuelle sammenheng. Men rammebetingelsene kan også være historisk betinget, f. eks. et resultat av oppvekst i en bestemt historisk periode. De prosessorienterte livsløpsteoriene legger på sin side mer vekt på hendelser tidligere i livet og forestillinger om hva som vil skje i framtida, når de skal forklare atferd og handlingsvalg. I den siste type livsløpsteorier, livsløp som utvikling, er det personlighetsutvikling eller endringer i organismen som blir framhevet, og tilpasning til overganger og nye situasjoner står sentralt.

Begrepet livsløpsanalyse blir ofte brukt nærmest synonymt med metode. Anvendt på denne måten har vi som nevnt en meget god kompetanse i vårt analyseteam. De teoretiske aspektene av et livsløpsopplegg har både hos oss og i mange andre demografiske miljøer vært ofret mindre oppmerksomhet. Som et felles fundament for F&Y- analysene vil det bli lagt mer vekt også på den teoretiske siden av et livsløpsopplegg. I første omgang vil det være aktuelt å få bedre oversikt over de ulike typer livsløpsteorier. Arbeidet med den teoretiske tilnærmingen vil ikke bli definert som et eget prosjekt, men være en del av samarbeidet mellom dem som skal arbeide med F&Y- analysene. Det kan etter hvert tenkes å bli nedfelt i et eget notat, men det kan også tenkes at resultatet av dette arbeidet utelukkende vil finnes i rapportene fra enkeltprosjektene. Større vektlegging på de teoretiske aspektene er ikke minst viktig med tanke på siste trinn av analysearbeidet, syntesen av resultatene.

Selv om en livsløpstilnærming er den sentrale angrepsvinklen både metodisk og teoretisk, forhindrer dette selvsagt ikke andre metoder og teorier. Dette tas opp nærmere under hvert enkelt prosjekt.

V RESULTATER FRA REGISTERBASERTE UNDERSØKELSER

I DAG har det i de senere årene vært nedlagt et betydelig arbeid for å tilrettelegge allerede eksisterende data for registeranalyser, og flere analyser er allerede publisert. Siden F&Y skal supplere og utdype den innsikten vi kan få fra slike analyser, tar vi her med en kort oversikt over de viktigste resultatene til nå.

Analysene er basert på fødsels- og ekteskapshistorier fra Det sentrale personregistret samt diverse sosioøkonomiske kjennetegn fra Folketellingene 1960, 1970 og 1980. Fordi materialet omfatter komplette kohorter av norske kvinner, har det vært mulig å foreta en meget detaljert kartlegging av familie- og fruktbarhetsatferden, med oppdeling i relativt små grupper.

Den største ulempen forbundet med bruken av slike data er selvfølgelig at variabeltilfanget er svært begrenset. Spesielt er det uheldig at de "papirløse" ekteskapene ikke er registrert. Beskrivelsen av arbeidsmarkedstilknytning og utdanningsaktivitet er tverrsnittsdata fra folketellingene 1960, 1970 og 1980, ikke kontinuerlige historier slik man vil få i F&Y. Våre registerfiler inneholder også opplysninger om bosted og inntekt ved folketellingstidspunktene. Registeranalysene omfatter i første rekke perioden 1965-1984, og gir derfor god informasjon om hva som har skjedd også i tiden etter Fruktbarhetsundersøkelsen 1977.

A. En ren-demografisk studie av barnetallsfordelingen

Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 viste at kvinnene født i siste halvdel av 1950-åra ventet lenger med å få barn enn de foregående kohortene (født 1933-1955). Denne utviklingen er senere dokumentert i en registeranalyse av barnetallsfordeling (Brunborg og Kravdal, 1986). De viser også hvordan tendensen til senerelegging av førstefødslene forsterket seg på slutten av 1970-tallet og i begynnelsen av 1980-tallet. Alder ved førstefødsel økte meget sterkt fra omtrent 1972.

FU 1977 konkluderte med at fallet i fruktbarhet for kohortene født etter 1935 i det store og hele skyldes at stadig flere nøyde seg med to barn. Brunborg og Kravdals analyse bekrefter også disse resultatene. Andelen av to-barnsmødrene

som har fått sitt tredje barn i løpet av fem år, har falt fra midten av 1960-tallet til slutten av 1970-tallet og har senere vært konstant. I løpet av 1989 vil det foreligge fødselshistorier oppdatert til utgangen av 1988. Vi vil da se på om disse tendensene har holdt seg, og om utflatingen av tredjefødselshyppigheten gjelder også hvis observasjonstiden er opp mot 10 år.

Oppfølgingsstudiene vil forhåpentlig også kaste betydelig lys over oppgangen i periodefruktbarheten som var særlig sterk i 1988. Oppgangen henger trolig sammen med blant annet endringer i aldersmønstret. Det ser ut til at at det for de yngste kohortene har vært en svak reduksjon av alder ved første fødsel, etter en jevn oppgang i omtrent 15 år.

B. Menns fruktbarhet

Med utgangspunkt i registermateriale (ajourført ut 1986), er også menns fruktbarhetsatferd analysert (de Leon, Kravdal og Andreassen, 1988). Resultatene viser nøyaktig de samme tendensene som for kvinner. Regionalt er det særlig forskjellene i andelene barnløse menn som er store.

C. Sosiodemografisk analyse av barnetallsfordeling

Ved å gjøre bruk av folketellingsdata har vi utvidet de rendemografiske registeranalysene til også å omfatte ulike sosiodemografiske faktorer. For tiden arbeider Kravdal med en analyse av tredjefødsler. Kvinner som fikk sitt andre barn i 1964, 1969, 1974 og 1979, er plukket ut, og deres videre fruktbarhetsatferd sees i forhold til ekteskapelig status, bosted og utdanningsnivå. Datamaterialet er ajourført til utgangen av 1984. Arbeidet vil bli publisert i slutten av 1989 eller begynnelsen av 1990.

Foreløpige resultater tyder på at fallet i tredjefødselstilbøyelighet og den etterfølgende utflatingen har gjort seg gjeldende for de aller fleste grupper. Mulighetene til å kartlegge utviklingen over tid for de enkelte gruppene er litt begrenset fordi utdanning, bosted etc. bare er kjent i 1960, 1970 og 1980 (individuelle flyttehistorier er planlagt etablert først i 1990). For kvinner med andrefødsler i 1969 og 1979 legges det også vekt på noen økonomiske variable (ektefellens inntekt og kvinnens egen yrkesaktivitet året etter fødselen).

Konklusjonene er foreløpig usikre, men det ser ut som begge typer økonomiske faktorer har en viss forklaringskraft – dog kanskje mindre enn ventet. Avstanden mellom de foregående fødslene er for øvrig en meget viktig faktor for tredjefødselshyppigheten. Andre variable som trekkes inn, er trossamfunn, utdanningen til kvinnens foreldre og til ektefellen, samt tidligere demografiske begivenheter som tidspunkt for første fødsel i forhold til giftermålet.

D. Sosiodemografisk analyse av samlet barnetall

Studier av overgangen fra en paritet til den neste har lett for å gi en litt for fragmentarisk innsikt; vi har derfor også sett spesielt på hvordan det totale barnetallet for kvinner født 1935, 1945 og 1955 varierer med sosiodemografiske faktorer (Kravdal, 1989). Studiene viser en meget begrenset effekt av skilsmisser på barnetallet ved 39-årsalderen, mens det er store variasjoner i barnetallet mellom landsdelene og mellom utdanningsgruppene. Disse variasjonene finner vi igjen i alle tre kohortene.

Når de som har høy utdanning får betydelig færre barn enn de med lav utdanning, henger dette for en stor grad sammen med at de høyt utdannede gifter seg senere og at en større andel av dem forblir ugifte. Kravdal har også sett på hvilken innvirkning det har på barnetallet om et gitt utdanningsnivå er nådd tidlig eller sent i livsløpet. Dataene gir ikke mulighet for å vise hvor lang tid det går fra den endelige utdanningen er ferdig til første barns fødsel (og hvordan f.eks. yrkesaktivitet og inntekt har vært i mellomtiden). På disse områdene vil F&Y-dataene gi et viktig supplement til våre registeranalyser.

Det regionale mønsteret er studert både ved å se på bosted i oppveksten og bosted i voksen alder. Bosted i voksen alder har klart størst betydning for barnetallet.

Andre variable som er trukket inn i analysene av det totale barnetall, er yrke og inntekt for begge ektefeller (fire år før barnetallet måles), mannens utdanning, utdanningen til kvinnens foreldre og trossamfunn. Trossamfunn har stor betydning, men er en forklaringsfaktor som bare berører noen få. Om lag 4 prosent er medlem av et annet trossamfunn enn Statskirken, og 3 prosent står utenfor ethvert trossamfunn. Her savner vi en finere oppdeling i trossamfunn og en indikator for religiøs aktivitet. Det sistnevnte vil vi få i F&Y-materialet.

Yrke, særlig kvinnens, viser stor samvariasjon med barnetallet. En samvariasjon som rimeligvis både skyldes at yrke påvirker barnetallet og at yrkesvalg er et resultat av familiestørrelse. Her vil kontinuerlige yrkeshistorier være til stor hjelp for analysen, men en utvalgsundersøkelse gir selvsagt ikke anledning til en oppdeling i så mange yrker som registeranalyser. Erfaringene fra registerundersøkelsene bør brukes til å lage en velegnet yrkesinndeling for F&Y analysen.

Når det gjelder inntekt, er funnene av tvilsom verdi. Mannens inntekt på ett tidspunkt er ikke nødvendigvis så sterkt korrelert med den inntekt han har hatt tidligere i livet. Kvinnens inntekt på ett tidspunkt er enda mindre egnet i slike studier av totalt barnetall, da den ofte er svært avhengig av hennes barnetall og sier forholdsvis lite om den inntekt hun har hatt eller hatt mulighet til å ha tidligere. Da er trolig de studiene som gjøres av inntektens betydning for tredjefødslene, av større verdi. For analysene av F&Y er det planlagt å koble til kontinuerlige inntektsopplysninger.

Registeranalysene har også sett på tidspunkt for første fødsel og første giftermål, omfanget av barnløshet og hyppigheten av fem-barnsfamilier i ulike sosial- og regionalgrupper (Kravdal, 1989).

E. Skilsmitter

Kravdal og Noack (1988) har studert skilsmisseutviklingen fra 1965 til 1985. Reduksjonen i barnetallet kan ikke forklare den sterke økningen i skilsmitter i denne perioden. Sammenhengen mellom ekteskapsvarigheten og skilsmissegfrekvensen har variert litt over tid, men grunnmønstret er at det er en sterk stigning de første årene av ekteskapet etterfulgt av et fall eller en utflating. Dette mønstret er for øvrig også diskutert med utgangspunkt i modeller som tar hensyn til uobserverbar heterogenitet (Aaberge m.fl., 1989).

Den rendemografiske analysen viser at faktorer som barnetall, alder på yngste barn, kvinnens alder ved giftermålet og tidspunkt for første fødsel i forhold til giftermålet har stor betydning for skilsmissegfrekvensen. Resultatene stemmer godt overens med det som er funnet i andre land. For eksempel har de som får barn før de gifter seg, betydelig høyere oppløsningstilbøyelighet enn andre (Kravdal, 1988).

Tidspunktet for første fødsel har utvilsomt sammenheng med om paret er direkte gift eller har vært samboere på forhånd. Betydningen av en slik innledende samboerperiode er studert i Sverige og noen få andre land. Med data fra F&Y vil vi kunne gjøre tilsvarende analyser.

F. Sosiodemografisk analyse av skilsmisseutviklingen

For øyeblikket arbeider vi med videre analyser av skilsmisseutviklingen ut fra et bredere sosiodemografisk perspektiv. Ekteskapskullene 1968 og 1978 er plukket ut, og vi ser på betydningen av bosted, utdanning, yrke, inntekt og trossamfunn. Kjennetegn både for mannen og kvinnen tas i betraktning, og dessuten utdanningen til kvinnens foreldre. Resultatene publiseres i 1990.

VI DE ENKELTE PROSJEKTENE

1. KVINNERS FAMILIEDANNINGSMØNSTER

START: første halvår 1990

AVSLUTNING: annet halvår 1993

ÅRSVERK: 6

MEDARBEIDERE: Øystein Kravdal, Turid Noack

A. Fødsler og yrkesaktivitet

Det er en utbredt oppfatning blant demografer at den økte kvinnelige yrkesaktiviteten er en av flere årsaker til fruktbarhetsfallet i de siste 20 årene i de industrialiserte land. Det er imidlertid høyst usikkert hvor betydningsfull denne forklaringen er. Konklusjonene er mye mer entydige når det gjelder den motsatte sammenhengen, nemlig at det å få barn har en stor negativ effekt på den senere yrkesaktiviteten (se f.eks. oversiktsartikkel av Bernhardt, 1989).

De kontinuerlige livshistoriene i Familie- og yrkesundersøkelsen gir god anledning til å studere den individuelle tilpasningen mellom familie- og yrkesliv. Slike analyser vil hjelpe oss til en bedre forståelse av yrkesaktivitetens betydning for fruktbarheten, selv om mange spørsmål fremdeles vil stå ubesvart. Også med en nøyaktig tidfesting av begivenheter vil det selvsagt være vanskelig å bestemme kausalitetsretningen. (Selv om A kommer før B, behøver ikke A være årsaken til B. Tvert imot kan det være forventningen om B som har ført til A.)

Hoem og Hoem (1987) har estimert tredjefødselshyppigheter i Sverige etter yrkesaktivitet ved hvert tidspunkt etter andre fødsel (som tidsvarierende forklaringsfaktor) og etter yrkesaktivitet mellom første og andre fødsel. Deres resultater viser, kanskje litt overraskende, at kvinner som har vært i lønnet arbeid mellom de foregående fødsler, har like høye intensiteter som de som har vært hjemmearbeidende. Dette kan imidlertid ikke brukes til å avkrefte oppfatningen om at økt yrkesdeltakelse forklarer en stor del av fruktbarhetsfallet. Det kan tenkes at både utearbeidende og hjemmearbeidende har hatt en reduksjon i sin fruktbarhet på grunn av en stadig sterkere felles

forventning om å være i lønnet arbeid (på litt lengre sikt) etter andre fødsel.

Vi har tenkt å gjenta det svenske arbeidet med norske data, og aller helst med en regional dimensjon i tillegg, for å se hvordan strukturelle forhold påvirker sammenhengene mellom familieliv og fruktbarhet. Sannsynligvis vil individuelle inntektsdata også være av stor verdi, blant annet fordi belastningene ved et barn til avhenger av kvinnens potensielle inntekt (opportunity cost). Hasardratemodeller som beskriver relasjonen mellom fruktbarhet og yrkesaktivitet i Norge, er tidligere estimert av Jensen og Schweder (1985), men med et noe utilfredsstillende datagrunnlag.

I tillegg til fruktbarhetsmodeller der yrkesaktivitet i fortiden tas som gitt, vil vi eksperimentere med litt andre metoder. Det er mye som taler for at beslutningen om barnefødsler og yrkesaktivitet i framtiden tas forholdsvis simultant. For eksempel kan mange forsøke å unngå et nytt svangerskap nettopp fordi de ønsker en sterk tilknytning til arbeidslivet de nærmeste årene. Disse kvinnene har ikke nødvendigvis hatt noen sterk tilknytning til arbeidsmarkedet tidligere.

En mulig måte å behandle denne simultaniteten på kan være å lage variable som beskriver hvor mange barn kvinnen får i løpet av f.eks. en fem-årsperiode og hvor mange årsverk hun utfører i lønnet arbeid i løpet av denne perioden. Disse størrelsene kan så relateres til tilsvarende størrelser for tidligere perioder, til tidligere demografiske begivenheter (f.eks. tidspunkt for første fødsel, avstand mellom fødsler), utdanningsnivå, bosted etc. På den måten kan en forhåpentlig få et noe mer samlet inntrykk av livsløpet og se for eksempel: Hvem av tobarnsmødrene er det som både får et barn til og har stor yrkesaktivitet de første årene etter andre fødsel? Hvem får et tredje barn, men har ikke arbeid utenfor hjemmet? Hvem får ikke barn nummer tre, men har stor yrkesaktivitet? Er dette kvinner med høy utdanning, kvinner som har opparbeidet lang yrkeserfaring før første fødsel, eller kvinner som har fått sine to barn tett? Det er uklart hvor mye en slik tilnærmingstype vil bringe av ny innsikt, men den kan være vel verdt å eksperimentere litt med.

Sammenhengen mellom yrkesaktivitet og fruktbarhet er behandlet inngående både i demografisk og økonomisk litteratur. En grundig gjennomgang av mye av denne litteraturen er nødvendig for å få ideer til alternative analyseopplegg. For eksempel vil vi vise til et arbeid av Klijzing m.fl. (1989) der det er brukt

tre ulike metoder. Det er mulig at noen av disse kan benyttes også i Norge.

F&Y-dataene gir informasjon om arbeidstidens lengde (mertid, heltid og lang og kort deltid). Siden tilpasningen mellom barn og yrkesliv ofte skjer ved at kvinnene arbeider redusert tid mens barna er små, vil analyser av denne tilpasningen være selvskrevne. Det er også aktuelt å se på i hvor stor grad og når kvinner som har barn, vender tilbake til heltid når barna vokser til.

Mulighetene for deltid varierer mellom ulike yrker, og registerstudiene har vist store forskjeller mellom yrkesgruppene når det gjelder fruktbarhet. Med F&Y-dataene vil det være mulig å analysere i hvilken grad yrkesskift har sammenheng med familiefase og familieforpliktelser.

De fleste kvinner gjør seg ferdig med all utdanning ganske tidlig, og deres utdanningsnivå kan da brukes som en fastlagt bakgrunnsfaktor i studiene av samspillet mellom fødsler og endring i yrkesaktivitet. For andre kvinner spres utdanningsaktiviteten over en større del av livet og vil på samme måte som yrkesaktiviteten være i konkurranseforhold med barneomsorg. Dette vil vi prøve å ta hensyn til i analysene, for eksempel ved å gjennomføre noen beregninger der det er totalaktivitet utenfor hjemmet som er i fokus istedenfor bare yrkesaktiviteten.

Utdanningsaktiviteten er en viktig faktor også fordi økende utdanningsnivå gir bedre muligheter og større preferanse for yrkesaktivitet. Dette aspektet kan vi ta i betraktning på en forholdsvis grei måte ved å la utdanningsnivået være en tidsvarierende bakgrunnsfaktor.

Under arbeidet med prosjektet vil det bli innhentet råd fra flere instanser, både i Norge og utenlands. Gruppe for Mikroøkonometri (GØK) i SSB har allerede gitt konkrete forslag til analyser basert på en nyttemaksimeringsmodell. Vi akter også å ta kontakt med de medarbeidere ved Gruppe for Offentlig Økonomi og Arbeidsmarked (GOA) i SSB og med INAS og ISF som har stor erfaring i analyser av kvinners yrkesaktivitet. I Stockholm har både Eva Bernhardt, Britta Hoem og Jan Hoem arbeidet mye med relasjonene mellom yrkesliv og familieliv, og vi kommer til å drøfte vårt prosjekt med dem. I Europa ellers er det stor kompetanse på feltet i flere land, blant annet Nederland og England, og vi håper å få en viss kontakt også med disse miljøene.

B. Samliv

Ved hjelp av registerstudier har vi fått en god del kunnskap om de formelle ekteskapene, men vi må ty til intervjuundersøkelser for å analysere samliv uten vigsel. En av de viktigste funksjonene til F&Y er at vi får anledning til å kartlegge alle typer samliv - både de formelle og de "papirløse". Det er fem aspekter vi har tenkt å fokusere på: tidspunkt for inngåelse av samliv, omfanget av oppløsninger, overgang fra samboerforhold til ekteskap, fruktbarheten i de "papirløse" samlivsforholdene og hvordan valg av samlivsform påvirker senere demografisk atferd.

Vi har forholdsvis god informasjon om tidspunkt for første giftermål, og hvordan dette har utviklet seg over tid. For samboerforhold har vi en del intervjudata fra tiden etter 1977, men ikke av en slik karakter at det gir muligheter for omfattende studier.

Andelen som velger ekteskap som første samliv, har antagelig blitt sterkt redusert i de senere årene. Det kan likevel være verdt å se spesielt på stabiliteten i disse ekteskapene. Er valg av samlivsform en indikator på en generell familieorientering som også viser seg ved lavere skilsmisserisiko om vi følger dem over tid? Her kan det bli aktuelt med en registerbasert oppfølgingsstudie om noen år.

Vi vil også undersøke samlivsinngåelse og samlivstype etter en skilsmisse. Hvor vanlig er det at de som har oppløst et tradisjonelt ekteskap, velger det "papirløse" som ny samlivsform? Regionale og sosiale variasjoner skal kartlegges, og vi tar dessuten sikte på å se hvordan en del holdningsvariable slår ut på atferden (selv om holdningene altså er "målt" på et tidspunkt senere enn atferden).

"Oppløsningstendensen" i samboerforholdene vet vi lite om for årene etter 1977. Sentrale spørsmål er: Hvor stor er "skilsmissegfrekvensen" i samboerforhold (gjørne i forhold til formelle ekteskap)? Hvor mange går over fra papirløst samliv til et formelt ekteskap med den samme partneren, og hva bestemmer tidspunktet for denne overgangen. Blir mye forklart ved varigheten av samboerforholdet, graviditet, fødsel og eventuelle andre variable, eller synes tidspunktet for giftermålet å være mer tilfeldig bestemt? Også her vil sosiale og regionale variasjoner bli kartlagt. Det er selvsagt også av interesse å se

nærmere på hvor mange og hvem som forblir samboende, det vil si velger sambo som en permanent samlivsform.

Særlig stor interesse er knyttet til hvordan de papirløse ekteskapene påvirker fruktbarheten (se Selmer, 1983 for studier basert på 1977-undersøkelsen). Vi vet at den utenomekteskapelige fruktbarheten har steget sterkt også etter 1977, men har ikke kunnet studere dette i lys av endringer i samlivsmønstret. Noen sentrale spørsmål her er hvordan fruktbarheten er i korte samliv som fungerer som innledning til et ekteskap, og hvordan den er i det som ser ut til å være mer permanente samboerforhold. Informasjonen om giftermålsplanene vil bli benyttet i analysen. Vi vil for øvrig undersøke hvordan en fødsel virker inn på tendensen til å gifte seg, og hvordan et giftermål blant samboere virker inn på fødselsintensiteten. Svarene på disse spørsmålene vil trolig variere svært mye mellom de ulike landsdeler og sosialgrupper. Vi vil på denne måten også få kunnskap om utviklingen i fruktbarheten utenfor faste samliv, og faktorer som påvirker denne.

Det er grunn til å anta at kvinner som gifter seg direkte og de som innleder med et samboerforhold atskiller seg også i videre demografisk atferd, f.eks. når det gjelder skilsmitter (Kravdal og Noack, 1989). Blant annet kan det tenkes at deres samlivsstatus ved giftermålet signaliserer visse familieverdier som ikke nødvendigvis fanges opp av holdningsspørsmålene. Denne signaleffekten kan eventuelt ha blitt svakere etter hvert som flere og flere innleder ekteskapet med et samboerforhold.

C. Tredjebarnsfødsler

Vi har framhevet verdien av å analysere livsløpet i sammenheng, men ser også behovet for å fokusere på én og én demografisk begivenhet. Tredjefødsel er en aktuell begivenhet for separat analyse. Utviklingen i tredjefødselshyppigheten har spesielt stor betydning for kohortfruktbarheten og den framtidige utvikling i totalt folketall.

Analyser av tredjefødsler gjøres som nevnt tidligere, på registermaterialet, men F&Y kan tilføre viktige nye variable som kontinuerlige yrkeshistorier, opplysninger om samliv uten vigsel, holdninger, prevensjonsbruk og aborter.

Som et underprosjekt kan vi tenke oss å vurdere betydningen av tidlige livserfaringer sammenliknet med hva kvinnene opplever senere i livsløpet. Er det for eksempel slik at forhold ved foreldrehjemmet har en selvstendig effekt på tredjefødsle (som gjerne kommer i slutten av 20-årene eller i 30-årene), eller virker disse variablene bare gjennom andre variable som fastlegges senere, f.eks. kvinnens egen utdanning?

D. Tidspunkt for første fødsel

Kunnskap om utviklingen i alder ved første fødsel er viktig å ta i betraktning når det skal utarbeides fruktbarhetsprognoser, og vi vil derfor se nærmere på hvordan alder ved første fødsel har endret seg i perioden og hvordan den varierer mellom enkelte grupper. Utviklingen i alder ved første fødsel må rimeligvis ses i sammenheng med endringer i alder ved første samliv (se Østby, 1988), samt alder ved flytting hjemmefra, utdanningsaktivitet og kanskje inntekts- og arbeidsforhold. Dessuten vil det være viktig å trekke inn informasjon om abort og prevensjonsbruk.

De aller ferskeste tallene tyder på at økningen i alder ved første fødsel er i ferd med å stoppe opp og muligens er på vei nedover igjen. F&Y-dataene for kohortene 1960, 1965 og 1968 skulle gi gode holdepunkter for å se nærmere på hva som er i ferd med å skje.

2. MENNS FAMILIEDANNINGSMØNSTER

START: annet halvår 1989

AVSLUTNING: første halvår 1992

ÅRSVERK: 5

MEDARBEIDERE: Svein Blom, José Gomez de Leon og ny medarbeider

For dette prosjektet er det allerede utarbeidet et eget prosjektskriv "Menns familiedanningsmønster" (TNo/4/5-88). Vi har arbeidet videre på dette notatet, og det som her følger kommer til erstatning for det første prosjektskrivet.

I nærmere 20 år har fokus vært rettet på kvinnes stilling i samfunnet. Både innen politikk og forskning har det uttalte siktemål vært å styrke kvinnes inntrreden i offentlige posisjoner og å bidra til en jevnere fordeling av makt og innflytelse mellom kjønnene. I løpet av denne perioden har det også skjedd viktige endringer i det norske samfunnet i retning av større likestilling. I denne prosessen har kvinneforskningen spilt en betydelig rolle som inspirator, pådriver og premissleverandør for diskusjonen. En av de viktige funksjonene har vært å synliggjøre kvinnene, avdekke undertrykkelsesmekanismer og anviser strategier for endring.

Proessen har etterhvert nådd et punkt hvor det har blitt klart at også menn må gjennomføre endringer i sin samfunnsrolle. Mens kvinnene har hatt initiativet i omstillingen, har menn i stor grad stått på sidelinjen. I tiden som kommer vil menn etter hvert måtte forholde seg mer aktivt til utfordringen fra kvinnebevegelsen. Den nye mannsforskningen vil kunne levere viktige bidrag til denne omstillingsprosessen. Mannsforskningen vil kunne avdekke systemtvang som utgjør hindringer for endringer av mannsrollen, synliggjøre menns ønskemål og behov og gi menn språk og modeller som kan benyttes i oppbyggingen av en ny mannlig selvforståelse og identitet.

Familie- og yrkesundersøkelsen kan gi et bidrag til mannsforskningen. Først og fremst kan analysen av F&Y skaffe til veie en del grunnleggende demografiske kunnskaper om menns familiedanningsmønster, kunnskaper som til nå har manglet i den offisielle statistikken. Menns barnetall, deres rolle som sosiale (og ikke bare biologiske) fedre og deres samlivskarrierer vil kunne belyses ved hjelp av F&Y. Dertil har vi mulighet til å sette disse fenomenene i sammenheng med løpende utdannings- og yrkesaktivitetshistorier, opplysninger om menns fruktbarhetsintensjoner, prevensjonsbruk, holdninger osv. Dette vil representere et viktig basismateriale om menns familiedanningsmønster som annen forskning om mannsrollen kan ta utgangspunkt i.

Det første trinnet av analysene skal etter planene hovedsakelig ha en deskriptiv funksjon. For prosjektet Menns familiedanningsmønster vil det bli lagt vekt på a) en beskrivelse av hovedtrekkene i fruktbarhets- og samlivsmønsteret for de to kohortene som inngår i undersøkelsen (1945 og 1960). I dette arbeidet vil det være naturlig å trekke paralleller/sammenlikne med resultatene fra en tidligere registerundersøkelse (de Leon, Kravdal og Andreassen, 1988) og de resultater som foreligger fra den svenske mannsundersøkelsen (en postundersøkelse av svenske

menn i 1984 foretatt som et supplement til fruktbarhetsundersøkelsen blant svenske kvinner). I denne første og deskriptive fasen av prosjektet vil det også bli brukt ressurser på b) en sammenlikning mellom kvinners og menns fruktbarhets- og samlivsmønster.

Formålet med første trinn av analysen er primært å gi en første deskriptiv analyse av dataene og å få et bedre grunnlag for å generere problemstillinger til neste trinn i prosjektet. Dette trinnet skal ha som hovedformål å analysere familiedanningsmønsteret i et livsløpsperspektiv. Vi skal her antyde noen aktuelle underprosjekter på dette trinnet.

A. Menns barnetall og paritetsprogresjon

Registerbaserte undersøkelser har påvist store regionale forskjeller i barnløshet blant menn. Mens 89 prosent av mennene bosatt i Vestfold er blitt fedre innen 50 års alder, er det bare 78 prosent av de jevngamle mennene i Finnmark som har barn (de Leon, Kravdal og Andreassen, 1988). Dette henger sammen med regionale forskjeller i ekteskapsinngåelse. Den svenske undersøkelsen om menns familieetablering viser at tendensen til å få barn varierer med sosioøkonomisk status slik at menn som tilhører øvre sosialgruppe, langt oftere har barn enn menn som befinner seg i det laveste skiktet. Med F&Y vil vi kunne studere mer detaljert hvilke menn som har størst sannsynlighet for å ende som barnløse.

Det vil også være mulig å studere den videre paritetsprogresjonen i forhold til menns utdannelses- og yrkeskarriere. Det vil her være nærliggende å gjennomføre analyser av noenlunde samme type som for kvinner. Kravdal (1989) har vist at høy utdanning går sammen med lavere fruktbarhet for kvinner. På bakgrunn av sammenhengen mellom barnløshet og sosioøkonomisk status for menn, er det grunn til å vente at utdanning virker mindre bremsende på fruktbarheten for menn. Selv om dette i prinsippet lar seg studere ved hjelp av registerdata også for menn, gir F&Y-dataene mulighet til å trekke inn flere kontrollvariable og estimere simultane tilpasninger mellom utdanning, yrkesaktivitet og paritetsoverganger. Vi vil f.eks. kunne studere om menn i større grad enn kvinner opparbeider rom for egne utdannings- og yrkeskarrierer og unngår kollisjoner med tidspunkter for familieforøkelse, eller at kollisjonene ikke har noen særlige konsekvenser for mennene.

Spesialstudier av tidspunktet for overgangen fra barnløs til første barn og hvilke menn som får tre barn kan likeledes være aktuelt.

B. Menns samliv

De viktigste årene av familieetableringsfasen er aldre hvor det er mange flere menn enn kvinner. De seneste befolkningstall viser f.eks. et overskudd på 8000 menn ved 20-24 års alder og 7000 ved 30-34 års alder (107-108 menn pr. 100 kvinner).

Vi vet foreløpig lite om hvordan denne skjeve kjønnsfordelingen slår ut i samlivsmønsteret. Den svenske mannsundersøkelsen viser imidlertid at andelen menn som lever utenfor samliv, er større jo lavere sosioøkonomisk status mannen har. Med datamaterialet fra F&Y kan vi knytte studiene av samliv og samlivsoppløsning ikke bare til formelle ekteskap, men også til samliv uten vigsel.

Vi vet at menn er noe eldre enn kvinner når de gifter seg. Vi vet imidlertid ikke hvor gamle menn gjennomsnittlig er når de innleder sitt første samliv, og hvordan aldersforskjellen mellom partene er. Svenske funn tyder ikke på at samliv uten vigsel er mer aldershomogame enn ekteskap. Vi får videre anledning til å studere nærmere hvilke bakgrunnsfaktorer som bidrar til å forklare variasjonene i menns alder ved første samlivsinngåelse.

Selve samlivets varighet er en fellesbegivenhet for menn og kvinner. En bør derfor i prinsippet komme fram til omtrent samme gjennomsnittlig samlivsvarighet enten en tar utgangspunkt i manns- eller kvinndataene såframt en tar hensyn til aldersforskjellen mellom partene. Det er imidlertid aktuelt å studere hvordan oppløsningsratene varierer med flere sosioøkonomiske kjennetegn for henholdsvis menn og kvinner. Effekten av f.eks. utdanning er ikke nødvendigvis den samme for de to kjønnene.

Det samme vil gjelde for fruktbarhet i samboerforhold i forhold til fruktbarhet i ekteskap. Derimot vil det være interessant å vite om det er forskjeller i lengden på periodene mellom samliv for menn i forhold til kvinner. Dersom skilte kvinner går raskere inn i samboerforhold enn gifte menn, kan det utjevne menns tilbøyelighet til hurtigere gjengifte.

Likeledes vil det være aktuelt å studere om menn som gifter seg direkte og menn som innleder ekteskapet med et samboerforhold, er forskjellige også m.h.t. annen demografisk atferd, f.eks. skilsmissetilbøyelighet.

Ettersom sosioøkonomisk status synes å spille en så viktig rolle for menns samlivsetablering, vil det være aktuelt med en nærmere analyse av sammenhengen mellom menns samliv og yrkeskarriere. Hvilke følger har f.eks. en stabil yrkeskarriere på samlivsmønsteret, hvordan virker mange og hyppige skift, og representerer en betydelig endring av sosioøkonomisk status en risikofaktor for familielivet?

C. Menns barnetallspreferanser og holdninger

F&Y88 gir også et sett variable som kan si mye om menns holdninger til barn og samliv. Vi har ganske omfattende kunnskap om hvor mange barn kvinner regner med å få og hva de ser som det ideelle barnetallet her i landet, men kjenner ikke til barnetallspreferanser for menn. Undersøkelser fra andre land gir heller ikke noe klart bilde av hvem som ønsker flest barn, menn eller kvinner. Når vi analyserer dataene i F&Y om barnetallspreferanser, vil det være aktuelt både med sammenlikninger mellom kjønnene og mellom generasjoner, det vil si mellom den eldste og den yngste kohorten. Er f.eks. forventet og ideelt barnetall ulikt om vi sammenlikner jevngamle kvinner og menn, og er eventuelle forskjeller mindre mellom menn og kvinner i den yngste kohorten slik at en kan anta at det i de senere årene har skjedd en viss utjevning mellom kjønnene? Eller er det som meningsmålinger fra Markeds- og Mediainstituttet kan tyde på, snarere slik at forskjellen mellom kjønnene har blitt større i de senere årene (Hellevik, pers. medd.).

Enkelte spørsmål gir også adgang til å studere menns holdning til likestilling mellom kjønnene. Hvilke grupper av menn er mest positive/negative til likestilling, og hvordan er menns holdning jamført med kvinners?

3. FLYTTING HJEMMEFRA

START: første halvår 1990

AVSLUTNING: første halvår 1992

ÅRSVERK: 2

MEDARBEIDER: Bjørg Moen

Dette prosjektet er nytt i forhold til det første analysenotatet (TNo/m.fl.88). Prosjektet tar opp viktige sider av familie- og husholdningsmønsteret som vi tidligere ikke har hatt data for å belyse. Det vil utnytte både kvinne- og mannsdataene fra F&Y.

Bakgrunn og formål

Flytting fra oppvekstfamilien er en viktig begivenhet i et individs liv. Alder ved flytting hjemmefra og typen flytting er av betydning for en rekke andre valg senere i livsløpet. Endringer i utflyttingsalderen har også betydning for størrelsen av husholdningene, antallet husholdninger og dermed også for boligbehovet.

Dette prosjektet tar sikte på å analysere alder ved flytting hjemmefra for de ulike kohortene i lys av begivenheter som skjer i tilknytning til flyttingen (utdanning, arbeid og samliv). Ulikheter mellom kohorter vil bli sett i lys av utviklingstrekk innenfor utdanningssystemet og arbeidsliv i de forskjellige periodene de unge har vokst opp i. Selv om unge kvinner og menn har fått et mer likt mønster i utdanningsatferd og arbeidslivstilknytning, ser det ut til at kjønnsforskjeller i utflyttingsalder fortsatt består. Prosjektet vil bidra til å vise om slike forskjeller kan ha sammenheng med typen flytting.

Hva mener vi med flytting hjemmefra?

Det er ikke uproblematisk å fastslå alder ved flytting hjemmefra. Mens noen unge flytter hjemmefra på ett bestemt tidspunkt for så aldri å flytte tilbake til foreldrehjemmet, er utflyttingen for andre en lengre prosess som kan inkludere

flere tilbakeflyttinger. I de fleste undersøkelser er det snakk om alder ved første flytting. I F&Y88 er intervjupersonen definert som flyttet dersom hun eller han har bodd borte fra foreldrehjemmet i seks netter i uken i minst tre måneder i sammenheng og deretter ikke har flyttet tilbake til foreldrehjemmet annet enn for kortere perioder.

Endring i flyttealder over tid

De unges alder når de flytter ut, har variert over tid. På 1950- og 1960-tallet sank alderen ved flytting hjemmefra (Gulbrandsen og Hansen, 1985). Analyser basert på amerikansk materiale viser f. eks. at andelen av de unge som bodde hjemme, var spesielt høy rundt 1940, altså mot slutten av den økonomiske depresjonen. Deretter gikk utviklingen fram mot 1960 i retning av at stadig lavere andeler av de unge bodde hjemme (Glick og Lin, 1986). Årene rundt 1960 representerer den perioden da flest hadde flyttet ut i ung alder i følge denne undersøkelsen, og disse årene faller sammen med perioden med høy fruktbarhet. Det blir antydnet at tendensen til å bo hjemme varierer med barnetallet i familiene. Når det er forholdsvis få barn i hver familie, flytter de unge hjemmefra ved høyere alderstrinn enn det som er vanlig når barnetallet er høyt.

Utflyttingsalder og utbygging av utdanningssystemet

I perioden etter 1960 er utdanningssystemet endret, utdanningslengden har økt og en større andel av fødselskullene tar utdanning. Denne utviklingen reiser problemstillinger av typen: Har det i samme periode skjedd en endring i kohortenes alder ved flytting hjemmefra som kan relateres til ulik utdanningsatferd eller ulikheter i atferd på arbeidsmarkedet? I hvor stor grad varierer alder ved flytting hjemmefra med kvinners og menns alder ved første samliv? I hvor stor grad varierer alder for flytting hjemmefra regionalt med endringer i utdanningssystemet f. eks. innføring av 9-åring skole og utbygging av distriktshøyskolene? En undersøkelse basert på den svenske fruktbarhetsundersøkelsen fra 1981 viser at de regionale forskjellene i utflyttingsalder for kvinner er blitt mindre over tid, mens forskjellene etter sosioøkonomisk gruppe består (Kravdal, 1985).

Kjønnsforskjeller i utflyttingsalder

Jenter er yngre enn gutter når de flytter hjemmefra. Tradisjonelt har denne forskjellen hatt sammenheng med kjønnsforskjeller i giftermålsalder. Med nedgangen i giftermålsratene har denne forskjellen blitt mindre betydningsfull, mens ugift samliv, utdanning og arbeidsdeltaking spiller en viktigere rolle. Likevel viser folketellingsdata fra 1980 at kvinner flyttet hjemmefra omtrent tre år tidligere enn menn. Halvparten av jentene var registrert flyttet da de var i alderen 20-21 år, mens halvparten av guttene var flyttet i alderen 23-24 år. (Gulbrandsen og Hansen, 1985).

Ulikheter i alder ved flytting hjemmefra kan ha betydning for valg av samlivsform. En hypotese kan være at kvinner og menn som flytter hjemmefra tidlig, også raskere får andre holdninger enn dem som preger foreldrehjemmet, og dermed oftere enn andre velger ugift samliv.

Utflyttingsalderen påvirker husholdningenes antall og sammensetning

Endring i alder ved flytting hjemmefra påvirker antall husholdninger og dermed boligbehovet. Hvor stor virkning de unges utflytting har for boligbehovet, er avhengig av typen flytting. Dersom få flytter for å inngå samliv, vil behovet for ungdomsboliger være større enn om det er vanlig for unge å flytte sammen umiddelbart etter utflytting. Oppvekstfamiliens husholdning endres også når de unge flytter ut. Den blir mindre og får en annen sammensetning. I arbeidet med en framskrivingsmodell for antall og sammensetning av husholdninger i Norge er de unges alder ved flytting hjemmefra en viktig variabel. Prosjektet vil bidra med nyttig informasjon (grunnlag for utflyttingsrater) for dette modellarbeidet.

Det er spesielt viktig med slik informasjon nå fordi det kan se ut som om alder ved utflytting har økt på 1980-tallet. Det viser både utenlandsk og norsk materiale. I 1987 ble et utvalg av personer i to aldersgrupper (20-24 år og 30-34 år) spurt om alder ved flytting hjemmefra. I gruppen 20-24 år var det 43 prosent som hadde flyttet hjemmefra før de hadde fylt 20 år, mens det gjaldt for 50 prosent av aldersgruppen 30-34 år (Gulbrandsen, pers. medd.). Dersom alderen ved utflytting er økende, kan det både ha sammenheng med vanskeligheter de unge har med å komme inn på boligmarkedet og utviklingen i unges økonomi, men det kan også ha sammenheng med barnetallet i oppvekstfamiliene og ikke minst endringer i utdanningstilbudet.

Data og metode

Registerdata basert på flyttemeldinger har en del svakheter. De som flytter for utdanningsformål, har ikke plikt til å sende inn flyttemelding. Intervjudata fanger imidlertid opp også disse flyttingene. I tillegg gir ikke registrene mulighet for å studere flytting hjemmefra i sammenheng med ugift samliv fordi det bare er ekteskapene som blir registrert. F&Y gir muligheter for å studere flytting hjemmefra i sammenheng med såvel samlivsinngåelse som utdannings- og yrkeskarriere.

Det vil bli brukt forskjellige statistiske metoder for å fastslå sammenhengen mellom alder ved flytting og andre begivenheter. Bl.a. er det viktig å beregne overgangsrater av hensyn til husholdningsframskrivingsmodellen.

4. FRUKTBARHETSATFERD OG HOLDNINGER

START:1992

AVSLUTNING: 1993

ÅRSVERK: 1

MEDARBEIDERE: Svein Blom og eventuelle andre medarbeidere

Dette prosjektet gir rom for å forfølge flere forskjellige temaer. Med et årsverk til disposisjon vil vi bare kunne dekke noen få av temaene som skisseres her. Først når en del av de innledende analysene av F&Y er gjennomført, vil vi ha tilstrekkelig grunnlag for å avgjøre hvilke av temaene oppmerksomheten bør konsentreres om. To av temaene er bare mulig å behandle etter en viss tid og etter at nye data er tilført. Det gjelder registeroppfølging av familieintensjoner og tverrnasjonale komparative studier av holdninger og fertilitetsatferd. Dette vil si at innsats på disse områdene må vente til et relativt sent stadium i analyseprosessen.

A. Verdier og fruktbarhetsatferd

Siktemålet her er å gripe fatt i det overordnede spørsmålet om sammenhengen

mellom verdier og fruktbarhetsatferd. Det er rimelig å anta at verdier og holdninger, foruten å være et produkt av sosialisering, erfaringer og tidligere atferd, også virker styrende tilbake på individenes sosiale handlinger (Rokeach, 1973), herunder på fruktbarhetsatferd. Et klassisk eksempel, verifisert i utallige studier, er den pronatalistiske effekten av religiøse holdninger. Med utgangspunkt i slike paradigmer har f.eks. Lesthaeghe hevdet at nedgangen i fruktbarhet kommer som en følge av en verdiendring i retning av "sekulær individualisme" i yngre kohorter (Lesthaeghe, 1983, Lesthaeghe og Meekers, 1986, Lesthaeghe og Surkyn, 1988). Andre forklarer endringer i fruktbarheten som resultater av forskyvinger i "verdilandskapet" langs dimensjonene "fundamentalisme/ relativisme", "konvensjonalisme/revisjonisme" (Simons, 1986, Simons og Heald, 1987) eller "tradisjonisme/modernisme", "materialisme/idealisme" (Hellevik, pers. medd.).

Uansett hvilke begreper som benyttes, er det konsensus i alle disse arbeidene om at verdier/holdninger virker inn på fruktbarheten og at dette kan måles og beskrives. I F&Y88 inngår det holdningsspørsmål som operasjonaliserer noen av de sentrale verdidimensjonene. Disse verdidimensjonene vil så kunne relateres til realisert og forventet barnetall, samlivsform osv. Siktemålet er å belyse hvor stor del av variasjonen i fruktbarhetsatferd som kan forklares ut fra holdninger og verdier. Selvsagt må det innføres nødvendige kontroller for atferdsvariable som erfaringsmessig har betydning for fruktbarheten (utdanning, bosted, yrkesaktivitet osv.)

B. Familieatferd og subjektiv livskvalitet

Et annet tema dreier seg om "subjektiv livskvalitet". Mastekaasa et al. (1988) definerer subjektiv livskvalitet som ".. enkeltindividers bevisst positive og negative kognitive og følelsesmessige opplevelser". I løpet av de nærmere 30 år med livskvalitetsforskning i USA er det utviklet et utall av indikatorer for å måle dette nærmest "psykologiske" velferdsbegrep. Indikatorene er blitt ganske inngående gransket med hensyn til validitet og reliabilitet (eks. Andrews og Withey, 1976), og det er vist at de beste skalaene gir relativt uendrede resultater under stabile sosiale betingelser, reagerer med signifikante forandringer i de sosiale omgivelser og påvirkes relativt lite av dag-til-dag svingninger i respondentenes stemningsleie og humør. Noen av skalaene søker å kartlegge "globale tilstander", dvs. tilfredsheten med livet som helhet, andre

retter seg mot mer avgrensede livsområder ("-domener") som arbeid, familie, helse, økonomi, fritid osv.

I F&Y er det ett spørsmål som operasjonaliserer subjektiv livskvalitet innen et livsdomene, nemlig spørsmålet om tilfredshet med familielivet. Selv om dette er et noe spinkelt datagrunnlag, burde det likevel strekke til for enkelte interessante analyser. Den overordnede ideen er å undersøke hvordan tilfredsheten med familielivet varierer mellom ulike sosiale grupper. Andre undersøkelser har vist at tilfredshet med familielivet er en av de mest sentrale bestanddelene i generell livskvalitet (Campbell, Converse og Rodgers, 1976). Aktuelt å undersøke for oss er f.eks. om gifte kvinner er mindre tilfredse enn gifte menn (Bernard, 1972, Blom og Listhaug, 1988), om livskvaliteten varierer med familiefase (Spanier, Lewis og Cole, 1975), om skilte menn opplever en sterkere svekkelse av livskvaliteten enn skilte kvinner (Moxnes, 1985) og om det er livskvalitetsforskjeller mellom personer som gifter seg direkte og dem som innleder ekteskapet med et samboerforhold (Booth og Johnson, 1988). Andre aktuelle problemstillinger er barns innflytelse på livskvaliteten (McLanahan og Adams, 1987), forskjeller i livskvalitet mellom hjemmевærende og yrkesaktive gifte kvinner (Næss, 1986), og virkningen av ufrivillig barnløshet på livskvalitet. En mulighet ville også være å snu på det postulerte årsak/virkningsforholdet og f.eks. undersøke effekten av tilfredshet med familielivet på fruktbarhetsintensjoner.

C. Samboerforholdets nåværende og framtidige stilling

Temaet samboerforholdets nåværende og framtidige stilling kan søkes belyst ved en kombinasjon av atferds- og holdningsspørsmål. I tillegg til å kartlegge utbredelsen av fenomenet i 1988 og tidligere samlivskarrierer måler vi holdningen til samboerforhold. Et nærmere studium av dette materialet vil kunne fortelle i hvilke sosiale grupper potensialet for videre vekst i samboerinstitusjonen er størst. Vi har også spurt alle samboere om de har planer om å gifte seg "de nærmeste to årene". Svarene på dette spørsmålet, kombinert med opplysninger om samlivsvarighet, kohort o.l., vil gjøre det mulig å si om samliv uten vigsel fortsatt betraktes som et "prøveekteskap" eller framstår som et permanent alternativ til ekteskapet for stadig flere.

D. Familieintensjoners prognostiske verdi

I tilknytning til den forrige fruktbarhetsundersøkelsen foretok Noack og Østby (1985) en individbasert registeroppfølging av opplysningene om fruktbarhetsintensjoner. Ved bruk av Det sentrale personregisteret ble forventet barnetall i 1977 sammenholdt med faktiske fødsler i femårsperioden som fulgte. Analysen viste bl.a. at av dem som i 1977 gav uttrykk for at de ikke ventet flere barn, var det hele 97 prosent som heller ikke fikk det innen utgangen av 1982. Av dem som forventet flere barn, var det 49 prosent som realiserte sine intensjoner innen fem år. En tilsvarende undersøkelse vil være aktuelt på 1988-materialet, bl.a. for å finne ut hvor "robuste" erfaringene fra 1977 er.

Det kan også være aktuelt å undersøke i Det sentrale personregister hvor mange av samboerne med ekteskapsplaner i 1988 som faktisk gifter seg innen to år. Registeroppfølgingen er her imidlertid noe vanskeligere ettersom vi bare har samboerens fødselsår til å avgjøre om den framtidige ektefellen er identisk med samboeren to år tidligere. En slik analyse vil imidlertid kunne kaste videre lys over den prognostiske verdien av utsagn om forventet familieatferd og bidra til å avgjøre hvilken vekt som bør legges på slike spørsmål i framtidige undersøkelser.

E. Tverrnasjonale komparative studier av fruktbarhetsatferd og holdninger

Når det gjelder temaet komparative studier av holdninger og fruktbarhet, avhenger mye av hvordan de andre landene utformer sine spørreskjemaer. Det er for tiden i gang en virksomhet i regi av Economic Commission of Europe for å samordne flere europeiske lands fruktbarhetsundersøkelser. De fleste av holdningsspørsmålene i F&Y blir trolig foreslått tatt inn i det samordnede opplegget. Finnene gjennomfører til høsten en undersøkelse som i utstrakt grad bygger på den norske og der en rekke av "våre" holdningsspørsmål blir gjentatt. Også Sverige kan komme til å gjennomføre en undersøkelse som bygger på den norske. Dette gir gode muligheter for senere komparative analyser av sammenhengen mellom holdninger/verdier og fruktbarhetsatferd.

F. Menns familieverdier i forhold til kvinners - endring av fruktbarhets-
intensjoner og holdninger fra 1977 til 1988

Disse to temaene vil bli belyst allerede i den første deskriptive rapporteringen fra undersøkelsen. Det er sannsynlig at det vil være aktuelt å forfølge i det minste det siste av dem i en analyse der vi særlig søker å skille fra hverandre kohort-, alders- og periodeeffekter.

5. PREVENSJON

START: 1990

AVSLUTNING: 1991

ÅRSVERK: 4 måneder

MEDARBEIDER: Lars Østby

Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 ga omfattende data om prevensjonsbruken her i landet, kunnskap som har vært hyppig etterspurt ikke minst fra medisinsk hold. For perioden etter 1977 har vi til nå bare hatt salgstall og mindre representative intervjuundersøkelser å bygge på. Anslagene for den nåværende prevensjonsbruken er således beheftet med mye usikkerhet (Noack, 1988).

Siden 1977 har den medisinske ekspertise blitt mer selektive med hensyn til hvilke midler ulike alders- og paritetsgrupper anbefales å bruke. I tillegg fikk vi oppblomstringen av AIDS og, som følge av den, kampanjen for økt kondombruk og endring av seksualvaner. Det har vært en viss økning i antall steriliseringer i den samme perioden, men dette har neppe gitt oss like store andeler steriliserte som i en del andre land, f.eks. USA. Vi må også regne med at tilgjengelighet og valg av prevensjonsmåte i yngre år, vil påvirke de samme kvinnekohortene når de er i slutten av sin reproduktive periode. Det er altså flere faktorer som taler for at prevensjonsbruken kan ha endret seg en god del siden 1977. Andelen som bruker prevensjon har trolig endret seg mindre enn bruksratene for de ulike metodene.

Analysene fra FU 1977 tydet på at den klare tendensen til utsettelse av første fødsel hadde en nær sammenheng med at de yngre kohortene gikk over til å bruke ikke-samleieavhengige prevensjonsmetoder. F&Y88 vil gjøre det mulig å studere

den videre utviklingen i disse gruppenes fruktbarhetsmønster og senere prevensjonsbruk. Samtidig som vi vil kunne vise hva eventuelle endringer i prevensjonsbruksmønstre kan bety for fruktbarhetsutviklingen.

Østby (1989) publiserte nylig en artikkel som med utgangspunkt i prevensjonsbruken i FU77 beregner effekten på fruktbarheten av den bedrede prevensjon som ble registrert den gangen. Enkelte deler av denne artikkelen vil det være naturlig å følge opp, og det er viktig å fortsette analyser av kohortenes prevensjonsbruk som vi arbeidet mye med tidligere. Før 1977 var det en stabil vekst i prevensjonsbruken for alle kohorter. De som hadde et godt prevensjonstilbud i starten av sin reproduktive periode (kohorter født 1953-57 og seinere) kan senere vise perioder med synkende prevensjonsbruk, som vi skal analysere i relasjon til endringer i det aldersspesifikke fødselsmønsteret. Enkelte resultater fra 1977 antydte at vi kanskje så begynnelsen av en bevegelse bort fra enkelte prevensjonsmetoder, og at bruksratene nærmet seg et metningsnivå. Vi får nå mulighet til å se hvordan dette har utviklet seg, og vi må også analysere fruktbarhetsutviklingen i enkelte sosiale grupper i relasjon til utviklingen i gruppenes bruk av ulike prevensjonsmetoder.

Med data om såvel prevensjonsbruk på intervju tidspunktet som eventuell bruk fra og med 1975 gir F&Y88 muligheter for et vidt spekter av analyser av prevensjonsbruk. For egen del vil vi begrense våre analyser på dette feltet til opplegg som direkte eller indirekte har en klar sammenheng med familiedanning. Dette er også grunnen til at det bare er satt av 4 månedsverk til slike analyser. Prevensjonshistorien i F&Y88 er finansiert av Skjeldestad (Regionsykehuset i Trondheim), og mer omfattende analyser av medisinsk interesse vil bli gjennomført av han.

6. INFERTILITET

START: 1990

AVSLUTNING: 1990

ÅRSVERK: 2 måneder

MEDARBEIDER: Turid Noack i samarbeid med Finn Egil Skjeldestad

Med Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 kunne vi gi gode anslag for permanent

barnløshet og anslå fordelingen mellom "frivillig" og "ufrivillig" barnløshet. Også disse resultatene har i likhet med prevensjonsanalysene vært etterspurt fra medisinsk hold fordi vi ikke hadde tilsvarende data fra før.

I det siste tiåret har behandlingstilbudet til ufrivillig barnløse og ikke minst oppmerksomheten om slike tilbud økt sterkt. Selv om det er lite holdepunkter for at det også har vært en vekst i andelen som har infertilitetsproblemer, er det et klart behov for å anslå dagens og morgendagens behandlingsbehov. F&Y88 vil være en nyttig datakilde til dette formålet. Sammenliknet med Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 får vi nå mer detaljerte opplysninger, og det er også gjort forsøk på retrospektiv kartlegging av perioder med ufrivillig barnløshet.

Vår egen innsats på dette området vil primært være en oppfølging av og sammenlikning med resultatene fra 1977. Registeranalyser viser at vi har hatt en svak økning i andelen barnløse i denne perioden, og det er selvsagt av interesse å se nærmere på årsakene til dette. Vårt prosjekt er tenkt som et samarbeidsprosjekt med Skjeldestad (Regionsykehuset i Trondheim) slik at vi får med såvel medisinsk som demografisk kompetanse. Vi har satt av 2 månedsverk til prosjektet. De øvrige analysene av infertilitetsdataene vil bli gjort av Skjeldestad som også har stått for finansieringen av mange av de spørsmålene som inngår i denne delen.

REFERANSER

- Andrews, Frank M. og Stephen B. Withey (1976): Social Indicators of Well-Being. Plenum Press. New York and London.
- Bernard, Jessie (1972): The Future of Marriage. Bantam Books. New York.
- Bernhardt, Eva (1989): Fertility and employment. Research Reports in Demography 55. University of Stockholm.
- Blom, Svein og Ola Listhaug (1988): Familie og livskvalitet. Tidsskrift for samfunnsforskning 29:5-28.
- Booth, Alan and David Johnson (1988): Premarital Cohabitation and Marital Success. Journal of Family Issues 9:255-272.
- Brunborg, Helge og Øystein Kravdal (1986): Barnetall blant norske kvinner. En paritetsanalyse basert på registerdata. RAPP 86/27. Statistisk sentralbyrå. Oslo-Kongsvinger.
- Campbell, Angus, Philip E. Converse and Willard L. Rodgers (1976): The Quality of American Life. Russell Sage Foundation. New York.
- Glick, Paul and Sung-Ling Lin (1986): More Young Adults are Living with Their Parents: Who are They? Journal of Marriage and the Family (48):107-112
- Gulbrandsen, Ole og Torbjørn Hansen (1985): Nye husholdninger og boligbehov. Universitetsforlaget. Oslo.
- Gulbrandsen, Ole (1988). Personlig meddelelse.
- Hellevik, Ottar (pers.medd.): Verdier og fertilitet. Uformell presentasjon av resultater fra Norsk Monitor på gruppemøte i Demografisk Analysegruppe, Statistisk sentralbyrå, 28.2.89.

- Hoem, Britta og Jan M. Hoem (1987): The impact of female employment on second and third births in modern Sweden. Research Reports in Demography 36. University of Stockholm.
- Hoem, Britta og Jan M. Hoem (1988): Dissolution in Sweden. The break-up of conjugal unions to Swedish women born in 1936-1960. Research Reports in Demography 45. University of Stockholm.
- Jensen, An-Magritt (1983): Flere i yrke - færre barn? ART 132. Statistisk sentralbyrå. Oslo-Kongsvinger.
- Jensen, An-Magritt og Tore Schweder (1985): A multiple-state hazard model of fertility transitions by employment. Statistisk sentralbyrå. Oslo-Kongsvinger.
- Klijzing, Erik et al. (1988): Static versus dynamic analysis of the interaction between female labour-force participation and fertility. European Journal of Population 4.
- Kravdal, Øystein (1985): Flytting fra foreldrehjemmet: Regionale og sosiale forskjeller blant svenske kvinner født 1936-60. Research Reports in Demography 26. University of Stockholm.
- Kravdal, Øystein (1988): The impact of first birth timing on divorce: new evidence from a longitudinal analysis based on the Central Population Register of Norway. European Journal of Population 4.
- Kravdal, Øystein og Turid Noack (1988): Skilsmisser i Norge 1965-1985. En demografisk analyse. RAPP 88/6. Statistisk sentralbyrå. Oslo-Kongsvinger.
- Kravdal, Øystein (1989): Sociodemographic differentials in the number of children. A study of women born 1935, 1945 and 1955. RAPP 89/7. Statistisk sentralbyrå. Oslo-Kongsvinger.

- de Leon, José Gomez, Øystein Kravdal and Truls Andreassen (1988): Examining the demographic determinants of paternal parity progression intensities in Norway. I seminarrapport fra Nordic Seminar on Empirical Life History Analysis and Panel Studies. Stockholm, november 1987.
- Lesthaeghe, Ron (1983): A Century of Demographic and Cultural Change in Western Europe: An Exploration of Underlying Dimensions. Population and Development Review 9:411-435.
- Lesthaeghe, Ron and Dominique Meekers (1986): Value Changes and the Dimensions of Familism in the European Community. European Journal of Population 2:225-268.
- Lesthaeghe, Ron and Johan Surkyn (1988): Cultural Dynamics and Economic Theories of Fertility Change. Population and Development Review 14:1-45.
- Mastekaasa, Arne, Torbjørn Moum, Siri Næss og Tom Sørensen (1988): Livskvalitetsforskning. Rapport 88:6. Institutt for samfunnsforskning. Oslo.
- McLanahan, Sara and Julia Adams (1987): Parenthood and Psychological Well-Being. Annual Review of Sociology, 13:237-57.
- Moxnes, Kari (1985): Hans og hennes skilsmisse. Tidsskrift for samfunnsforskning 26:419-436.
- Noack, Turid and Lars Østby (1985): Fertility Expectations: A short Cut or Dead-End in Predicting Fertility? Scandinavian Population Studies 7:48-59.
- Noack, Turid (1988): Bruk av prevensjon i Norge. I IUD's plass i prevensjonen i Norge. Rapport fra en ekspertkonferanse holdt på SIFF, 27. april 1988.
- Næss, Siri (1986): Yrkeskvinne - Husmor? Gifte kvinners livskvalitet. Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning. Oslo.
- Rokeach, Milton (1973): The Nature of Human Values. The Free Press. New York.

- Selmer, Randi (1983): Samliv uten vigsel - ekteskap og fødsler. ART 146. Statistisk sentralbyrå. Oslo-Kongsvinger.
- Simons, John (1986): Culture, Economy and Reproduction in Contemporary Europe. I. D. Coleman and R. Schofield (eds.): The State of Population Theory. Blackwell. Oxford.
- Simons, John and Gordon Heald (1987): Cultural Values and Fertility. Paper at the EVSSG Conference, Oxford, 20-22 March 1987.
- Skrede, Kari og Kristin Tornes (red.) (1983): Studier i kvinners livsløp. Universitetsforlaget. Oslo.
- Spanier, Graham B., Robert A. Lewis and Charles L. Cole (1975): Marital Adjustment Over the Family Life Cycle: The Issue of Curvilinearity. Journal of Marriage and the Family, 37:263-275.
- Østby, Lars (1988): Modern family formation. Scandinavian Population Studies 8.
- Østby, Lars (1989): The Diffusion of Modern Contraception in Norway and its Consequences for the Fertility Pattern. European Journal of Population 5.
- Aaberge, Rolf, Øystein Kravdal and Tom Wennemo (1989): Unobserved heterogeneity in models of marriage dissolution. Discussion Paper 42. Statistisk sentralbyrå. Oslo-Kongsvinger.